

Årsmelding 1991

Rapport

Fylkesmannen i Møre og Romsdal
Miljøvernavdelinga

Forsidefoto: Bergfrue (*Saxifraga cotyledon*)

Bergfrue er blitt anbefalt valt til fylkesblomst for Møre og Romsdal. Planten har ei snever utbreiing i verdsmålestokk. Den finst i Alpene, vest på den skandinaviske halvøya, og i avgrensa utbreiing på Island og i Pyreneene. Det er i Noreg at arten har si desidert største utbreiing. Bergfrue er vidt utbreidd i fylket vårt. Den veks både i låglandet og i fjellet. Du finn den i bergvegger, på berghyller, og på tørre rygger.

Foto: Alf E. Meisingset

Rapport nr. 4

ISBN 82-7430-043-2

ISBN 0801-9363

SAMANDRAG

Regjeringa/Miljøverndepartementet sitt overordna mål er å sikre ei berekraftig utvikling i forholdet mellom natur og menneske til beste for helsa og velferden til oss alle. Brundtland-kommisjonen rår til at det skal takast omsyn til dette målet ved alle avgjerder som har innverknad på natur og økologi. For å få i gang ei utvikling mot dette målet, er det nødvendig at alle sektorar og verksemder tek ansvar for sine egne miljøproblem, og sjølv finn fram til korleis dei kan drive i harmoni med naturen både på kort og lang sikt. Mange tek denne utfordringa på alvor og gjer ein hederleg innsats for å få til ei berekraftig utvikling i forhold til økologi så vel som økonomi.

NATURVERN

Naturvern er ein kontinuerleg prosess og ikkje først og fremst eit arbeid mot eit endeleg mål. Dei viktigaste oppgåvene avdelinga arbeider med er:

- Sikring av naturtypar, dyr og fuglar ved områdevern
- Forvalte områda slik at verneverdiane vert haldne ved like
- Fremje omsynet til natur og økologi i planleggjinga
- Sikre vassdraga som funksjonelle økosystem
- Betre kunnskapen om naturvern gjennom forskning og overvaking
- Betre informasjonen om naturvern

I 1988 vart 42 våtmarksområde verna i Møre og Romsdal. Arbeidet med grensegang, merking og erstatning er no avslutta. Berre eit overskjønn og ei sak som er anka til høgsterett er ikkje ferdighandsama. Sakene som grunneigarane har reist mot Staten for å prøve om vernevedtaka er gyldige, er avgjorde i Romsdal heradsrett med ulikt resultat. Både grunneigarane i Hostadvatnet naturreservat og Miljøverndepartementet i Nysætervatnet naturreservat har anka dommane til lagmannsretten.

Det er etablert oppsynsteneste i mange av verneområda i fylket, men ressursmangel gjer at nokre står att. Det er fastsett 22 oppsynsregionar i fylket, der dei fleste omfattar fleire verneområde.

Verneplan for myr er ferdigbehandla, og når kostnadsvurderingane er gjort, vil verneplanen bli fremja for endeleg vedtak i Regjeringa. Verneplanen for edellauvskog er under arbeid, og fagrapporten med skildring og verdivurdering av dei ulike lokalitetane er ferdig. Rapporten er lagt fram for grunneigarane og andre interesserte, og verneplanutkastet er under arbeid. Verneplan for sjøfugl har ikkje hatt framdrift i 1991. Framdrifta har gått som planlagt når det gjelder verneplan for barskog, og plandokumentet for region Vest-Noreg vil innehalde 9 område frå vårt fylke.

Erstatningssaka i Trollheimen landskapsvernområde enda med semje, mot at Staten betalte alle utgifter til ulike sakkunnige og advokatar.

Samarbeid med den nye grunneigaren i Veøy landskapsvernområde, Romsdalsmuseet, førte til langt større aktivitet enn planlagt i 1991. Naturforvaltinga sin del av "Arbeid for trygd"-pakka gjorde det og mogleg å auke innsatsen vesentleg, og mange viktige skjøtselstiltak vart gjennomført i friluftsliv- og naturområda i 12 ulike planprosjekt til ei samla utgift på kr 4,3 mill.

Mangel på kapasitet har hemma arbeidet med plan- og inngrepssaker. Miljøvernavdelinga har prioritert innspel til kommune- og reguleringsplanar, samarbeid med planavdelinga i fylkeskommunen og innspel til Statens vegvesen i samferdselssaker. Leveområde til truga og sårbare artar er etter beste evne forsøkt sikra gjennom innspel til ulike planar. I tillegg er arbeidet med registrering av sårbare artar gjennomført på same nivå som tidlegare år.

FRILUFTSLIV

Møre og Romsdal har eit rikt tilbod på gode friluftsområde. Særleg er turområde av god kvalitet. Gode badeplassar er det færre av, og inne i fjordane er ofte elveosane dei einaste gruntområda som høver til bading. Båtutfarten i fylket er stor, og dei fleste kommunar har eller vil få tilbod om gjesteplassar i småbåthamner. Opparbeidde ilandstigningsplassar på populære utfartsholmar er mangelvare, likeeins gode sanitærløysingar for båtfolket. Å sikre og tilrettelegge nærområde for friluftsliv i byar og tettstadar, har høg prioritet i miljøforvaltinga. I praksis er dette eit vanskeleg arbeid, da mange av dei attraktive nærområda og er attraktive for utbyggingsformål.

Handlingsprogrammet for friluftslivet, som m.a. prioriterer dei statlege tilskottsmidlane til friluftslivet, vart revidert i 1990. På grunn av "Arbeid for trygd"-pakka og andre sysselsettingstiltak i 1991, vart det gjennomført andre prosjekt enn dei som var prioritert i Handlingsprogrammet. Dette medfører at programmet må reviderast i 1992. Det er svært stor interesse i kommunane til å opparbeide friluftsområde, og avdelinga ser fram til ein monaleg auke i tilgangen på pengar i denne sektoren, noko statsbudsjettet for 1992 ber bud om.

I dei fleste kommunane er motorferdsel i utmark eit lite problem. Fylkesmannen har tilsyn med dispensasjonspraksisen i kommunane. Nokre av kommunane fekk merknader, og 3-4 klagesaker vart handsama av Fylkesmannen.

VERN MOT FORUREINING

I Møre og Romsdal blei det i 1991 registrert oppblomstring av giftige blågrønalgar i Bergsemsvatnet i Tingvoll kommune. Årsaken er truleg uheldig disponering av husdyrgjødsel.

Tilførte investeringsrammer til kloakutbygging i Møre og Romsdal aukar for kvart år. I 1991 blei det gitt tilskott og lån til prosjekt med ein samla kostnad på 51 mill kroner. Dette er vesentleg meir enn i 1990 (25 mill kr). Kommunane er såleis inne i eit temposkifte når det gjeld kloakutbygging. Dette er også nødvendig for å kome i mål med full opprydding før år 2000. Som resultat av satsinga blei også 5 reinseanlegg fullført i 1991. Investeringane fører såleis til færre utslepp og mindre ulemper som følgje av samling av kloakkar, etablering av djupvassutslepp og reinseanlegg. Fortsatt går likevel mesteparten av kloakken frå byar og tettstader ureinsa til sjøen.

Som følgje av forskrifter om ADK1-sertifikat for personell som skal stå for arbeid med legging av kloakkleidningar, blei det sett i gang opplæring ved Vestnes vidaregåande skule i 1991. 114 personar har fullført kurs. 79 står på venteliste ved årsskiftet. I tillegg blir det lagt opp til særskilt opplæring av dei som berre skal arbeide med stikkleidningar.

I tråd med seinare års arbeidsdeling har fylkesmannen sin kontroll med landbruksforureining blitt gradvis endra. Kontrollen i 1991 var lite retta mot den enkelte garden/brukaren. Kontrollen har i hovudsak vore elvekontrollar. Jordbrukssjefane i kommunane har fått mynde til å gje dispensasjon til krav om spreing av husdyrgjødsel. I 1991 blei det også avklara at store delar av kontrolloppgåver med landbruksforureining frå og med 1992 skulle overlatast til landbruksetaten.

Det er ikkje registrert auka forureiningsproblem frå fiskeoppdrettsnæringa. Avfallsbehandligna (sjuk og død fisk) er enno ikkje tilfredsstillande ved fleire anlegg. Mange av lakseslakteria blei konsesjonsbehandla i 1991 med sikte på gjennomføring av standardkrav til reinsing og avfallsbehandling.

AVFALL OG ATTVINNING

Dei fleste kommunane gjennomførte i 1991 første etappe på arbeidet med planar for kjeldesortering av avfall. Dette er ei oppfølging av vedtak i Stortinget i 1990.

Mange kommunar har allereie satt i gang ymse tiltak for attvinning av avfall. Dels er dette mottak for attvinnbart avfall (bringeordningar), spesielt glas og papir, dels henteordningar basert på at papir blir samla i egne sekkar eller dunkar som blir samla inn regelmessig. Henteordningar fører vanlegvis til at meir avfall blir attvunne.

Mesteparten av avfallet blir fortsatt deponert eller behandla i tradisjonelle avfallsanlegg. Tafjord Kraftselakap sitt forbrenningsanlegg på Grautneset og Romsdalshalvøya Interkommunale Renovasjonsselskap tar imot mesteparten av avfallet i fylket. I 1991 kom arbeidet med å opprette eit interkommunalt avfallsselskap for Nordmøre så langt at det stort sett berre står att godkjenning av dei kommunale vedtaka.

Fylkesmannen utarbeidde i 1991 ei plan for bilvraksystemet i fylket. Planen legg opp til at talet på plassar ikkje blir auka, men at systemet blir betra når det gjeld informasjon og evt oppfølging frå kommunane si side av bilvrak som er til sjenanse.

FISKEOPPDRETT

Oppdrett av laks- og regnbogeaure er fortsatt inne i ein konsolideringsfase med tanke på omlegging til vekseldrift over tre lokalitetar. Nye lokalitetar ligg i dag i meir djupe og opne resipientar enn berre for få år sidan. Vi reknar derfor med at lokale forureiningsproblem er redusert siste året.

Avfallshandteringa har hatt ei positiv utvikling når det gjeld å skaffe seg eigna utstyr for opptak av dødfisk frå nøtene og ensileringsanlegg. Det står likevel mykje att før alle leverer ensilasjen til godkjende firma for gjennvinning til førråstoff. I alt 25 lokalitetar fordelt på 16 matfiskanlegg vart kontrollert. Av desse fekk 16 pålegg om utbetring av manglar med tanke på avfallshandteringa.

Det er registrert ein auke i antal protestar mot etablering av matfiskanlegg. Dette er ein generell tendens, men truleg også eit uttrykk for at det i samband med vekselbruk er blitt lagt band på for mykje areal i enkelte kommunar.

Rømming av oppdrettsfisk er fortsatt eit alvorleg problem pga det store antalet (112 000 stk) og at delar av den er infisert av sjukdom. Mykje av oppdrettsfisken går før eller seinare opp i vassdaga våre. Bruken av antibiotika/kjemoterapeutika er redusert frå året før, men utsleppa er fortsatt store og må reknast som eit alvorleg problem etter det ein no veit om skadeverknader, og at villfisk får i seg til dels store mengder av desse stoffa.

FORVALTING AV FERSKVASSFISK

Møre og Romsdal har store ressursar når det gjeld elvar og vatn, og det ligg eit stort potensiale knytt til desse ressursane. Serleg store interesser er knytt til fiske etter laks og sjøaure. Avkastinga i fisket etter desse artene har dessverre i ei årrekke synt ei negativ utvikling. Årsakene til dette har ein på langt nær klarlagt, men mykje tyder på at det meste har si forklaring i negative følgjer av ulike former for menneskeleg aktivitet i naturen.

Det er gjennomført ulike former for tiltak som har som mål å betre produksjon og avkastning av laks og sjøaure. Dei fleste av desse tiltaka inneber ein reduksjon i beskattingstrykket. Fylkesmannen har gjennomført ein revisjon av forskriftene for freding av sjøområde utanfor vassdrag. Gamle forskrifter er oppheva og erstatta av ei ny, samstundes som det er oppretta liknande vemesoner for nær dobbelt så mange elveutlaup i forhold til tidlegare. Den nye forskrifta omfattar no tilsaman 95 vassdrag.

Kultiveringsarbeidet for bevaring og styrking av ei rekkje stammar av laks og sjøaure driv i hovudsak på tradisjonelt vis. Rapportar frå stamfiske syner omlag same resultat som åra før. I dei siste åra har det rømt ei stor mengd oppdrettsfisk (laks og regnbogeaure), og denne meiner ein representerer ein reell fare for dei ville populasjonane. Hovudfarane er knytte til dei stadeigne bestandane sine arvemessige eigenskaper som kan bli negativt påverka ved at villfisk krysser seg med oppdrettsfisk, samt at rømt oppdrettsfisk er ein særstør trugsel når det gjeld spreiding av ymse former for fiskesjukdommar.

Det gjennomførast årleg overvaking av fiskebestandane i ei rekkje vassdrag i fylket. Den største faren vill-laksbestandane er utsett for, er parasitten *Gyrodactylus salaris*. I 1991 vart det påvist spreiding av denne parasitten til Innfjordelva i Rauma kommune.

I Møre og Romsdal har det i fleire år blitt gjennomført tiltak for å bekjempe lakseparasitten *G. salaris*. Tilsaman 20 vassdrag er - eller har vore infiserte av parasitten. Mottiltak er gjennomført i 9 vassdrag. I samtlege av desse har ein i etterhand ikkje vore istand til å på ny påvise parasitten. To vassdrag er erklært frie for *G. salaris* etter behandling med stoffet rotenon, samstundes som vassdraga igjen er produktive med omsyn til laks og sjøaure. Dette inneber at vi i dag sikkert kan seie at vi har denne parasitten att i 11 elver i fylket.

Det er igangsatt eit omfattande arbeid for å kartlegge dei ressursane som knyttar seg til laks, sjøaure og innlandsfisk i fylket. Denne ressurskartlegginga vil bli eit viktig og nausynt reiskap i ei meir riktig og framtidretta forvaltning.

VILTFORVALTING

1991 har vore eit normalt godt år for viltforvaltninga i fylket. Viltnemndene var inne i sitt fjerde og siste funksjonsår før nyval, og dei fleste nemndene har både kunnskaps- og ressursmessig vore i stand til å løyse oppgåvene sine på ein tilfredsstillande måte.

Det er ei hovudutfordring innan viltforvaltninga å sikre at viltet sine leveområde ikkje vert øydelagt eller forringa. Arbeidet på dette feltet består i å samle opplysningar om område som er av verdi for ulike viltartar og sikre at denne kunnskapen vert vektlagt av dei som tek avgjerder i naturinngrepssaker. I løpet av 1991 vart det samla inn mange nye opplysningar til databasen for viltområdekartverket. Elles vart ei rekkje kommune- og reguleringsplanar og andre saker om arealdisponering behandla ut frå viltomsyn.

1991 vart eit storår når det gjeld felling av hjortevilt. Uoffisielle tal viser at det vart felt 142 elgar som er historisk rekord for fylket medan 3297 hjortar er like under rekorden frå hausten 1985. Fellingstala for rådyr har og auka i dei fleste kommunane som har slik jakt. Auken reflekterer truleg ein bestandsauke på grunn av fleire svært gunstige vintrar for hjorteviltet.

Rovviltmeldingane frå 1991 passar stort sett inn i det mønster som har vist seg tidlegare år. Eit hårfunn frå Sykkylven vart dokumentert å stamme frå brunbjørn. Dette er det sikraste prov som er gjort dei seinaste åra på at arten kan finnast i fylket. På sørsida av Sunndalen var det ein manko på vel 310 sau og lam etter beitesesongen mot 176 i 1990. Organisert tilsyn i området med kadaverdokumentasjon viste at av 64 undersøkte kadaver var 50 med sikkerheit tekne av jerv, 3 skuldast sannsynleg jerv medan 11 hadde uoppklara dødsårsak. Også i andre område der det finst eller kan finnast jerv har det til dels vore større tap enn normalt, utan at jerv er dokumentert å ha gjort skade.

VASSDRAGSFORVALTING

Offentleg forvaltning av vassressursane dreier seg om korleis det offentlege skjøtter vassressursane. Det skjer gjennom statlege rammeplanar (t.d. Samla Plan- og Verneplan for vassdrag), komuneplanar og konsesjonsordningar i sektorlover.

Arbeidet med Verneplan IV - og med Samla Plan for vassdrag har meir enn noko anna prega arbeidssituasjonen dette året. På dei øvrige arbeidsområda innan vassdragsforvaltinga har det vore eit jamnt år.

NOU 1991: 12A om verneplan for vassdrag IV vart sendt ut på høyring i mai. Den la opp til vern av 10 nye vassdrag i fylket vårt. Av desse var det dissens om nedre del av Rauma (nedafor Verma), men for alle dei øvrige prosjekta var Mellquistutvalet si innstilling samrøystes. Materialet er no under førebuing for Stortingsbehandling. Frå tidlegare verneplanar er 10 vassdrag varig verna i fylket vårt.

Nye vassdragsrapportar for Austefordvassdraget, Bygdaelva, Raumavassdraget og Litledalselva har vore utarbeidd og på høyring. Dette materialet vil bli innarbeidd i ei stortingsmelding, som vil bli behandla saman med Verneplan IV. Austefjordprosjektet vil venteleg ikkje bli klarert for konsesjonsbehandling, men det vil truleg skje for eit prosjekt med utgangspunkt i Vatnedalsvatnet i Bygdaelva. I Rauma er utgreiingane både i verne- og utbyggingssamanheng no ført så langt at det er eit politisk val som gjenstår. Planane for eventuell opprusting av Aura kraftverk vil m. a. avhenge av kva som skjer med Joravassdraget i vernesamanheng.

Også dette året har det vore konkrete drøftingar om vassverksamarbeid over kommunegrenser (t.d. Fræna-Molde-Aukra, Giske-Ålesund). Fleire større oreigningssaker har det også vore arbeidd med dette året, både til alminneleg forsyning og til industrianlegg. Mest kjent er Sula kommune si oreigningssak basert på Molværsvatnet. Dessutan har det vore arbeidd med spørsmålet om formell avklaring for utvida industrivassuttak frå Hustadvassdraget. Fiskesperre-saka i Dalsfjorden har fått si førebelse avgjerd dette året. Denne saka har m. a. ført til at det no har kome eigne retningslinjer for korleis søknadsprosedyren skal vere for nye planar om stenging av laksevassdrag. Fylkesmannen vil no få eit sterkt koordinerande og fagleg ansvar for denne type saker.

Ingen store vasskraftsaker har vore fremja dette året. Derimot har det skjedd avklaringar for fleire småkraftverk, anten om planleggingstilskott, behovet for konsesjonssøknad eller tilrådingar i konkrete konsesjonssøknader (t.d. Kassen, Herje, Stadheim, Dyrkorn, Storfossen). Det kan elles vere grunn til å nemne at fylkesmannen no har tatt initiativ til eit prosjekt der ein vil ta for seg alle konsesjonspålegg (utsettingspålegg o.l.) i regulerte vassdrag med sikte på oppjustering til dagens kunnskap. Dette prosjektet vil bli eit viktig samarbeidsprosjekt dei komande åra mellom Direktoratet for Naturforvaltning (DN), regulantane og fylkesmannen. Målsettinga er "betre bruk av regulerte vassdrag".

Svært mange forbyggingsplanar har vore til vurdering dette året, og fleire relativt store prosjekt har blitt gjennomført eller har starta opp (t.d. Devoldprosjektet i Rauma, Grøaprojektet i Driva).

ADMINISTRATIVE TILHØVE

Miljøvernavdelinga har kontorbudsjett og personaladministrasjon saman med fylkesmannen. Dette gjeld for dei fast tilsette. Administrative omkostningar for personar engasjerte på prosjekt, skal dekkjast av prosjektet. Dette fører til at det er kompliserte tilsettings- og budsjetttilhøve for kontorpersonalet.

I alt er det utført omlag 23 årsverk med fagarbeid i avdelinga, av desse er ti årsverk utført av engasjert personale og 13 av fast tilsette. I tillegg kjem kontorstillingane med tre og eit halvt årsverk.

Budsjett til vanleg drift og prosjekt er tilført avdelinga på forskjellig måte. Vanleg drift er finansiert over Kap. 1406 i statsbudsjettet medan pengar til prosjekt stort sett er tilført avdelinga ved posteringsfullmakter frå DN eller SFT.

Statsbudsjettet, Kapittel 1406:

tilvist på post 01, lønn til fast tilsette	3.142.500
tilvist på post 11, varer og tenester	1.026.700
tilvist på post 21, forvaltingsoppgåver <u>797.000</u>	
Sum tilvist ordinært	4.966.200
arb.g.avg post 21,	<u>80.700</u>
Sum utgifter ordinært budsjett	5.046.900
Posteringsfullmakter:	
tilvist på post 21, områdeforvaltning	10.762.600
arb.g.avg	<u>202.600</u>
Sum utgifter posteringsfullmakter	10.965.200
Belastingsfullmakter:	
tilvist kap. 1441	45.000
Arbeid for trygd:	
tilvist på post 01, lønn	2.048.000
tilvist på post 11, varer og tenester	6.700
tilvist på post 21,	<u>292.500</u>
Sum tilvist	2.347.200
arb.g.avg.	<u>349.000</u>
Sum utgifter arbeid for trygd	2.696.200
<hr/>	
Utgifter totalt i rekneskapen	18.753.300
Tilvist til inntekt kap. 4406	13.703.300

Pengar overført til avdelinga ved posteringsfullmakt, vil først bli inntektsført på post 4406 for deretter å bli utgiftsført på post 1406.

Arbeidstilhøva i miljøvernavdelinga er prega av at dei fast tilsette ikkje har kapasitet til å utføre alle oppgåvene som er lagt til avdelinga, og mykje av arbeidet må utførast av engasjert personale. Omlag halvparten av fagarbeidet i avdelinga er utført av engasjerte. Det er klare grenser for kor lenge engasjement kan vare, og at ein så stor del av arbeidet blir utført av folk som ikkje har permanent tilknytning til avdelinga, går ut over både kvalitet og effektivitet.

Dei permanente kontorlokala som miljøvernavdelinga disponerer i fylkeshuset, er avpassa til den permanente staben. Det vil seie at det er plass til omlag 15 personar, og avdelinga manglar frå 10 til 15 kontorplassar. For å halde hjula i gang har det blitt leidd kontorplass etter behov på byen. Avdelinga har i 1991 disponert nokre kontorplassar i Storgt.8, leidd av Fylkesskattesjefen, nokre plassar i Forum-bygget og nokre i 5. etg i fylkeshuset. Det seier seg sjølv at å ha ei avdeling på 25 til 30 personar spreidd på fire lokal, fører til ei sær sars urasjonell drift. Miljøvernavdelinga har eit akutt behov for å finne ei permanent løysing på plassproblemet.

I 1991 fikk alle tilsette sin eigen PC. Men sidan det ikkje var pengar til å investere i nettverk og server, kunne det ikkje etablerast kommunikasjon mellom PC-ane. Dei vart knytt direkte til skrivar og var til stor nytte likevel. Programvarene som er brukte, er Windows som grensesnitt, Word for Windows til tekstbehandling og Excel regneark.

I 1991 kom stortingsmeldinga om miljøvern i kommunane, og våren 1991 arrangerte miljøvernavdelinga i samarbeid med Kommunenes Sentralforbund, Møre og Romsdal eit møte i Geiranger den 23. og 24. april 1991 og eit i Sunndal den 25. og 26. april. Der vart kommunane orienterte om den nye ordninga, og dei vart oppfordra til å ta til med å førebu ei sterkare satsing på miljøvern allereie i 1991. Møta var innretta mot ordførarar, rådmenn og andre i toppleiinga i kommunane. Møta hadde god oppslutnad og bidro til at arbeidet med miljøvern i kommunane fekk ein god start.

I 1991 deltok representantar frå avdelinga på fleire møter og tilstellingar i samband med miljøvern i skolane, og samarbeidet med skolestyresmaktene er godt. Det er ein auka etterspurnad etter folk frå miljøvernavdelinga til å halde foredrag, innlegg, kåseri, delta på paneldebattar, osb. i ymse organisasjonar og lag. Slike tilstellingar er ofte på kveldstid. Avdelinga prøver å etterkomme slike førespurnader så langt som råd, med denne aktiviteten er i ferd med å vokse avdelinga over hovudet.

Innleiing

Innleiing	3
Naturvern	4
Verneplan for våtmark	4
Andre verneplanar	5
Trollheimen landskapsvernområde	7
Veøy landskapsvernområde	8
Nasjonalparkutredinga	9
Forvaltning av verna område	10
Inngreps- og arealplansaker	11
Kommuneplanar og kommunedelplanar	11
Regulerings- og bebyggelsesplanar	11
Andre plan- og inngrepssaker	12
Informasjon, edna/frida	13
Trua og sårbare artar	14
Friluftsliv	17
Handlingsprogram for friluftslivet	17
Tilskottssaker	18
Arbeid for trygd	19
Vern mot forureining	20
Tilstandsrapport for vassforureining	20
Kommunal kloakk	21
Landbruksforureining	22
Forureining frå industri	23
Tilstandsrapport luftforureining	24
Tilstandsrapport støy	25
Avfall og attvinning	27
Forbruksavfall	27
Produksjonsavfall	29
Spesialavfall	30
Fiskeoppdrett	33
Forureining frå fiskeoppdrett	33
Arealbrukskonfliktar	34
Sjukdom og genforureining	36
Forvaltning av ferskvassfisk	38
Fisket etter laks og sjøaure	38
Forenkling og harmonisering av fiskeforskriftene	39
Søknader om løyve til stamfiske etter laks og sjøaure	39
Trusselen som rømt oppdrettsfisk representerer	40
Fagleg engasjement nasjonalt og internasjonalt	41
Overvaking av laks og sjøaurebestandane	42
Lakseparasitten gyrodactylus salaris	42
Sikring av trua fiskestammer	43
Kartlegging av ferskvassfiskressursen i fylket	44
Konsesjonspålagte kultiveringstiltak	45
Viltforvaltning	47
Vern om viltartane og deira leveområde	47
Fagleg styrking av viltnemndene	48
Hjorteviltforvaltning	49

Betring av jakttilgang	50
Store rovdyr	51
Jegerpopplæring	52
Betring av jaktmoralen	53
Lokale vilttiltak	54
Vassdragsforvaltning	56
Verneplan for vassdrag	56
Samla plan for vassdrag	57
Inngreps- og plansaker	58
Administrative tilhøve	61
Personale	61
Rekneskap 1991	62
Ymse	65

1. INNLEIING

Eit av hovudbodskapa i Bruntlandrapporten er at alle bedrifter og etatar skal vere ansvarlege for sine eigne miljøvernproblem og sjølv finne løysingar på problemet. Vidare skal omsynet til miljøet gå inn i alle former for vedtak og tiltak, på same måte som omsynet til velferd, helse og økonomi gjer det. I 1991 kom denne tankegangen til syne i politiske vedtak om miljøvernarbeidet i framtida. Forskriftene om internkontroll og stortingsmeldinga om miljøvern i kommunane, MIK meldinga, er døme på dette.

1991 vart på mange måtar eit spesielt år for miljøvernarbeidet. MIK meldinga baner vegen for ei brei satsing på miljøvern i kommunane. Det seier seg sjølv at det vil bli ein heilt ny dimensjon over miljøvernarbeidet i fylket når alle våre 38 kommunar sett miljøvern på dagsordenen og tek til å arbeide aktivt med alle former for miljøvern. Våren 1991 blei det arrangert to todagars samlingar der innhaldet i stortingsmeldinga blei forklart til toppleinga i kommunane.

Samarbeidet med landbruksstyresmaktene om kontroll og reduksjon av forureining frå jordbruket vart utvikla vidare, og det vart inngått avtale om ei prøveordning der alt kontrollarbeid skal overførast til fylkeslandbrukssjefen. Miljøvernavdelinga skal no konsentrere seg om kontroll av vasskvalitet i sjø og vassdrag og melde frå til landbruket om det er for mykje landbruksforureining i vatnet. Ordninga trer i kraft frå 1992.

Samla plan for vassdrag vart rullert i 1991, og i Møre og Romsdal vart vassdraga Rauma, Bygdaelva, Austefjordelva og Litledalselva vurdert på nytt. Når det gjeld Rauma, er utgreiingsarbeidet ført så langt det er rimeleg å gå. Det er framleis konflikt mellom verneinteresser og utbyggingsinteresser. Ei politisk avgjerd må til for å få ei endeleg avklaring om Raumas framtid. I dei andre vassdraga er ymse utbyggingsalternativ vurdert, men det er ikkje duka for større konflikter mellom utbygging og vern i nokon av dei. Verneplan IV for vassdrag vart sent ut på høyring. Den la opp til vern av 10 nye vassdrag her i fylket. Det er meininga at den skal stortingsbehandlast saman med rulleringa av Samla plan.

Utviklinga innafør arealplanlegginga i kommunane er urovekkjande. Kvaliteten av det kommunale planleggingsarbeidet blir berre dårlegare for kvart år som går. Det er liten vilje i kommunane til å bruke Plan- og bygningslova til å styre arealbruken ut frå naturtilhøva i kommunen og dei overordna samfunnsinteressene. No er vi snart attende til tilstanden før Plan og bygningslova vart vedteke. Det er gunneigarar og økonomiske interesser som styrer arealbruken. Det er skuffande å sjå kor lite det kostar kommunepolitikarane å gå inn for dispensasjon frå vedtekne kommuneplanar, for å imøtekomme tvilsomme naturskadelege satsingar.

01. april 1992

Odd Høgset
fylkesmiljøvernsjef

2. NATURVERN

Naturvern er ein kontinuerleg prosess og ikkje først og fremst eit arbeid mot eit endeleg mål. Dei viktigaste oppgåvene avdelinga arbeider med er:

- Sikring av naturtypar, dyr og fuglar ved områdevern
- Forvalte områda slik at verneverdiane vert haldne ved like
- Fremme omsynet til natur og økologi i planleggjinga
- Sikre vassdraga som funksjonelle økosystem
- Betre kunnskapen om naturvern gjennom forskning og overvaking
- Betre informasjonen om naturvern

2.1. Verneplan for våtmark

Våtmark er i denne samanhengen i hovudsak vassdrag, innsjøar og gruntområde i sjøen som er viktige for fuglelivet. Våtmarker har ofte høgbiologisk produksjon. Mange fugleartar er avhengige av slike område både som hekkeområde og for å finne mat. På hausten er rike gruntområde i sjøen avgjerande for at mange trekkfuglar skal greie den lange flygeturen til overvintringsstadene. Der det er rikt fugleliv, er det ofte og rikt planteliv. Mange av dei sjeldnaste plantartane i fylket er knytte til våtmarker.

2.1.1. Mål

Planen vart stadfesta i statsråd den 23.05.88. Alle områda utanom håsenøran i Sunndal kommune er godkjente samsvar med tilrådinga frå fylkesmannen. Arbeidet med grensegang, merking, erstatning, informasjon og etablering av oppsynstenesta har sidan pågått kontinuerleg. Målsettinga var at dette arbeidet skulle vere slutført ved utgangen av 1990.

2.1.2. Tiltak

Arbeidet med grensegang og merking vart starta opp alt i 1988, og fortsatte fram til 1990. Kostnadene varierte frå kr 10.000,- til kr 30.000, pr område, alt etter storleik og topografi. Forhandlingar om minnelege ordningar om erstatningane vart starta opp hausten 1989 og fortsatte ut året 1991. Våtmarksplanen omfatta 42 område med i underkant av 1000 grunneigarar, og Ca 50% kravde erstatning.

2.1.3. Resultat

Alle erstatningssakene utanom eitt overskjønn er gjennomført. Ei sak er anka til høgsterett. seks av dei igjenværande områda vart avgjorde ved minneleg ordning og tre ved skjønn. Det er og gjennomført tre overskjønn med godt resultat. Kjøp av dyrka og dyrkbar jord til bruk i makeskifte i hustadvassdraget og Gaustadvågen/Sandblåstvågen naturreservat er gjennomført etter planen. Jordskifteverket skal stå for det praktiske arbeidet i marka.

Sakene som grunneigarane har reist mot staten for å prøve om vernevedtaka er gyldige, er avgjort av Romsdal heradsrett med ulikt resultat. Både grunneigarane i Hostadvatnet naturreservat og miljøverndepartementet i Nysætervatnet naturreservat har anka dommane til lagmannsretten.

Utgifta til erstatningssakene kom i 1991 opp i overkant av 4 mill. kroner. Noko over 2 mill. kroner er utbetalt til grunneigarane, mens resten har gått til advokatar, sakkunnige og skjønnskostnader. Vi har heller ikkje dette året fått nok pengar til å etablere oppsyn i alle verneområda. Streng budsjetttrammer gjer også at informasjonsarbeidet ligg langt etter det som er nødvendig, sjå tabell nr 1.

2.2. ANDRE VERNEPLANAR

Arbeidet med det klassiske naturvernarbeidet er no prioritert etter følgjande langtidsplan:

Verneplantype	Registreringar tilrettelegging	Høyringar	Gjennomføring
Våtmark	utført	utført	Gjennomført
Geologi, mineral	utført	utført	Gjennomført
Geologi, lausmassar	1987/88		
Edellauvskog	1988	1991/92	1993/94
Myrtypar	1987	1989/90t	1992/93
Sjøfugl	1987	1992	1993/94
Havstrand	1987	1995	
Barskog (rik furuskog)	1989/90	1991/92	1993/94
Landskapstypar	1990/92	1995	?
Trollheimen	utført	utført	Gjennomf.87
Nasjonalparkplanen	1986	1993	1995/96
Reinheimen	1986	1991	1992
Kulturbetinga naturtypar	1990	1993/94	?

2.2.1. Mål

Det har vore ei målsetting å gjennomføre dei fylkesvise verneplanane for ulike naturtypar innan utgangen av 1990. Denne framdrifta har det ikkje vore mogleg å oppfylle. Miljøverndepartementet (MD) har derfor sett som mål at dette arbeidet skal vere slutført i alle fylke innan 1995. For Møre og Romsdal gjeld dette myr, edellauvskog, sjøfugl og landsplan for barskog.

Når det gjeld myrplanen, var lokale høyringar og alle synfaringar, også med det statlege myrutvalet, slutført alt i 1988, og vi hadde rekna med sentral behandling og endeleg godkjenning av myrplanen i 1990. Når det gjeld edellauvskog, var feltregistreringar og skrivning av utkast til fagrapport prioriterte oppgåver i 1989. Det viste at dei naturfaglege grunnlagsdata over viktige edellauvskogforekomstar i fylket var svært mangelfulle. Målet for 1990 var derfor å slutføre dette arbeidet slik at lokal høyring kunne gjennomførast i

1991. På grunn av manglande kapasitet var ikkje framdrifta av sjøfuglplanen prioritert, da vi rekna med at dei naturfaglege data som vart innhenta over sjøfuglbestandane i andre samanhengar, ville gje eit betre grunnlag for arbeidet med det endelege plandokumentet. Vi ser heller ikkje at det er så mange aktuelle inngrep som kan vere nokon trussel for sjøfuglområda.

Når det gjeld barskog, var registrering av aktuelle lokalitetar ei prioritert oppgåve og utført av NINA, avd. Ås i 1990. Registreringsrapporten for kalkfuruskog ligg føre, men det er naturleg at dette materialet blir sett i samheng med den endelege rapporten for verneverdig barskog generelt.

Det ligg føre eigen fagrapport og utkast til fylkesvis verneplan for havstrand/deltaområde, men det var ikkje aktuelt med tiltak i 1991. Årsaka er at Direktoratet for naturforvaltning (DN) har vedtatt at desse naturtypene skal vurderast i landsdelssamheng. Framdrifta i dette arbeidet er ikkje kjent, og det kan ta tid før dei aktuelle områda i Møre og Romsdal blir verna. Mange av havstrendene er med i våtmarksplanen, men avgrensinga er vurdert ut frå anna verneformål (fugl) enn plantelivet. Dette kan medføre vanskar med gjennomføringa og behandlinga av dispensasjonar.

2.2.2. Resultat

Verneplanen for myrområda er ferdigbehandla, men dei siste vurderingane av kostnadene med gjennomføringa er ikkje slutført. Sjølv om alle erstatningssakene i våtmarksområda er eit viktig erfaringsmateriale, er det vanskeleg å overføre dei resultatane i det enkelte myrområde, da situasjonen på den enkelte eigedom er eit viktig skjønnsstema. Arbeidet med edellauvskogplanen er ikkje ført så langt fram som rekna med. Det vil fortsatt gå med 2 - 3 månadsverk i 1992 før utkastet til plandokument kan sendast på lokal høyring. Arbeidet med sjøfuglplanen har ikkje vore prioritert, men det er innhenta mykje verdifullt datamateriale i andre samanhengar.

Framdrifta i barskogplanen har gått som planlagt og grunneigarane vart orientert om registreringsmaterialet frå NINA medio 1991. Av ialt 19 registrerte verdifulle område i naturfagleg samheng vil plandokumentet berre ha med 9 område. Region Vest-Noreg er tildelt ein kvote på 25.000 da produktiv skog, noko som vil medføre at berre 3 - 5 område blir verna i Møre og Romsdal. Ut frå ein naturfagleg synsstad er ramma alt for liten til at variasjonen i barskognaturen kan bli representert. I tillegg til barskogen skal to område med kalkfuruskog og sju mindre områder med barlind og kristorn med i plandokumentet. Planprosessen vert styrt av eit regionalt utval der skogstyresmaktene, skogeigarorganisasjonane, naturvernforbundet og naturforvaltninga er med.

2.3. TROLLHEIMEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE

Trollheimen landskapsvernområde og Svartåmoen naturreservat vart stadfesta i statsråd den 11. desember 1987. Det vart også vedtatt å etablere eit samarbeidsutval der dei 6 kommunane og dei 2 fylkeskommunane er med. Utvalet har til oppgåve å sjå til at vernereglane blir haldne, og å gi råd til fylkesmannen når det gjeld dispensasjonar m.v. Det vart og vedtatt at det skal etablerast oppsyn på heiltid med kontorstad Rindal. Vanskar med å få tilsett oppsyn i kommunal regi gjer at Fylkesmannen i Møre og Romsdal kjøper eit årsverk (naturforvaltar) av Midt-Norsk Ressursutvikling A/S med kontorstad Rindal.

2.3.1. Mål

Eit viktig mål med forvaltninga av Trollheimen i 1989-90 har vore å etablere gode samarbeidsrutinar mellom det fast tilsette oppsynet, samarbeidsutvalet og fylkesmennene. Oppsynsteneste er administrativt tillagt Fylkesmannen i Møre og Romsdal for heile området, og det har vore vanskar med å få tilført nok pengar til å dekkje kostnadene. I samanheng med at grunneigarane i delar av Sør-Trøndelag og i Rindal og Surnadal kommunar reiste erstaningssak mot staten, har det vore viktig å vurdere framtidig dispensasjonspraksis. Å fastleggje omfanget av den motoriserte ferdselen og å lette konflikten mellom grunneigarar og reindriftsnæringa, har også vore ei vanskeleg sakskompleks.

2.3.2. Tiltak

Naturforvaltaren som har ansvaret for det daglege oppsynet, har prioritert arbeidet med å utforme rutinar for dispensasjonar, reglar for motorisert ferdsel og samarbeidet med utvalet. Det er også fremma fleire søknader for å gjere budsjettsituasjonen klarare når det gjeld drifta. Vanskane er at utgiftene delvis blir dekt av vårt eige budsjett, resten av ramma på forvaltingsbudsjettet. Personleg kontakt med utøvarane i reindriftsnæringa må prioriterast. Arbeidet med forvaltingsplanen må starte opp.

2.3.3. Resultat

Samarbeidet med arbeidsutvalet og oppsynstenesta fungerer no som forutsett. Naturforvaltaren har all saksutgreiing om dispensasjonar m.m. Sjølv om det er oppretta personleg kontakt med utøvarane i reindriftsnæringa er samarbeidet heller dårleg, og det er fortsatt konfliktar ved bruk av helikopter til samling og driving av rein.

Erstatningssaka som nokre av grunneigarane i delar av området reiste, enda med semje mot at Staten betalte alle utgifter til ulike sakkunnige og advokatar. Dette var ei utgift på rundt kr 600.000,-. Skjønnsprosessen var svært arbeidskrevjande, men både arbeidet til dei sakkunnige og dei mange søknadene om dispensasjon som saka medførte, var klargjerande for tolking av vernereglane. Dette vil føre til noko enklare sakshandsaming av ulike spørsmål i framtida. Vi har heller ikkje i år klart å rette opp den uheldige budsjettsituasjonen. Av driftskostnadene på ca kr 417.000,- vart berre kr 250.000,- dekt

over eige budsjett. Dette har medført reduksjon i aktiviteten på oppsyn- og informasjonssida i andre verneområder. Det er til no ikkje blitt semje med grunneigarane om erstatninga i Svartåmoen naturreservat. Det vil derfor truleg bli gjennomført skjønn i 1992.

2.4. VEØY LANDSKAPSVERNOMRÅDE

Veøy landskapsvernområde vart oppretta i 1970, som landets første landskapsvernområde. Formålet med fredinga var å sikre eit historisk kulturlandskap med eigenarta naturmiljø kring gamle Veøy kirke og prestegard.

2.4.1. Mål

Skjøtselen av kulturlandskapet på Veøya er vanskeleg, og må gjennomførast meir systematisk enn før. Dyrkamarka må ryddast for stein og røtter, slik at all hausting kan foregå med traktor. Grunneigar Wilhelm G. Aamodt er død, og eigedommen er testamentert til Romsdalsmuseet. Betre informasjon om Veøy og samarbeid med den nye grunneigaren er nødvendig.

2.4.2. Tiltak

Etter avtale med Molde kommune, disponerer vi vaktmeister i 3 mnd i vekstsesongen. Dette har gjort at arbeidet med maskiner og rydding kan utvidast, og drivast på ein meir rasjonell måte enn før. Med ein fast tilsett som er maskinkyndig, kan det også kjøpast inn eigna hausteutstyr som vil effektivisere arbeidet.

2.4.3. Resultat

Samarbeidet med den nye grunneigaren, Romsdalsmuseet, førte i 1991 til langt større aktivitet enn planlagt. Naturforvaltninga sin del av "Arbeid for trygd-pakka" gjorde det mogleg å auke innsatsen vesentleg. Restaurering av kulturlandskapet og oppattbygging av det gamle driftsbygget på prestegarden medførte ei samla utgift på ca 1,2 mill. kroner. Ein vesentleg del av dette er betalt av "Arbeid for trygd", Romsdalsmuseet og Molde kommune. Berre kr 62.000,- er nytta av forvaltingsbudsjettet. Både problemet med reiskapshus og sanitæranlegg er dermed løyst. Ordninga med Molde kommune om framleige av ein vaktmeister i 3 mnd om sommaren gikk ikkje i orden, men vi håpar på at ordninga kan fortsette i 1992. Orkanen 1. nyårsdag førte berre til små skadar på bygningane, men det gikk mykje verre med ein del store parktre og særleg naturskogen i verneområdet. Vernereglane blir nok noko vanskeleg å etterleve bokstaveleg da noko ryddearbeid må gjennomførast, både pga. ferdsel og estetikk.

2.5. NASJONALPARKUTREDINGA

Statens Naturvernråd la fram si nasjonalparkutreding (NOU 1986:13) med forslag om nasjonalparker i Sunndalsfjella, Reinheimen og Geiranger-Herdalsområdet. I tillegg vart det foreslått oppretta landskapsvernområde rundt nasjonalparkane. I 1988 sendte Fylkesmannen ut forslag om å opprette ein nasjonalpark og fire landskapsvernområde i Reinheimen, Rauma og Norddal kommunar, på høyring.

2.5.1. Mål

I februar 1990 vart Fylkesmannen si tilråding og oppsummering av høyringsrunden om oppretting av Reinheimen nasjonalpark og fire landskapsvernområde oversendt til MD. I tilrådinga foreslo Fylkesmannen å utvide Romsdalen landskapsvernområde vesentleg utover det forslaget som gikk på høyring, slik at ny høyring må til. Målsettinga med det utvida verneforslaget var å sikre heilskapen i natur- og kulturlandskapet i Romsdalen.

2.5.2. Tiltak

For å førebu ny høyring, vart det oppretta eit lokalutval som har halde 3 møte og ei synfaring. Det er og tatt initiativ til eit prosjekt for å finne løysingar på konfliktene mellom skogbruk og landskapsvern. Fylkesmannen har bede MD om å innføre rikspolitiske bestemmelsar også for landskapsvernområda.

Når det gjeld dei andre aktuelle store verneområda frå nasjonalparkutgreiinga (NOU 1986:13), har det vore noko oppfølging i samband med enkeltsaker i dei aktuelle områda for å sikre verneinteressene. Det har vore fleire møte for å finne løysingar på utbyggingsplanar i Skrymtheimen (Sunndalsfjella), Turisthytter, alpinanlegg og hyttebygging. Det har ikkje vore reell framdrift i planene om ein nasjonalpark på Hustadvika, men stadige presseoppslag held saka varm.

2.5.3. Resultat

Arbeidet med å klargjere konflikten med næringsinteressene i Reinheimen og Romsdalen landskapsvernområde har halde fram. Det er utført to hovudoppgåver ved NLH, der målsettinga er å utarbeide ein forvaltingsplan for kulturlandskapet og dei økonomiske konsekvensane for skogbruksnæringa ved ulike restriksjonsnivå i Romsdalen landskapsvernområde. Da desse utgreiingane ikkje låg føre i 1991, vart ikkje lokalutvalarbeidet avslutta og det nye framlegget til grenser og vernereglar sendt ut på lokal høyring.

Stortingsmeldinga om nye nasjonalparker og store verneområde er fortsatt ikkje handsama i Stortinget. Det har derfor ikkje vore arbeidd med "Skrymtheim", Sunndalsfjella, Hustadvika eller Geiranger/Herdalsområdet i 1991.

2.6. FORVALTING AV VERNA OMRÅDE

Prosessen fram til endeleg vern av område er lang, men arbeidsmengden etter vern er enno større. Verneområde skal merkast opp med grensemerker og verneskilt, det skal etablerast ei oppsynsordning, og for mange av områda er det nødvendig med informasjonstiltak for ålmenta. I nokre av områda må ein og gå inn med skjøtselstiltak for å sikre eller restaurere verneverdiane.

2.6.1. Mål

På grunn av pengemangel er det ikkje etablert oppsynsteneste i alle verneområda. Etter vår vurdering er dette svært uheldig, ikkje minst for å innarbeide eit godt samarbeide med grunneigarane. Sluttføring av arbeidet med grensegang/merking og opplysningsskilt i alle verna område, er topprioritert. Så langt pengane rekkjer, er det i tillegg rekna med ulike nødvendige skjøtselstiltak i dei mest utsette områda. Dette gjeld i første rekkje Runde fredingsområde, der den store turisttrafikken fører med seg stor slitasje på naturen. Det er svært viktig å fortsette arbeidet med å etablere faste oppsynsordningar og å lage forvaltingsplanar i dei områda som kjem i konflikt med andre interesser.

2.6.2. Tiltak

Om formålet med vernet skal haldast ved like, må det etablerast funksjonelle oppsynsordningar i det enkelte vernområde. Derfor må det utarbeidast ein forvaltingsplan der kostnadene med oppsynet er vurdert med tanke på samordning av desse tenestene i oppsynsregionen. Mange av områda ligg slik til at det er svært vanskeleg, både med tanke på kostnader og effektivitet, å etablere felles oppsyn som omfattar fleire område. Etter ei samla vurdering har vi planlagt at oppsynstenesta i fylket blir organisert i 22 regionar. Desse områda er lista opp i vedlegg nr 2. Samla kostnad for 1991 er kr 903.063,-. Budsjettet for 1991 er kr 1.081.000,-.

2.6.3. Resultat

Vi har heller ikkje dette året fått nok pengar til å etablere oppsyn i alle verneområda. Etter vår vurdering er det svært uheldig at det ikkje blir etablert oppsyn straks etter at vernevedtak er fatta, ikkje minst for å innarbeide eit godt samarbeid med grunneigarane. Strenge budsjetttrammer gjer også at informasjonsarbeidet ligg langt etter det som er nødvendig.

Det er laga nye informasjonstavler for Djupvikvatnet/Kringlevatnet naturreservat i Sula og Ratvikvatnet/Lerstadvatnet i Ålesund. I samanheng med "Arbeid for trygd-pakka" er det gjennomført viktige skjøtselstiltak i enkelte område. Vi har i 1991 hatt mange mindre inngrep i dei verna områda, og i tre tilfelle var desse så omfattande at dei er melde til politiet for etterforskning. Skadar og ulemper i samanheng med orkanen 1. nyårsdag er store, men full oversikt over omfanget ligg ikkje føre pr. dato.

2.7. INNGREPS- OG AREALPLANSAKER

Etter føremålsparagrafen i plan- og bygningslova er vern om naturressursar jamnstilt med bruk. Lova er såleis sentral for å kunne styre inngrep og forvalte areal- og naturressursane våre. Miljøvernavdelinga uttaler seg om arealplanar som blir utarbeidd av kommunane, og prøver å få kommunane til å ta rimeleg omsyn til natur- og miljø.

2.7.1. Kommuneplanar og kommunedelplanar

Arbeidet med oversiktsplanlegging går framover, men det er framleis fleire kommunar som ikkje har godkjend kommuneplan (arealdelen), og som i liten grad kan styre naturressursbruken utanfor detaljplanområda. Vi har ikkje detaljert innsikt i korleis kommunar med godkjend kommuneplan følger desse opp i praksis, men vi har inntrykk av at i nokre kommunar er dispensasjon frå vedteken plan ofte vel så aktuell praksis som det å iverksette vedteken plan. Ei av forklaringane kan vere at vedteken arealdel har for liten forankring i bygningsråda.

Tabell nr 3 viser oversiktsplanstatusen og miljøvernavdelinga si førehaving av kommuneplanar og kommunedelplanar (inkludert kystsoneplanar) i 1991. Oversiktsstatusen gjeld også planar godkjend før 1991. Ålesund kommune er ikkje ferdig med kommuneplanen, men har nokre godkjende kommunedelplanar. Kystsoneplanstatusen skil ikkje mellom kystsoneplan som kommunedelplan og plan for kystsona som ein del av kommuneplanen.

Nokre av oversiktsplanane fekk vi til endeleg fråsegn før vi fekk høve til å delta i planprosessen slik som føresett i plan- og bygningslova. Fylkesmannen fann i første omgang å måtte gå imot at slike planar blei sluttbehandla i kommunestyra. Desse kjem inn under kolonne 3 (*Innspel, førebels behandling*). I nokre kommuneplanar er einskilde miljøkonfliktar avklarte, mens andre framleis er uavklarte.

Tabellkolonna som viser motsegner som måtte sendast til Miljøverndepartementet, gjeld einskildområde i kommunane Frei og Volda. Ein kommuneplankonflikt blei i året som gjekk, løyst gjennom Miljøverndepartementet ved at kommunen (Sykkylven) gjekk bort frå det opprinnelege planframlegget.

2.7.2. Regulerings- og bebyggelsesplanar

Tabell 4 viser vår førehaving av detaljplanar. Dette gjeld både planar i samsvar med og i strid med i eventuell godkjend oversiktsplan. Tabellen inneheld ikkje direkte opplysningar om våre innspel og deltaking i planprosessane på eit tidleg stadium, men i nokre av sakene fann vi å måtte reise "førebels motsegn" til plangodkjenning for å rette opp feil saksførehaving. Dette for å kunne få fram våre faglege innspel tidleg i saksprosessen før planløyvinga blei fastlåst. Slike saker kjem inn under kolonne 3. (*Motsegn, men semje etter dialog/nye opplysningar.*)

Etter tabellen blei 3 (1,6 %) av detaljplanane vi hadde til førehaving sendt Miljøvern-departementet på grunn av miljøfagleg konflikt som ein ikkje klarte å løyse på fylkesnivå. Departementet avgjorde i løpet av året 5 reguleringsplankonfliktar ved å ta til følgje mot-segnene frå fylkesmannen.

2.7.3. Andre plan- og inngrepssaker

Vi har også hatt einskildsaker etter plan- og bygningslova og saker etter veglova til fråsegn. Den mest omfattande vepsaka gjaldt Kyststamvegutgreiinga.

2.7.4. Mål

I arealsaker legg vi vekt på at miljøverninteressene skal få ei meir overordna rolle, og særleg gjennom kommunalt oversiktsplanarbeid. Det er eit mål å verne om genetisk mangfald og biologisk produksjon. Vi ser behov for at kommunal planlegging i høgare grad må vere i stand til å møte slike og andre rammevilkår som internasjonale og nasjonale miljøutfordringar inneber.

Etter virksomhetsplanen for avdelinga er det eit prioritert mål å betre forvaltninga av dei natur- og kulturverdiar som er knytt til kyst- og fjordområda i fylket, slik at omfang, funksjon og variasjon av desse verdiane kan oppretthaldast. Vi har såleis lagt større vekt på å unngå utbygging og andre naturinngrep i og ved overgangssona sjø/land, samt å sikre biologisk høgproduktive område som våtmark, elvemunningsområde, strandengar og andre naturelement av vesentleg verdi for dyre- og plantelivet.

Vi har vidare lagt vekt på at byar og tettstadar må utviklast med meir tilfredsstillande miljøstandard med omsyn til bumiljø, utbyggingsmønster, transportsystem, bustadnært friluftsliv, naturvernomsyn, mindre vegtrafikkstøy og luftforureining.

2.7.5. Tiltak

Miljøvernnavdelinga har først og fremst arbeidd for å nå måla gjennom førehavinga av kommuneplanar og reguleringsplanar. Vi har lagt vekt på å informere planleggarar om miljøfaglege spørsmål tidleg i einkvar planleggingsfase. I dette arbeidet er vår natur-dataserie sentral. I arealsaker legg vi elles vekt på eit godt samarbeid med Møre og Romsdal fylkeskommune. I brev til fylkeskommunen har vi mellom anna bede om at område for golfbaneanlegg blir vurdert gjennom fylkesplanlegginga.

2.7.6. Resultat

Resultatet for miljø og natur ved forvaltning etter plan- og bygningslova har variert. Det blei i prinsippet gjeve medhald i alle konfliktsakene, der det lå føre miljøfagleg motsegn frå fylkesmannen, og som blei avgjort i departementet i løpet av året. Dette gir signal om at kommunane ikkje i tilstrekkeleg grad følgjer opp nasjonalt ambisjonsnivå.

Konfliktane gjeld til vanleg arealsaker som rører ved område det er knytta internasjonale, nasjonale eller regionale verne- og friluftsinnteresser til, og/eller som gjeld rikspolitiske retningslinjer og føresegnar som 100-metersbeltet langs sjøen, rikspolitiske retningslinjer

for å styrke barn og unge sine interesser i planlegginga og retningslinjene frå Miljøvern- departementet om vegtrafikkstøy.

Dei rikspolitiske retningslinjene for å ivareta barn og unge sine interesser i planlegginga har blitt ein viktig reiskap for å verne om regulerte friområde, men dei blir i for liten grad brukt på ein offensiv måte i planlegginga,- som til dømes gjennom kommuneplanlegginga.

Vi ser behov for at både private og kommunale planleggjarar blir betre kjente med det faglege grunnlaget for slike retningslinjer, og at kommunale saksutgreiingar konkret vurderer planlagt arealbruk ut frå nasjonale føresegner og retningslinjer. Det er alt for mange plan- saker som får unødvendig lang sakshandsamingstid på grunn av slik unnlating.

Det siste året har vi merka ei auka satsing innan turistnæringa. Dette fører til eit sterkt press for å utvikle turistanlegg og med særleg vekt på å auka overnattingskapasiteten. Etter framlegg til ny reiselivsplan for Møre og Romsdal er målet å satse på aktivitets- og opplevelsestilbod i staden for å bygge ut spise- og overnattingskapasiteten. Reiselivsplanen legg vidare opp til at natur og miljø skal vere ein rammeføresetnad for utvikling av næringa.

Vi ser ei urovekkande utvikling i at det vert planlagd utbygging i sårbare og attraktive område der dei natur- og landskapsverdiar som det er ønskeleg å vise fram for turistane, blir reduserte eller øydelagde. Dette gjeld ofte utbygging i urørt natur. Vi har inntrykk av at i det praksis manglar ein mer konkret strategi på dette feltet på regionalt/lokalt hald ut over det å støtte opp om eitkvart utbyggingsinitiativ. Dersom ein skal unngå forflating av naturopplevinga, ser vi eit klart behov for ein meir nøktern presentasjon av natur- og kulturlandskapet. Dette er ein presentasjon som mellom anna bør bygge på naturens eigenart og meir kvalitets-bevisst og fagleg forsvarleg arealplanlegging på oversiktsplannivå. Vi må såleis etterlyse ei meir målretta kommunal styring av turistnæringa. Vi har vore inne i fleire konfliktsaker som gjeld utbygging av hytte- og turistanlegg i naturområde som vi meiner det heller burde vernast om. Eit klassisk døme er byggeområde i strandkanten. I slike samanhengar savner vi meir omtanke for til dømes tilrettelegging av allmenn tilkomst til fri strand og sjø og initiativ for å sikre mest mogleg samanhengande fri ferdsel langs fjord og hav. Lovreglane våre om ferdselsretten i utmark, er nærmast eineståande i internasjonal samanheng, og dei burde på ein heilt anna måte ha vore lagt til grunn i turistplanlegginga for å spore til fysisk aktivitet som ein del av naturopplevinga.

2.8. INFORMASJON, EDNA/FRIDA

EDNA er eit register over naturvernområder i fylket, og FRIDA er eit liknande register over friluftsområde.

2.8.1. Mål

Det er meininga at desse registra skal bidra til å auke kunnskapen om natur og friluftsliv både hos politikarar/-administrasjonane, og hos ålmenta.

2.8.2. Tiltak

Det er stadig minna om dei kartfesta registreringane vi har sendt ut til kommunane under den løpande kontakten i plansaker og andre saker. Det er sett igang arbeid med å utarbeide informasjonstavler og brosjyrer for verneområda.

2.8.3. Resultat

Miljøvernavingdelinga sendte 08.05 i fjor ut brev til alle kommunane i fylket der vi ba om innspel i samband med revideringa av naturatlas, dvs registreringar av område av verdi for friluftsliv, vilt og naturvern i kommunane. Dette er eit registreringsarbeid som mellom anna er eit viktig fagleg grunnlag for arealdelen i kommuneplanene.

Av dei 38 kommunane i Møre og Romsdal var det berre to (Molde og Sula) som gav tilbakemelding innan svarfristen 26.06 same år. Til tross for fleire purringar har 10 kommunar enno ikkje sendt fagleg innspel til miljøvernavingdelinga. Dette gjeld kommunane Aukra, Gjemnes, Haram, Nesset, Norddal, Sandøy, Smøla, Stranda, Ulstein og Vanylven. Dei andre kommunane har etter kvart gitt tilbakemelding med ulik kvalitet. Det går fram av kommentarane at fleirtallet av kommunane har gitt arbeidet lav prioritet. Men ein del har og arbeidd grundig med saka og har gitt gode og utfyllande opplysningar. Vi vil framheve desse kommunane spesielt for godt utført arbeid: Aure og Sula.

For å få eit best mogleg datagrunnlag, har vi også oppmoda kommunane til å ta kontakt med interesseorganisasjonar og lag som har god kjennskap til naturen og friluftslivet i kommunen som m.a. Jeger- og fiskerforeiningar, skolar og turlag. Miljøvernavingdelinga har sjølv tatt kontakt med slike lag og utval i dei kommunane som ikkje har gjort dette.

2.9. TRUA OG SÅRBARE ARTAR

Det praktiske naturvernarbeidet gjeld og omsynet til fåtalige og sjeldne plante- og dyreartar. Dette er artar av ulike kategoriar:

1. Direkte trua - er artar som står i fare for å døyt ut eller bli utrydda. Dei har små sjansar til å overleve om negative faktorar får høve til å virke slik at livsmiljøet blir øydelagt, reproduksjonen sviktar eller den årlege døyinga aukar.
2. Sårbar - er artar i tilbakegang, men framleis i etter måten bra bestandar. Dette er artar som raskt kan gå over i gruppe 1 dersom eksisterande eller nye, negative faktorar får virke over tid.
3. Usikker - omfattar artar der kunnskapsgrunnlaget er dårleg, men der det er grunn til å tru av negative faktorar har virka inn slik at bestanden er i tilbakegang.
4. Sjeldne - er artar som aldri har hatt store og tette bestandar fordi dei har spesielle miljøkrav. Dei opptre ofte i anten tynne bestandar eller i svært avgrensa, geografiske område som gjer at dei lett kan bli påvirka av negative faktorar.

Den klimatiske og topografiske spennvidda i Møre og Romsdal gjev livslivkår for mange plante- og dyreartar som kjem inn under kategorien "Trua og sårbar". For nokre artar og grupper er kunnskapen om tilstanden innan fylket etter måten god. For mange, særleg lågareståande dyr, men og plantar eller plantegrupper, er det store manglar i kunnskapen.

Ei oversikt over nokre trua eller sårbare plantar og dyr som er å finne i Møre og Romsdal, er tatt med som vedlegg nr 1.

2.9.1. Mål

Måla for arbeidet med trua og sårbare artar er:

1. Å skaffe fram tilfredsstillande kartlegging av det som finst av desse artane i Møre og Romsdal.
2. Klarleggje kva problem desse artane står overfor i fylket, kva som er den naturgjevne situasjonen og kva som truar.
3. Få ei forvaltingsmessig vurdering av korleis artar og bestandar kan tryggast.

2.9.2. Tiltak

Med utgangspunkt i dei oversyn over trua og sårbare artar som finst i Noreg, vil det vere nødvendig:

- I. Systematisk å kartleggje artar, bestandar og utbreiing av dei ulike artane i fylket.
- II. Iverksette forvaltingsmessige tiltak for:
 - a) innarbeiding av omsynet til desse artane i arealbruksplanar generelt og i samband med ulike, menneskelege aktivitetar
 - b) fremme områdevern for lokalitetar og område som har særleg viktig funksjon for trua og sårbare artar
 - c) artsvern for aktuelle artar utafor områdefreda lokalitetar

Det er i arealplansaker og i ein del andre samanhengar, særleg vegbygging, skogsvegbygging og skogdriftplanar og lokalisering av fiskeoppdrettsanlegg lagt vekt på omsynet til sårbare og trua dyre- og fugleartar. I dei konkrete sakene er det ofte spørsmål om omsyn til hekkeplassar for havørn, koloniområde for sjøfugl og hiplassar for oter. I nokon mon er det og påstandar om skade på fiskeoppdrettsanlegg av toppskarv og gråhegre, som begge er blant dei norske fugleartane i denne gruppa.

Tiltak som er gjennomført er å finne som vedlegg nr. 2.

2.9.3. Resultat

I alt blei det gjort undersøking av seks fugleartar og to pattedyrartar. Fire generelle overvakingsprosjekt blei også gjennomført i 1990. Sjå vedlegg nr. 3.

3. FRILUFTSLIV

Møre og Romsdal har eit rikt tilbod på gode friluftsområde. særleg er turområda av god kvalitet. Gode badeplassar er det færre av, og inne i fjordane er ofte elveosane dei einaste gruntområda som høver til bading. Båttutfarten i fylket er stor, og dei fleste kommunar har eller vil få tilbod om gjesteplassar i småbathamner. Opparbeidde landstigningsplassar på populære utfartsholmar er mangelvare, likeeins gode sanitærløysingar for båtfolket. Å sikre og tilrette nærområde for friluftsliv i byar og tettstader har høg prioritet i miljøforvaltninga. I praksis er dette eit vanskeleg arbeid, da mange av dei attraktive nærområda og er attraktive for utbyggingsformål.

Målsettinga med det offentlege friluftslivsarbeidet er å sikre attraktive friluftsområde mot uønska inngrep, og å bidra til at fleire kan auke friluftslivsaktiviteten sin.

For delar av sunnmøre er det eit aktivt interkommunalt friluftsråd, som får gjennomført mange gode tiltak. Dei fleste kommunane legg lite arbeid i friluftslivssaker, og ein saknar ei organisering i interkommunale friluftsråd for resten av fylket.

Motorferdsel i utmark er eit lite problem i Møre og Romsdal. Kommunane har mynde til å gi dispensasjonar frå motorferdselsloven, og fylkesmannen er klageinstans. 3-4 klagesaker vart behandla i 1990.

I dei aller fleste kommunane er motorferdsel i utmark eit lite problem. Fylkesmannen har tilsyn med dispensasjonspraksisen i kommunane. Nokre av kommunane fekk merknader, og 3-4 klagesaker vart behandla av fylkesmannen.

3.1. HANDLINGSPROGRAM FOR FRILUFTSLIVET

Handlingsprogram for friluftslivet omhandlar status for friluftslivet i Møre og Romsdal, og trekkjer opp dei generelle retningslinjene for offentleg friluftslivsarbeid. Handlingsdelen av programmet er budsjett for investeringar på friluftssektoren over ein fire-årsperiode. Handlingsprogrammet er utarbeidd og vert revidert av Miljøvern-avdelinga, og vert politisk behandla i Miljø- og planutvalet i fylkeskommunen.

3.1.1. Mål

Målsettinga med Handlingsprogram for friluftslivet, er å informere kommunane om sentrale målsettingar i friluftslivsarbeidet, samt budsjettere dei statlege tilskottsmidlane til friluftslivformål.

3.1.2. Tiltak

Handlingsprogrammet fikk sin fire-årige revisjon i 1990 etter ein høyringsrunde i kommunane.

Resultat

Da berre halvparten av kommunane sendte inn framlegg til handlingsprogrammet for friluftslivet i 1990, hadde avdelinga vanskar med å slutføre rulleringsarbeidet. Også "Arbeid for trygd-pakka" gjorde det nødvendig å prioritere kommunar med gode prosjekt sjølv om dette ikkje var i samsvar med handlingsprogrammet. Det blir derfor nødvendig å omarbeide heile programmet i 1992.

I samsvar med retningslinjer frå DN vert tilkomst og opparbeiding no prioritert. Dette gjeld i første rekkje mindre bruksområde i gangavstand til busetnaden.

3.2. TILSKOTTSSAKER

Det er framleis stor interesse og stort behov for statlege midlar til planlegging, sikring og opparbeiding av friluftsområde. Posteringsfullmaktene på kap. 1427 postane 31.2 og 62 dekkjer ikkje meir enn ca. 10% av søknadene.

3.2.1. Mål

Det er eit overordna mål at sikring av areal til friluftslivet skal prioriterast gjennom planføresegner i Plan- og bygningsloven, og ikkje ved kjøp av område. Prioritering av det enkle og lite kostnadskrevjande friluftslivet vil også føre til ei utvikling i den retning.

Målsettinga med tilskottsordningane for friluftslivet, er å sikre og tilretteleggje særskilte viktige område for friluftslivet. Fleire stader må det løyvast midlar for å få tilkomst til friluftsområde dersom friluftsbuena kjem i konflikt med grunneigarane sin bruk av områda. Det blir og løyvt pengar til planlegging av friluftslivstiltak.

Tiltak

Det er i alt fem 5 søknader om heil dekning av utgiftene ved kjøp av friluftsområde på post 30, og ingen om tilskott til kjøp på post 62. Til planlegging og opparbeiding er det fem 22 søknader om heil dekning av utgiftene på post 31.1 og 19 søknader om tilskott på post 62. Dei fleste søknadene er gode prosjekt i samsvar med hovudmålsettinga for arbeidet med tiltak og allmenta sin bruk av naturen i friluftssamanheng, sjå tabell nr. 5.

3.2.2. Resultat

Dei fleste søknadene om kjøp av område er løyvt pengar i samsvar med tilrådinga vår til DN. Enkelte søknader er avslått p.g.a. kostnadsnivået, og andre fordi dei aktuelle areala kunne vore sikra med bruk av Plan- og bygningslova.

Når det gjeld søknader om heil eller delvis dekning av utgifter til planlegging og opparbeiding, vart berre 9% tildelt pengar i 1991. DN har signalisert at det ikkje vil bli vesentleg auke i rammene i åra framover. Friluftslivinteressene må derfor oppprioriterast i kommunane sin arealplanlegging, og i andre etatar sine planer som har konsekvenser for friluftslivet.

3.3. ARBEID FOR TRYGD

Fylkesmannen vart i 1991 tildelt i alt 230 månadsverk av naturforvaltinga sin del av "Arbeid for trygd" - pakka frå Arbeids- og administrasjonsdepartementet. På grunn av pengemangel har arbeidet med tilrettelegging av friluftsområda vore nedprioritert dei siste åra, både kommunalt og statleg. Berre ca 10 % av den samla søknadsmassa på denne sektoren har fått løyvd pengar, slik at det var lange ventelister med gode prosjekt som kunne settast igang.

Avdelinga innsåg fort at det ikkje var kapasitet til å følgje opp tiltaket. Det vart derfor engasjert prosjektleiar i samarbeid med Møre og Romsdal fylkeskommune. Det vart i alt gjennomført 12 prosjekt, med tilsaman 222 månadsverk til ein samla kostnad på kr 4.340.000. Av dette betalte arbeidsmarknadsetaten kr 3.264.000,- (sjå tabell nr 6)

I tillegg til organiseringa av "Arbeid for trygd"-pakka har også prosjektleiar koordinert og rettleia kommunane i disponeringa av dei ekstra-ordinære "Sysselsettingspakkane" som Miljøverndepartementet har tildelt direkte til den enkelte kommune i 1991.

Organisasjonsforma med Fylkesmannen som arbeidsgjevar og skattefuten som lønsutbetalar var svært krevjande, både for rekneskapskontoret i Miljøvernavdelinga og lønsavdelinga hos Skattefuten. Både dei mange "aktørane" som skal delta i sjølve organisasjonsprosessen, og vanskar med å skaffe stabil og erfaren arbeidskraft, vanskeleggjorde gjennomføringa av heile opplegget. Sjølv med eigen prosjektleiar er gjennomføringa av slike "pakkar" så kompliserte og arbeidskrevjande at det må finnast fram til andre modellar for overføring av midlar frå staten til konkrete tiltak i kommunane.

4. VERN MOT FORUREINING

Møre og Romsdal er orientert mot sjøen. I ytre område er det mange øyar. Fjordane trenger seg innover og deler opp fylket ytterlegare slik at mesteparten av busetnad og aktivitet skjer nær sjøen. Dei åpne kystområda og dei større fjordsystema har vanlegvis gode straum- og utskiftingstilhøve, men er og delvis avstengde terskelfjordar og pollar som er svært sårbare for forureining. Sunndalsfjorden og Aspevågen har høge innhald av miljøgifter. Vi har og mange store og fleire små vassdrag. Dei større vassdraga er gjennomgåande lite forureina. Dei mindre vassdraga er oftare påverka av utslepp. Spesielt gjeld dette i intensive jordbruksområde. Bortsett frå lokale effektar i samband med industri, er det lite verknader av luftforureining i Møre og Romsdal. Aukande trafikk i kombinasjon med randbebyggelse langs sterkt trafikkerte vegar fører til at relativt mange menneske er plaga med vegtrafikkstøy.

4.1. TILSTANDSRAPPORT FOR VASSFORUREINING

Tiltak mot vassforureining blir bestemt på grunnlag av resipientforholda. Relativt gode resipientforhold i fylket fører til moderate krav til tiltak og høve til fortsatt vekst av visse næringar (fiskeoppdrett). Kunnskapen vår om naturtilstand og forureiningsverknader er likevel svært avgrensa.

4.1.1. Mål

Ut frå dei generelle måla for forureiningspolitikken her i landet, må arbeidet med tiltak mot vassforureining baserast på å verne om naturen si evne til produksjon og sjølvfornyng, samt å sikre at forureining ikkje skader helsa til folk, evt. går ut over trivselen.

Det er utarbeidd kvalitetskrav for ferskvatn, avhengig av bruksmåte. For sjøvatn er det ikkje fastsett kvalitetskrav. Det vil såleis vere aktuelt å nytte "minst mogleg avvik frå naturtilstanden" som mål for mange vassforekomstar.

4.1.2. Status

Dei fleste sjøområda i fylket er lite påverka av forureining. I mange terskelfjordar og pollar er det periodisk eller permanent kritiske oksygentilhøve i djupvatnet. Dette kan vere ein naturleg situasjon som i hovudsak er bestemt av fysiske forhold, eller det kan skuldast sivilisatorisk påverknad i form av utslepp av kloakk og avrenning frå landbruk. Mange mindre vassdrag (innsjøar, bekkar) er vesentleg påverka av forureining og har redusert verdi når det gjeld vassforsyning, rekreasjon/friluftsliv (sportsfiske og anna). Forureiningssituasjonen er dei siste 10 åra blitt betre i mange vassdrag.

I tillegg til meir kjente verknader av forureining frå kloakk og landbruk, er m.a. Sunndalsfjorden sterkt påverka av utslepp frå industrien (Sunndal verk). I dette området skjer utsleppet i form av tjørestoff (PAH) som har ført til at folk blir frårådd å ete skaldyr og fisk som lever i fjorden.

I Aspevågen i Ålesund kommune er det i 1990 registrert at det framleis blir tilført nokså mykje giftige tungmetall (mellom anna kvikksølv), og situasjonen har ikkje endra seg sidan den førre granskinga i området (1976-77).

Mange fryktar at spreining av smittestoff frå fiskeoppdrettsanlegg og bruk av antibiotika og kjemoterapeutika i desse anlegga, påverker omgjevnaden i vesentleg grad, og ingen kjenner konsekvensen av denne forureininga.

I 1991 er det registrert oppblomstring av giftproduserande blågrønalgar i ein innsjø i fylket (Bergemsvatnet i Tingvoll kommune). Det er elles ikkje rapportert om anna masseoppblomstring av planktonalgar i vassdrag eller sjø i dette tidsrommet.

4.2. KOMMUNAL KLOAKK

Oppsummering av kommunale kloakkrammeplanar viser at det er nødvendig å investere meir enn 500 mill. 1990-kr i oppryddingstiltak i fylket. Tidlegare har ein i hovudsak prioritert transportsystem og samling til hovudutslepp. No legg ein stadig meir vekt på bygging av reinsetiltak for å ha kontroll med ulempene der utsleppa skjer.

4.2.1. Mål

Den nasjonale målsettinga er å få gjennomført opprydding på kloakksektoren innan år 2000. Dette betyr sanering av utslepp, overføring til gode resipientar/utsleppstader og nødvendig reinsing. For utslepp til ferskvatn er det krav om høggradig reinsing, medan det for utslepp i gode sjøresipientar er krav om sil eller slamavskillar. Slammet frå reinsinga må disponerast slik at det ikkje fører til ulemper, helst utnyttast innafor jordbruket.

4.2.2. Tiltak

Kloakkutbygginga bør skje på grunnlag av planar og utsleppsløyve etter forureiningslova. Ein vesentleg del av arbeidet i VAR-gruppa er å initiere kloakkrammeplanar, utslepp-søknader, samt gje utsleppsløyve og behandle finansieringssøknader for kommunale kloakkar. I 1991 blei det gitt tilsagn om tilskott til revidering av ei kloakkrammeplan. Fleire kommunar utarbeidde/reviderte kloakkrammeplanar på grunnlag av tilsagn i 1990. Vidare blei det gitt tilsagn om statleg finansieringsbistand til ei rekkje oppryddingsprosjekt. Total kostnadsramme for desse var 50,891 millionar kroner. (Sjå tabell nr 7)

Den statlege finansieringsramma har auka betydeleg dei siste åra. Den dekkjer likevel ikkje behovet fullt ut i forhold til planane/aktiviteten i kommunane og er framleis for knapp til å mogleggjere den nasjonale målsettinga om full opprydding før år 2000.

I 1990 blei det sett igang eit felles planarbeid med å få til løysingar for behandling av kloakkslam i fylket. Arbeidet blei vidareført i 1991. Det blei konkludert med at regionale mobile avvatningssystem var mest interessante. Det blei halde regionale møte og sett i gang arbeid med regional vidareføring med sikte på iverksetting av ordningar i løpet av 1992. Tabell 9 viser oversikt over slamproduksjon i Møre og Romsdal.

Fylkesmannen førebudde i 1991 vedtak om tvungen slamtømming i kommunane i Møre og Romsdal.

I 1990 blei det vedtatt forskrift som sett krav om at arbeidsleiarar for arbeid med kloakkleidningar skal ha ADK1-sertifikat. Det blei oppretta kurstilbod på Vestnes Vidaregåande Skole. I 1991 gjennomførte 114 personar kurset. 79 personar står på venteliste ved årets slutt. Dei som står på venteliste, får dispensasjon frå kravet i forskrifta inntil kursstart. 38 personar har ikkje møtt opp ved kursstart og har dermed ikkje lenger dispensasjon. 14 har særskilt dispensasjon for å ta kurs for stikkleidningar. Figur 1 viser fordeling av kursdeltakarar m.v. ved kursstaden i Møre og Romsdal: Vestnes vidaregåande skole.

4.2.3. Resultat

Dei fleste prosjekta som fekk tilskot i 1991, er set igang. Dei inneber sanering av utslepp som fører til lokale ulemper og bygging av kloakkar der slike manglar eller ikkje har tilfredsstillande standard. Det kjemiske reinseanlegget på Åse i Ålesund blei sett i prøvedrift før jul i 1991. Dette reinseanlegget vil bidra til sterk reduksjon av restutsleppa til Borgundfjorden/Åsefjorden. Tabell 10 viser ei oversikt over større reinseanlegg i Møre og Romsdal.

4.3. LANDBRUKSFORUREINING

Fylket vårt er blant dei som har størst gras- og mjølkeproduksjon i landet. På mange gardsbruk utgjer derfor silopressaft (grassaft) og gjødsel eit alvorleg forureiningspotensiale for vatn og vassdrag.

4.3.1. Mål

Målsettinga er å få landbruket i økologisk balanse og få ei bærekraftig utvikling basert på miljøriktig ressursforvaltning. Fylkesmannen har sett opp ei prioriteringsliste over vassdrag og sjøområde for tiltak i landbruket. På bakgrunn av denne prioriteringslista blir investeringsrammene for tekniske miljøtiltak i landbruket for fylket disponert. Dei mest kostnadseffektive tiltaka for å få bukt med forureininga blir prioritert først.

Det er eit mål at utslepp og forureining frå landbruket blir redusert slik at vassdraga får ein vasskvalitet slik at laks og aure kan reprodusere og vekse opp. Gjødselspreiing skal og skje på ein måte som ikkje fører til urimelege luktulempar eller helsefare.

4.3.2. Tiltak

Miljøverndepartementet og Landbruksdepartementet avtalte i 1989 at den ytre landbruksetaten, dvs fylkeslandbrukskontoret og landbrukskontora i kommunane, skal få eit større ansvar for oppfølging av miljøvernssatsinga innafor landbruket. Som ein følge av dette skal landbrukskontora i fylket, som ei prøveordning i tre år frå 01.01.92, ta over all kontroll med forureining frå landbruket. Dei skal kontrollere bruکا, peike på manglar, gje pålegg og sette frist for gjennomføring.

Fylkesmannen fylgde i 1991 opp med kartlegging av forureiningssituasjonen i fleire vassdrag i fylket. Granskinga gir ei oversikt over vasskvalitet og tilgroing og vil bli fulgt opp over fleire år, spesielt for å registrere effektane av gjennomførte tiltak.

I 1989 kom det ny forskrift om husdyrgjødsel. Det blei sett forbod mot spreing utanom vekstsesongen. Spreing og umiddelbar nedpløying er fortsatt tillatt. Hausten 1990 delegerte Fylkesmannen mynde til å gje dispensasjon frå § 5 i Husdyrgjødselsforskriftene til jordbrukssjefen i kommunen fram til 1992. Samstundes blei det laga retningslinjer for korleis gjødsla skulle disponerast.

4.3.3. Resultat

Overvaking av ca. 70 vassdrag i 1991 viser eit bra resultat når det gjeld landbruksforureining. Det var tydeleg forureining i berre eit fåtal av vassdraga. Lite nedbør og dermed lite grassaft tidleg på sumaren kan medverke til resultatet.

Våren og hausten 1991 har jordbrukssjefane gitt 200 dispensasjonar frå spreieforbodet i § 5 i forskrift om husdyrgjødsel. Det er i samme storleiksorden som hausten 1991. Om lag ein tredjedel av dispensasjonane blei gjeve på våren, dei fleste i første halvdel av mars. Dei dispensasjonane som vart gitt om hausten blei hovudsakleg gitt i september og oktober. Alle desse dispensasjonane gjeld spreing. Berre ein har fått dispensasjon til å leggje gjødsla i deponi fram til våren. Nokre av dispensasjonane er gitt på grunn av uhell med vatn i gjødselkjellaren. Over halvparten av alle dispensasjonane er gitt til gardbrukarar med for liten gjødsellagerkapasitet. Mange har gitt som grunn at dei ikkje har fått køyrt ut gjødsla si på grunn av dårleg vêr. Samstundes er det ei kjennsgjerning at mange gardbrukarar fortsatt disponerer husdyrgjødsla etter gamal praksis, og ikkje slik at gjødselverdien blir best mogleg utnytta.

4.4. FORUREINING FRÅ INDUSTRI

Fylkesmannen er forureiningsstyresmakt berre for fiskeforedlingsanlegg, men vi gir fråsegn til søknader om løyve til utslepp til luft og vatn som SFT behandlar.

SFT er no inne i behandlinga av 2. generasjons utsleppsløyve for mange industribransjar, men framleis er det mange bransjar og bedrifter som ikkje er behandla i det heile.

4.4.1. Mål

Fylkesmannen tar sikte på å redusere lokale ulemper etter utslepp av organisk stoff og næringssalt frå fiskeforedlingsanlegga. Ein vil fjerne partiklar og feitt frå avløpsvatnet. Behandling av avløpsvatn frå fiskeforedlingsanlegg må sjåast i samheng med opprydding i kommunale utslepp, og ein må ta omsyn til dette under utarbeiding av kommunale avløpsrammeplanar og saneringsplanar.

SFT bør harmonere krava sine til bedrifter med det som blir stilt til dei verksemdene fylkesmannen behandlar, og ein bør tilpasse krava til dei lokale resipientforholda.

Ein må auke attvinninga av fiskeavfall og anna organisk avfall.

Desinfeksjonsmiddel brukt på avløpsvatn frå lakseslakteri, må ikkje føre til skadeverknader i resipientar eller kommunale avløpsnett.

4.4.2. Tiltak

Fiskeforedlingsindustrien må konsesjonsbehandlast etter forureiningslova. Anlegg som slaktar og arbeider med laks og andre feite fiskeslag bør prioriterast.

Det må settast krav om gjenvinning og fiskeavfall til dyrefor.

SFT bør prioritere problembedrifter og næringar her i fylket.

4.4.3. Resultat

Vi har fått reinseanlegg ved ca. 10 fiskeforedlingsanlegg.

Storparten av alt fiskeavfall frå foredlingsanlegga og slakteavfall frå husdyr blir attvunne. Myseutsleppa frå meieria er også vesentleg redusert.

4.5. TILSTANDSRAPPORT LUFTFORUREINING

Fylket vårt er relativt lite påverka av luftforureining, sur nedbør m.v. Det er likevel ein del lokale kjelder til luftforureining som kan føre til problem. Det er i stor grad SFT som skal konsesjonsbehandle bedrifter som har utslepp til luft. I 1991 er det spesielt Sunndal Verk A/S, Molde Støperi A/S i Molde og Ringstad Farming A/S på Stranda som har skapt problem.

Det foregår ein del brenning av avfall, spesielt produksjonsavfall, men i periodar er det også så mykje brenning av bl.a. hageavfall at det er problem for astmatikarar o.a.

4.5.1. Mål

Målet med arbeidet mot luftforureining er å redusere forureininga til eit slikt nivå at ein unngår skadar eller ulemper på helse og miljø.

Dette medfører at i dei mest utsette områda (nær større bedrifter som t. d. smelteverk, støyperi, nær sterkt trafikkerte vegar o.l.) må forureiningsnivået reduserast, og samla utslepp til luft blir så små at fiskevatn og vegetasjon ikkje blir skadd.

4.5.2. Tiltak

Ved dei fleste industribedrifter er det gjennomført tiltak for å redusere utslepp.

4.5.3. Resultat

Det har i dei seinare åra blitt vesentleg mindre utslepp frå Sunndal verk. Det har også, med godt resultat, blitt skjerpa krav til utsleppa frå Molde Støperi i Molde og Ringstad Farming på Stranda.

Fylket vårt er lite påverka av sur nedbør m.v.

Brenning av produksjonsavfall og hageavfall kan medføre lokale problem.

4.6. TILSTANDSRAPPORT STØY

Støy kan skape problem både utifrå nivå og type. Vegtrafikk-, fly- og skytebanestøy vil kunne opplevast forskjellig. Styresmaktene har utarbeidd retningslinjer for kva nivå som skal gjelde for dei ulike typane ved ulik type busetnad.

Støyproblema er ikkje tilfredsstillande kartlagt i Møre og Romsdal. Det er registrert kor mange hus som har meir enn 65 dB(A) ved riksvegane (1200 hus og div. institusjonar). Vegtrafikkstøy langs fylkes- og kommunevegar er berre delvis kjent. Det er visse flystøyproblem nærast dei tre stamflyplassane i fylket. Fleire stader i fylket er det truleg omfattande støyproblem frå industrien. Dette kjem av at bustadhus og industri mange stader ligg nær inntil kvarandre.

4.6.1. Mål

Miljøverndepartementet har i eigne rundskriv formulert retningslinjer for støy frå vegtrafikk og flyplassar. Det er og retningslinjer for industristøy, samt forslag til retningslinjer for skytebanestøy.

For vegtrafikk og flyplassar skal støyspørsmål avklarast ved utarbeiding av kommune- og reguleringsplanar. For industri og skytebaner skal også støyspørsmålet bli forsøkt løyst ved slike planar. Skytebaner og industristøy kan i tillegg bli konsesjonsbehandla etter forureiningslova.

4.6.2. Tiltak

Det er særleg i samband med reguleringsplanar og vegplanar at det blir kravd støytiltak, eventuelt at det blir sett restriksjonar på arealbruken. Vegvesenet tilbyr fasadetiltak på hus langs dei mest støyutsette riksvegane.

4.6.3. Resultat

Ulemper pga støy er truleg ikkje blitt mindre dei siste åra. Vegomleggingar og visse støytiltak vil kunne redusere ulempene enkelte stader. Andre stader vil trafikkomleggingar og eventuell generell trafikkvekst føre til auka eller nye problem. Det er og betydelege støyproblem omkring enkelte industribedrifter. Det er liten generell forståing for støyproblema.

5. AVFALL OG ATTVINNING

Dei einsskilde kommunane har i varierende grad løyst avfallsproblema heime hos seg sjølv. Som følgje av dette, var det inntil for kort tid sidan ei rekkje lokale avfallsfyllingar rundt om i fylket der alle typar avfall blei tilført meir eller mindre i blanding. Etter kvart som avfalls-mengdene har auka og miljøkrava er blitt skjerpa, er utviklinga gått klårt i retning av færre og større avfallsanlegg, alternative behandlingsmåtar og attvinning av ymse stoff i avfallet. I tillegg har auka krav til miljøkvalitet gjort at mange etter kvart er blitt meir merksame på forsøpling i sitt eige nærmiljø, ulovlege avfallsfyllingar m.v.

Miljøverndepartementet har bestemt at kommunane skal utarbeide plan for attvinning (avfallsplan) innan årsskiftet 1991/92. Det er lagt opp til ei spesifisert framdrift for vidareføring av planarbeidet også i 1992. Sentralt emne i dette arbeidet er å forsøke å gi estimat for mengder av dei einsskilde avfallsstrømmene. Når det gjeld utforming av avfalls-systemet i kvar einsskil kommun, vil dette avhenge mykje av korleis kommunen ser ut reint geografisk og på andre måtar (tettstader, gravgrendte strom, næringsstruktur). Endeleg vil det vere sentralt å vurdere interkommunalt samarbeid innafor renovasjon i planen.

5.1. FORBRUKSAVFALL

Det er dei einsskilde kommunane som har ansvaret for innsamling av forbruksavfallet. Utgangspunktet er vidare at alle som bur i kommunen, skal vere med i den kommunale renovasjonsordninga. I dei fleste kommunane er det såleis etablert sekke/stativrenovasjon basert på henteordning (kommunane syter for henting/innsamling av avfallet). I ei rad med kommunar er det i tillegg etablert ordningar for attvinning og evt. kjeldesortering av avfall. Slik attvinning m.v. går for det meste på papir (aviser og vekeblad m.v.), glas (klårt og farga) samt kvitevarer (kjøleskap, komfyrar m.v.).

5.1.1. Mål

Målet for handtering av forbruksavfallet er tredelt:

- Avfallsminimering
- Attvinning av avfall når dette er er gunstig m.o.t. forureining, ressursar eller økonomi
- Best mogleg behandling av restavfallet

5.1.2. Tiltak

Avfallsminimering vil primært skje ved juridiske, økonomiske og informative verkemiddel nasjonalt (evt internasjonalt). Jamvel om kommunane har ein sentral plass når det gjeld ansvar for forbruksavfallet, er det noko avgrensa kva dei kan gjere for å redusere dei totale avfallsmengdene. Informasjon til brukarane av renovasjonstenestene blir difor eit viktig verkemiddel på lokalt nivå for å styre innkjøp og påverke handelsnæringa når det gjeld omfang av emballasje m.v.

Attvinning av avfall vil måtte vere basert på ulike ordningar for sortering og innsamling av avfallsfraksjonar som det er interesse for å attvinne. I samband med avfallsplan i kvar einskild kommune har kommunen fått ei utfordring til å vurdere kva for ordning som vil vere optimal for størst grad av attvinning. Her må det m.a. bli vurdert val mellom hente- og bringesystem, avgiftspolitik i kommunen, handheving av forbod mot forsøpling samt tilhøve til private organisasjonar og aktuelle avfallsoperatørar. Emne som disponering av hageavfall, bør og bli sett under diskusjon ut frå målet om å auke attvinningsgraden av avfallet.

Same kva, vil det vere nødvendig å behandle ein avfallsrest på ein slik måte at det ikkje oppstår miljømessige ulemper. Gjennom oppgradering og evt. sanering av eksisterande avfallsplassar vil ein kunne redusere dei miljøulempene som er knytt til slike plassar. Det vil vidare vere aktuelt å etablere eit nett av avfallsplassar for deponering av den delen av forbruksavfallet som ikkje blir tatt hand om av sekkerrenovasjonen (sjå for øvrig omtalen av produksjonsavfall).

5.1.3. Resultat

Alle kommunar på Sunnmøre, unntatt Sande, leverer forbruksavfallet til Tafjord Kraftselskap sitt forbrenningsanlegg på Grautneset. Anlegget er utstyrt med eige gassreinsanlegg, og avfallet frå gassreinsinga blir førebels tilført eit mellombels lager i Bingsa i Ålesund. Permanent deponi er under planlegging i området, som ein del av ei samla planlegging av Bingsa-området.

Ei rekkje kommunar på Romsdalshalvøya samt kommunane Midsund og Averøy er i dag med i Romsdalshalvøya Interkommunale Renovasjonsselskap (RIR) og leverer forbruksavfall til selskapet sitt deponi i Årødalen i Molde. Det er i tillegg sett igang diskusjon i kommunane Aukra og Nesset om evt. deltaking i RIR-samarbeidet. I dag leverer og Nordmørskommunane Kristiansund og Frei sitt forbruksavfall til RIR-anlegget. Kommunane Aukra, Nesset, Rauma og Vestnes har eigne deponi for forbruksavfall.

På Nordmøre leverer kommunane Halså, Rindal, Sunndal og Surnadal forbruksavfall til Surnadal kommune sitt deponi på Syltøran. Tilsvarende leverer kommunane Aure, Tustna og Smøla sitt forbruksavfall til Aure kommune sitt deponi ved Vinsternes. Tingvoll kommune har i dag eige avfallsdeponi på Balstad.

Arbeidet med interkommunalt renovasjonssamarbeid på Indre Nordmøre har gått vidare i 1991. Det er no etablert eit formalisert samarbeid i Nordmøre Interkommunale Renovasjonsselskap (kommunane Frei, Halså, Kristiansund, Rindal, Sunndal, Surnadal, Tingvoll). Det er til no vurdert fleire alternativ for lokalisering av felles deponi, og førebels har området Havdal i Tingvoll peika seg ut til dette formålet.

I tillegg til dei deponia som er nemnt, er det ei rekkje deponi for produksjonsavfall (grovavfall m.v.) rundt om i kommunane. Fylkesmannen har registrert 11 deponi som er blitt nytta til produksjonsavfall/grovavfall og som anten er kommunale eller blir nytta av kommunen. 5 av desse deponia er ikkje lovlege (har ikkje gjeldande løyve etter Forureiningslova).

Innsamling og behandling av forbruksavfall går stort sett føre seg på tilfredsstillande vis rundt om i fylket. Ein del av dei eldre deponia (m.a. i Aukra, Nesset, Surnadal og Tingvoll) tilfredsstiller ikkje dei nye krava til avfallsfyllingar, og det blir etter kvart vurdert endringar ved desse, evt. nedlegging av drifta ved dei.

Stor interesse blant befolkinga og interessegrupper har og i 1991 medverka til ei ytterlegare utbygging av tilbodet for kjeldesortering og attvinning av avfall frå hushaldningane. Dette gjeld spesielt for glas og papir. Etter at Miljøverndepartementet seint i 1990 gjekk ut med ei ordning med transportstøtte til attvinning av papir (rundskriv T-5/90), har ein del kommunar søkt om og fått tildelt slik støtte. Det er gjennom dette søkt å bøte på dei vanskaner som tidlegare har vore innafor levering av slikt avfall, der store mengder innsamla papir har hopa seg opp lokalt.

I 1991 er det gjennomført ei registrering av potensialet (avfallsmengde) for attvinning av matavfall frå storkjøkken i kommunane omkring Rauma. Ein ventar at eit behandlingsanlegg for dette avfallet kan bli påbegynt i 1992.

Til no er det ikkje gjennomført tiltak for avbrenning/energiutnytting av deponigass frå fyllingar i Møre og Romsdal. Det vil bli tatt initiativ for vurdering av dette m.a. ved RIR sitt anlegg i Årødal.

5.2. PRODUKSJONSAV FALL

Produksjonsavfall er definert som "avfall frå næringsverksemd og tenesteyting som i art eller mengde skil seg vesentleg frå forbruksavfall" (Forureiningslova § 27). Avhengig av bransje, storleik på verksemd m.v. er det i varierende grad tilfredsstillande avfallsdisponering ved dei ein-skilde verksemdene. Graden av attvinning varierer og tilsvarende mykje. I utgangspunktet vil produksjonsavfall vere meir eigna for attvinning enn forbruksavfall grunna større mengder av meir homogent avfall. For verksemdene vil det ofte vere ein balansegang mellom vurderingar av bruk og kast/kortsiktig økonomisk vinning dvs. det å sjå på avfallet som ein ressurs og eit potensiale for utnytting. Her vil både tradisjonell tenking og mangel på samarbeid mellom verksemdar innan same bransje vere barrierar for ei positiv utvikling av attvinningsarbeidet.

5.2.1. Mål

Målet for produksjonsavfall er det same som for forbruksavfall, jf pkt 5.1. Potensialet for avfallsminimering og attvinning er derimot større for produksjonsavfall enn for forbruksavfall. Kommunane har førebels ikkje noko ansvar for innsamling av produksjonsavfall. Derimot har dei ein-skilde verksemdene sjølv styring over avfallsgenereringa og dermed over mogleg avfallsminimering (det første delmålet) og attvinninga (det andre delmålet).

5.2.2. Tiltak

Gjennom både juridiske og økonomiske verkemiddel samt ved informasjon er det mogleg å aktivt påverke både avfallsminimering og attvinning av produksjonsavfall. I stor utstrekning vil samarbeid innan dei einskilde bransjane medverke til auka aktivitet innafor desse felta. Vi har dei siste åra opplevd vokster i attvinningsbransjen, og tilbodet for avsetnad av attvunne materiale er betra vesentleg dei siste åra.

5.2.3. Resultat

Mange typar produksjonsavfall blir allereie attvunne på kommersielt grunnlag i dag (metall, slakteavfall både for kjøt og fisk, flis/spon, emballasje). Det er etter kvart etablert ein del godkjende ordningar og eitt behandlingsanlegg for avfall frå fiskeoppdrett og fiskeforedling (vesentleg lakseslakteri). Såleis driv firma Hordafôr A/S i Averøy innsamling og behandling, medan firma A/S Miljøtransport i Midsund driv innsamling av slikt avfall. Brennbart produksjonsavfall i rimeleg avstand til forbrenningsanlegget på Grautneset blir brent, men her er det berre ein liten del (30-40 %) av energien som blir nytta. Fortsatt blir ein del produksjonsavfall brent i åpent bål (er i sterk tilbakegang) eller i bedriftens egne omnar. Resten av det brennbare avfallet og ikkje-brennbare avfallet blir overført til avfallsfyllingar, anten saman med forbruksavfall, eller på egne grovavfallsfyllingar.

I den siste tida har vi komme over ein del ulovlege fyllingar i tilknytning til industriverksemder. I prinsippet har ingen av industriverksemdene i fylket (med unntak av Sunndal Verk) løyve til deponering av produksjonsavfall på eigen grunn, men det seier seg sjølv at ein her har å gjere med ei rad av grensetilfelle, der t. d. ein inert del av avfallet blir nytta til fyllmasse på verksemdene sin eigen grunn. Generell informasjon samt styrking av tilbodet om attvinning vil kunne medføre at ulovleg/uheldig avfallsdisponering vil bli redusert vesentleg. Gjennom kommunane si avfallsplanlegging vil noko av desse problema bli synleg-gjorde, og vi har von om at den debatten som planlegginga vil medføre indirekte, vil føre til auke i attvinningsgraden for produksjonsavfall.

5.3. SPESIALAVFALL

I Noreg er det over nokre år utbygd eit system av mottak, innsamlarar, lager og behandlingsanlegg for spesialavfall/miljøfarleg avfall, det såkalla "spesialavfalls-systemet". Fortsatt må ein rekne med at ein stor del av spesialavfallet finn vegen ut i sjø og vassdrag og elles ut i naturen. Det finst ikkje sikre tal på dette, men ei grov kartlegging som blei gjennomført i 1988, viste at omlag 25 % av det genererte spesialavfallet gjekk utanom eigen behandling i verksemder og spesialavfallssystemet.

5.3.1. Mål

Måla for arbeidet med spesialavfall er formulert i SFT sin langtidsplan for 1990-93. Ut frå desse måla skal det innan 1993 vere etablert tilstrekkeleg behandlingstilbod for spesialavfall basert på best tilgjengeleg teknologi. Likeeins skal ein innan 1994 oppnå 90 % innsamling av spesialavfallet som blir omfatta av leveringsplikt, og innan 1994 skal det

m.a. bli rydda opp i dei verste tilfella av miljøskade som kjem frå tidlegare avfallsdisponering.

5.3.2. Tiltak

Forureiningslova inneheld spesielle vilkår om plikt til å unngå forureining samt forbod mot forsøpling. Gjeldande forskrift om spesialavfall inneber ei plikt for alle som genererer spesialavfall til å levere avfallet til spesialavfalls-systemet. Det er og gitt egne forskrifter om polyklorerte bifenyler (PCB) og om miljøskadelege batteri/akkumulatorar som inneber spesielle plikter for dei som har eller genererer slikt avfall. I tillegg blir det gjennom økonomiske og administrative verkemiddel (m.a. for bilvrak) sytt for å styre spesialavfallet mot størst mogleg grad av attvinning og tilfredsstillande behandling. Her kan nemnast oppbygging av spesialavfallssystemet i fylket (mottaksplassar og innsamlarar, inklusive bilvrakmottaka).

5.3.3. Resultat

I løpet av 1991 blei det i Møre og Romsdal levert/samla inn omlag 2600 tonn spesialavfall innafør spesialavfallssystemet. Dette fordeler seg på dei einiskilde avfallsgruppene som følgjer:

Avfallsgruppe	Mengde (tonn evt m ³)
1 Spillolje	2080
2 Oljeholdig vann m.v.	318
3 Oljeemulsjoner	34
4.1 Org. løsemidler m. halogen	12
4.2 Org. løsemidler u. halogen	27
5 Maling, lim, lakk	29
6/7 Destillasjonsrester/tjære	3
8/9 Tungmetall/batterier	40
10 Cyanid	-
11 Kass. plantevernmidler	0,4
12 PCB-holdig avfall	-
13 Isocyanater	5
14 Annet org. avfall	8
15 Sterke syrer	61
16 Sterke baser	-
17 Annet uorganisk avfall	12
18/19 Spraybokser/lab.avf.	0,1
20 Ukjent	1,6

Spesialavfall levert til spesialavfallssystemet i Møre og Romsdal 01.01.1991 - 31.12.1991.

Det er i 1991 søkt godkjenning for eitt nytt mottak for spesialavfall: Renovasjon Nord A/S i Kristiansund. Etter dette er følgjande anlegg i funksjon eller under godkjenning (ordna etter kommunenr., evt. anleggsstad står i parentes):

Iver B. Kjørsvik, Årøseterveien 2B, 6400 MOLDE (Årødalen)
Kristiansund kommune, 6500 KRISTIANSUND (Hagelin)
Renovasjon Nord A/S, 6500 KRISTIANSUND (Vestbase)
Ålesund kommune, Rådhuset, 6025 ÅLESUND (Bingsa)
Miljørens A/S, Emblem, 6013 ÅLESUND (Flatholmen)
Vest-Miljø A/S, 6060 HAREID (Brandalstranda)
Volda/Ørsta Reinhaldsverk, 6100 VOLDA (Hovden Ind. område)
Brødrene Haugen Transport, Fyllingen, 6030 LANGEVÅG
Vestnes Renovasjon A/S, 6390 VESTNES (Øveråslia)
Rauma kommune, 6300 ÅNDALSNES (Uteseksjonen Øran Vest)

I 1990 gjennomførte SFT, ved hjelp av Noregs Geologiske Undersøkelse (NGU), ei kartlegging av spesialavfall i deponi og i forureina grunn i fylket. Granskinga viste at er det behov for å gjennomføre snarlege granskingar og evt. tiltak ved 2 lokalitetar og generelt behov for granskingar ved 13 lokalitetar (av omtrent 100 lokalitetar). Granskinga er i 1991 ikkje fulgt opp med konkrete vurderingar eller tiltak på dei ein-skilde lokalitetane.

Fylkesmannen har etter tips frå publikum vurdert to lokalitetar med spesialavfall frå 2. verdskrigen. Dette gjeld eitt område i Aukra som er nytta til lager der det er påvist omlag 500 tønner med gammal kamouflasjemaling og bek, samt eit festningsanlegg i Midsund der det er påvist to fat med blyhaldig materiale. Begge desse lokalitetane er under utgreiing hos SFT når det gjeld anbod på fjerning av avfallet.

Tabell 11 viser oversikt over innsamla bilvrak i 1991 (og 1990). Talet på innleverte vrak pr. år er i ferd med å stabilisere seg på eit nivå som ligg vesentleg lågare enn for nokre år sidan. Dette skuldast at folk flest held bilane sine lenger i drift no enn før og vel å reparere i staden for å kjøpe nytt.

6. FISKEOPPDRETT

Møre og Romsdal er tredje største fylke i landet innan fiskeoppdrett målt etter talet på konsesjonar og produksjon. Næringa omfattar 101 matfiskanlegg for laks og aure og 43 settefiskanlegg som er i drift. I tillegg er det gitt 83 konsesjonar for oppdrett av marine artar, der omlag 20 av anlegga er i kommersiell produksjon.

Problema som knyttar seg til fiskeoppdrett, grip inn i heile fagspekteret på miljøvervdelinga. I strategisk plan for 1990-1993 er derfor temaet fiskeoppdrett knytta til fire av dei seks hovudmiljøutfordringane i fylket. (Vassdrag, avfall, laks og kyst- og fjordområde).

I 1990 behandla fylkesmannen 75 søknader om konsesjon for nye lokalitetar, samdrift og utvidingar for matfiskanlegg for laks og aure. Det har vore behandla 3 settefisk-, 4 sjørøyesaker og 7 saker for marine artar. I tillegg er det behandla ei rekke andre saker som klagesaker, fiskesperre i vassdrag, fråsegner m.v. Totalt har vi frårådd etablering i 6 av sakene, men vi har i praksis avklart mange saker før søknad er sendt, slik at nye og mindre konfliktfylte lokalitetar er valt. Utsleppsløyve har vore avsege i 5 saker. Det har vore gjeve 20 pålegg etter forureiningslova.

6.1. FORUREINING FRÅ FISKEOPPDRETT

Fiskeoppdrettsnæringa i Møre og Romsdal har vokse til å bli ei av dei viktigaste kjeldene for utslepp av organisk stoff og nærings salt til sjøen. I tillegg kjem utslepp av antibiotika, kjemoterapeutika og ulike kjemikalier som blir brukt i produksjonen. Utslepp frå fiskeoppdrett til område med dårleg vassutskifting, kan gje oksygenmangel i djupvatnet, slamoppopping på sjøbotnen og lokale problem med algevekst. Dei siste to åra har ein lagt om til vekseldrift over to lokalitetar, og ein tek i bruk meir djupe og eksponerte lokalitetar enn før, slik at nedslamming truleg er eit svært avgrensa problem knytt til dei "gamle lokalitetane". Kontrollar viser at det har skjedd ei positiv utvikling med tanke på investeringar i utstyr for opptak av dødfisk, kvern og eigna utstyr for lagring av ensilasjen. Det meste av slakteavfallet blir ensilert og gjenvunne til anna dyrefôr, men framleis blir berre ein mindre del av dødfisken attvunne gjennom dei etablerte ordningane. Ved kontrollar er det avdekka at avfallet i for stor grad ikkje går til gjennvinningsfirma, men vert nytta til gjødsel lokalt.

6.1.1. Mål

Fylkesmannen har forvaltingsmynde etter Forureiningslova, og skal foreta ei vurdering av eventuelle skadeverknader på økosystemet ved ei etablering av oppdrettsanlegg. Utifrå dette prøver ein å lokalisere opne merdanlegg i sjø til gode resipientar og unngå etablering i avstengde sjøområde og terskelfjordar. Det skal ikkje gjevast løyve til utslepp til ferskvatn. Anlegg som driv på lokalitetar med for dårleg resipientkapasitet, skal flyttast til betre resipientar. Unødige forureiningsulemper i samband med slakteavfall og dødfisk, skal snarast råd reduserast ved at ressursen i første rekkje vert gjenvunne til fôr.

SFT har vidare sett som mål at 90 % av slakteavfall og dødfisk skal gå til gjenvinning i løpet av 1992.

6.1.2. Tiltak

Dei fleste matfiskanlegga har fått nye utsleppsløyve i samband med flytting og drift med generasjonsveksling. Her er det tatt omsyn til at vassutskiftinga er tilstrekkeleg til å hindre lokale forureiningsproblem. Det er ikkje gitt utsleppsløyve for lokalitetar der ein er usikker på om resipientkapasiteten er god nok. Matfiskanlegga skal berre disponere 3 lokalitetar for vekseldrift. Er det gjeve fleire utsleppsløyve tidlegare som ikkje er med i planen for vekseldrift, skal desse trekkast attende.

Alle matfiskanlegg blir pålagt å samle opp dødfisk og ensilere denne med tanke på gjenvinning til fôr. Lokale løysingar ved t.d direkte bruk av dødfiskensilasje som gjødsel, vil ikkje bli tillatt utifrå fare for lokale luktulemper, avrenning m.v.

6.1.3. Resultat

Det har ikkje blitt etablert nye eller utvida eksisterande fiskeoppdrettsanlegg på område der det er stor fare for at det oppstår forureining. Brakklegging av lokalitetane i samband med vekseldrift vil truleg føre til reduserte skadeverknader lokalt, ved at eventuelle slamoppfopingar vil bli brote ned av mikroorganismar, botndyr og ved utvasking m.v.

Anlegg med brot på utsleppsløyva har fått pålegg om å utbetre tilhøva. I ein del tilfelle er det nytta forureiningsgebyr.

Dei fleste matfiskanlegg har skaffa seg utstyr for opptak og ensilering av dødfisk. Ein del fiskeavfall blir brukt som gjødsel i jordbruket lokalt, utan at det er gjeve løyve til dette. Ved avdekking av slike tilhøve vert det gjeve pålegg med forureiningsgebyr.

I alt 25 lokalitetar fordelt på 16 matfiskanlegg er kontrollert saman med fiskerisjefen og fylkesveterinæren under den såkalla "havbruksoffensiven". Elles har fylkesmannen vore på enkeltkontrollar. For å handheve vilkåra i utsleppsløyva, har det vore sendt ut varsel om pålegg til 12 anlegg med fristar for uttale i januar 1992. Det har vore lite kontrollar på settefiskanlegga og anlegg for marint oppdrett.

Fylkesmannen, fiskerisjefen og fylkesveterinæren foretok undervassopptak med video på to matfiskanlegg. Det vart avdekka svært lite tilfredsstillande tilhøve med tanke på dødfiskopptak, der utstyr for opptak mangla og store mengder dødfisk låg i botnen av nøtene.

6.2. AREALBRUKSKONFLIKTAR

Overgang til vekseldrift har auka behovet for lokalitetar dramatisk. Vi registrerer ein aukande opinion mot fiskeoppdrett i saksbehandlinga ved mange protestar ved offentleg utlegging. Truleg vil dette normalisere seg i åra framover.

6.2.1. Mål

Fylkesmannen skal ivareta dei allmenne interessene ved å unngå at det vert gitt konsesjon for oppdrettsanlegg som kan vere til skade for naturvern-, friluftsliv-, vilt- og fiske interessene. Fylkesmannen er berre rådgjevande overfor Fiskerisjefen når det gjeld konflikhtar med dei allmenne interessene. Det må derfor leggast vekt på eit nært samarbeid med oppdrettarar, fiskerisjef og fylkesveterinær for i første rekkje å unngå søknader i konfliktområde ved bruk av informasjon, eller redusere eventuelle skadar ved tilpassing til lokaliteten, teknisk utforming etc.

6.2.2. Tiltak

Fylkesmannen vil halde fast på at grensene for sikringssonene for laksefisk ikkje skal endrast lokalt i fylket vårt. Vi meiner effekten av sonene skal evaluerast før prøvetida er ute i juni 1994, og at det difor må trekkast generelle konklusjonar på landsbasis som grunnlag for lokale justeringar.

Utarbeiding av temakart som viser bruken av oppdrettslokalitetar på sjø og land, vart starta opp i siste kvartal. Målet er å få betre oversikt over kvar anlegga ligg og kvar det er fisk i anlegga til ei kvar tid. Slike kart vil gje ein rasjonaliseringsgevinst i ulike typer saker som t.d uttalar til kommuneplanar, enkeltsaker m.v. og kan nyttast av andre utanfor avdelinga.

Konflikhtar med friluftsliv-, naturvern-, vilt-, og fiskeinteressene skal, så langt råd, avklarast lokalt i kommunane ved arealdelen i kommuneplanane. Der kommunen ikkje har slik plan, vil fylkesmannen bygge på registreringane i naturatlas for Møre og Romsdal.

Søknader om bygging av landbaserte oppdrettsanlegg skal behandlast etter plan- og bygningslova § 17.2, og generelt er vi av den oppfatning at desse inngrepa er så store at dei fell inn under reguleringsplanplikta etter § 23 i samme lova.

6.2.3. Resultat

Sikringssonene for laksefisk har vore utsett for eit press mot meir lempelege krav til flytting av anlegg innan sona og endring av enkeltsoner, slik at nye anlegg kan etablerast. I eit tilfelle frarådde fylkesmannen flytting nærare eit laksevasdrag, der fiskerisjefen likevel gav konsesjon. Vi protesterte på avgjerda til Fiskeridirektoratet og fekk medhald i vurderinga vår. Saka ser vi på som prisippielt viktig.

Ved etablering av merdanlegg i sjø vil det på enkeltlokalitetar oppstå konflikhtar mellom anlegget og vilt. Opplysningar frå driftsansvarlege på anlegg i ytre kyststrøk viser at det på enkelte lokalitetar er store problem med skade på fisken frå hegre og storskarv. Det er forsøkt ulike førebyggjande tiltak med varierende effekt.

Vi meiner det er svært uheldig at etablering av oppdrettslokalitetar går føre seg berre som sak for sak og ikkje etter ei heilskapsvurdering i ein kommuneplan. Fleire av kommunane må proritere sterkare å få utarbeidd arealdel i kommuneplanen som også omfattar sjøområda.

6.3. Sjukdom og genforureining

Fylkesveterinæren står fremst i kampen mot fiskesjukdommar. Men også mange tilhøve som blir regulert av Forureiningslova, har mykje å seie for sjukdomsbiletet. Etter etablering av fylkesveterinærembetet i Møre og Romsdal, er det utvikla eit nærare samarbeid med etaten.

Pr. 31.12.1991 hadde 95 matfiskanlegg og 18 settefiskanlegg påvist furunkulose. 2 matfiskanlegg hadde restriksjonar pga Infeksiøs lakseanemi (ILA). I tillegg var sjukdommen BKD påvist i 14 settefiskanlegg. Utifrå offisielle tal frå fiskerisjefen rømte det 112 000 stk laks ved 11 rapporterte rømmingar av ulike årsaker, og det er truleg at rømt oppdrettsfisk overfører furunkulose til laksevassdraga. 22 av vassdraga fekk påvist furunkulose, medan 2 hadde mistanke om sjukdommen. Fiskesjukdommen ILA er førebels under kontroll i fylket. Forbruk av antibiotika og kjemoterapeutika er totalt redusert med 50 % i høve til året før.

6.3.1. Mål

Problema knytt til sjukdom og bruk av antibiotika i anlegga skal utifrå våre verkemiddel reduserast ved at anlegga blir lokalisert til gode resipientar, pålegg om hyppig dødfiskopptak og tilfredsstillande dødfiskhandtering. Vi må arbeide for å auke kunnskapen om verknadene av antibiotika- og kjemoterapeutika som vert ført ut i sjøen.

Skadeverknadene ved rømming av fisk skal avgrensast til det minimale ved rømmingssikre anlegg og beredskap på anlegga for gjenfangst av rømt fisk.

6.3.2. Tiltak

Ved kontrollar skal dei nye forskriftene for etablering og drift av matfiskanlegg fylgjast opp i lag med fiskerisjefen.

Ved etablering av landbaserte anlegg for oppdrett av sjørøye skal anlegga installere rømmingskringstiltak. I praksis vil dette seie at ein i kvar enkelt sak må sette krav til lysopning i silarrangementa i kara og munken etter storleik på fisken som skal produserast.

Det har vore halde 5 møte i helse- og miljøgruppa dvs det såkalla "Kontakt- og klareringsutvalet for havbrukssaker", der ein tek opp prisippielle spørsmål, konfliktfyllte enkeltsaker, felleskontrollar m.v.

Fylkesmannen har representert SFT ved å halde foredrag på helse-, og miljøkurs for oppdrettarar i Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal. Kursa vart arrangert av Stiftelsen havbrukskunnskap.

6.3.3. Resultat

Etter innføring av skjerpa krav til dødfiskhandtering og disponering, har det vore ein vesentleg auke i antal anlegg som har skaffa seg utstyr for opptak og ensilering av dødfisk. Vi reknar med at spesielt hyppig dødfiskopptak vil gje ein svært positiv effekt når det gjeld sjukdomsutviklinga i anlegga.

Som eit resultat av nye retningslinjer for behandling av saker om oppdrett av sjørøye og vedtak i KKH, har vi no fått innført krav om rømmingssikring som skal kontrollerast av fylkesmannen, fylkesveterinæren og fiskerisjefen før oppdrett av røye i landanlegg får starte opp.

7. FORVALTING AV FERSKVASSFISK

Møre og Romsdal er med sine vel 190 registrerte laks- og sjøauførande vassdrag, eit av landets største fylke i denne samanhengen. I tillegg fins det over 22000 vatn, dei fleste av interesse i samanheng med sportsfiske.

7.1. FISKET ETTER LAKS OG SJØAURE

I Møre og Romsdal har fisket etter laks og sjøaufure i mange år vist ei negativ utvikling. Dette gjeld for samla fangst (sjø og elv). Ei grafisk framstilling av fangststatistikken for åra 1980 - 1990 er vist i fig. 2. Sjølv om samla fangst fortsatt er i ei negativ utvikling, har det synt seg at fangstfordelinga mellom sjø og elv er endra i denne tidsperioden. Ei mogleg forklaring på denne utviklinga er dei reguleringstiltaka som er iverksette i dette tidsrommet. Det at den totale fangsten av laks og sjøaufure har gått ned sidan 1980, kan mao. ha samanheng med for stor fangst samla sett i sjø og elv, samt det at nokre av våre mest verdfulle laksevassdrag er råka av lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*.

7.1.1. Mål

Forvaltninga sitt mål er å ta vare på alle stammar av laks og sjøaufure, og sjå til at livsmiljøet deira ikkje vert forringa. Laks- og sjøaufurestammene må beskattast på ein måte som gjer at produksjons-potensialet i vassdraga blir utnytta best mogleg.

7.1.2. Tiltak

Det er gjennomført ei rekkje tiltak for å regulere fisket i elv og sjø slik at beskattinga blir meir bestandsretta. Det kan her nemnast: forbod mot drivgarnsfiske, utviding av årsfreding for fiske med krokarn, utviding av vekefredinga i fisket med kilenot og krokarn, samt nye bestemningar for trådtypar i fastståande reiskap. Vidare er det innført påbod om nedsenking for alle hobbyfiskegarn i sjøen med maskestorleik over 35 mm i sommarhalvåret, innkorting av fiskesesongen i vassdrag og restriksjonar i bruken av fiskereiskap i vassdrag. Mye munningsfredingssoner er innført i Møre og Romsdal i 1991, og det er innført freding av fiske i einskilde vassdrag.

7.1.3. Resultat

Det er enno for tidleg til at ein med visse kan syne til resultat i fangststatistikken. Det er likevel påfallande at det i fleire vassdrag er fanga laks i storleiksgruppa 3 - 5 kg (mellomlaks) enn på svært mange år, spesielt i 1990. I tillegg vert det hevda at gjennomsnittstorleiken på sjøaufuren har gått opp dei siste tre åra i ei rekkje vassdrag.

7.2. FORENKLING OG HARMONISERING AV FISKEFORSKRIFTENE

Fisket etter laks, sjøaure og innlandsfiske blir regulert m.a. ved ei rekkje forskrifter. T.d. er fredingssoner i sjøen utanfor vassdrag (munningsfredingssoner) regulerte i hovudtrekk ved ei forskrift for kvar sone. Forskriftene er skipa over ein periode på meir enn 100 år, og dei er ikkje like i utforming eller innhald. Talet på forskrifter, og nyansar i innhald og ordlyd har gjeve grunnlag for store problem både for oppsyn og fiskarar.

7.2.1. Mål

Det er eit klart mål at ein bør forenkle fiskeforskriftene og redusere mengda mest mogleg. Dette vil styrke respekten for forskriftene som regulerer fisket. Det vil og hjelpe allmenta til å orientere seg om kva som er lovleg og ikkje lovleg i samband med utøving av yrkesfiske og sportsfiske etter ferskvassfisk.

7.2.2. Tiltak

Fylkesmannen har i første omgang tatt føre seg forskriftsverket for fredingssoner utanfor laks og sjøaureførande vassdrag. I tillegg er det sett på behovet for utviding av eksisterande soner og etablering av nye.

7.2.3. Resultat

Eit forslag har vore ute til høyring. Til no har ein hatt 47 forskrifter med heimel i kgl. res., som regulerer fredingssoner utanfor laks og sjøaureførande vassdrag i Møre og Romsdal. Det er no blitt utforma òi forskrift for slike soner i fylket. Denne forskrifta omfattar til saman 95 vassdrag.

7.3. SØKNADER OM LØYVE TIL STAMFISKE ETTER LAKS OG SJØAURE

Fylkesmannen er delegert mynde til å gje dispensasjon frå forskriftene i lov om lakse- og sjøaurefisket m.a. når det gjeld fiske etter stamfisk. Denne mynda gjev høve til å styre kultiveringsaktiviteten i det einskilde vassdrag, samstundes som ein kan gje nødvendig informasjon om korleis ein skal hindre spreiding av uønska stammer og arter av ferskvassfisk.

7.3.1. Mål

Fylkesmannen ser det som eit mål å innrette tilhøva kring stamfisket og kultiveringa av dei einskilde fiskestammene, slik at ein kan byggje opp livskraftige fiskestammer. Dette vil gje grunnlag for auka produksjon og auka verdi for fisket etter laks og sjøaure både når det gjeld avkastning i form av kg fisk og i form av rekreasjonsverdi.

7.3.2. Tiltak

Løyve til stamfiske vert i hovudsak gitt til lag eller foreiningar. Det vert knytta vilkår til løyvene for å tilpasse driftsrutinar i kultiveringsaktiviteten og mengde rogn/ungel som samsvarer med eit fagleg grunnlag fiskebiologisk sett. Det vert i tillegg ofte drøfta med veterinærstyresmaktene korleis ein best skal kunne ta omsyn til dei ulike farar/utfordringar som er knytt til slik aktivitet.

7.3.3. Resultat

I 1991 vart det gjeve stamfiskeløyve for 28 vassdrag. I ei rekkje av desse vassdraga er laksestamma svak. Stamfisket har og tatt sikte på å imøtekomme DN sitt behov for rogn til genbank og levande genbank for laks.

Oversikt over resultat i tal på fisk ved stamfiske for åra 1988 - 1990. Resultata frå 1991 ligg enno ikkje føre.

År	Innvilga		Resultat		Resultat i %	
	Laks	Aure	Laks	Aure	Laks	Aure
1988	1110	855	424	173	38	20
1989	1210	280	893	129	74	46
1990	1155	185	847	129	73	70
1991	1275	25				

7.4. TRUSSELEN SOM RØMT OPPDRETTSFISK REPRESENTERER

Dei siste fire åra er det rømt store mengder oppdrettsfisk frå merdanlegg i sjøen i Møre og Romsdal. Berre vinteren 1988/89 rømte det i Møre og Romsdal fleire fiskar enn talet på samla innsig av vill-laks til landet. Frå fagleg hald vert det sterkt åtvåra mot følgjane som desse rømningane kan få for dei ville stammene av laks og sjøaure. At rømt fisk spreier sjukdom, og at denne fisken kan ta del i naturleg reproduksjon i elvane, er no kjent frå ei rekkje vassdrag. Ein er m.a. redd for at dette kan føre til ei utarming av dei genetiske kombinasjonane som er knytt til den einskilde stamma av laks.

7.4.1. Mål

Redusere mengda av rømt oppdrettsfisk og søke å redusere faren for at denne fisken kan gje ein uheldig innverknad på villfisk av laks og sjøaure.

7.4.2. Tiltak

Det arbeidast med nye reglar for drift og sikring av oppdrettsanlegg i sjø. Det har synt seg at kunnskapsnivået og rutinar ved drift av oppdrettsanlegg ikkje er gode nok. Desse tilhøva prøver ein å betre på ved informasjon og motivasjon i tillegg til at ein arbeider for eit betre regelverk for klekking og oppdrett av fisk.

7.4.3. Resultat

Førebels kan ein ikkje påvise nokon tendens til betring i situasjonen for dei ville stammene av laks og sjøaure. Dette sett på bakgrunn av den trusselen oppdrettsnæringa representerer for desse ville fiskeartene. Rapportering frå konsesjonsinnehavarar av oppdrettsanlegg ved havari og rømming av fisk har vore mangelfull.

7.5. FAGLEG ENGASJEMENT NASJONALT OG INTERNASJONALT

På bakgrunn av dei spesielle tilhøva ein har i Møre og Romsdal når det gjeld forvaltning av laks og sjøaure, har ein funne det ønskjeleg og formålstenleg å ta del i nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

7.5.1. Mål

Fiskeforvaltaren har blitt engasjert/oppnemnd av MD og DN i ymse arbeidsoppgåver. Ved slik aktivitet har ein i tillegg det mål at ein i auka grad skal bli i stand til å handtere dei problema vi har i forvaltninga av ferskvassfisk i fylket. Eit klart mål er å snu den negative utviklingstendensen ein har i fisket etter laks og sjøaure i elv og sjø.

7.5.2. Tiltak

I 1991 har fiskeforvaltaren vore representant for fiskeforvaltarane i NASCO. Fiskeforvaltaren har vore oppnemnt i eit utval som har hatt som mål å utgreie spørsmål knytt til gjenfangst av rømt oppdrettsfisk ("Gjenfangstutvalget"). Dette utvalet har avlagt si innstilling.

7.5.3. Resultat

"Gjenfangstutvalget" har avslutta arbeidet sitt. Ei innstilling frå utvalet med forslag til nye forskrifter har vore til høyring, og det er utarbeidd nye forskrifter for drift av oppdrettsanlegg kor nokre av utvalget sine tilrådingar er tatt med. Ved to høve har Møre og Romsdal blitt vitja av utenlandske fagfolk innan forskning og forvaltning av laks, sjøaure og innlandsfisk. Fiskeforvaltaren har tatt del i arbeidet med å gje desse studieturane fagleg innhald. Ein vonar at dette har stor verdi for Norge sin posisjon i internasjonalt samarbeid om lakseforvaltninga (moa. i NASCO).

7.6. OVERVAKING AV LAKS OG SJØAUREBESTANDANE

Det er ei kjensgjerning at mange av fylket sine bestandar av laks og sjøaure er svake og av den grunn lett påverkelege i negativ retning. Årsakene kan vere å finne i tilhøve som har med sjukdom, parasittar, vassdragsregulering, overbeskutting osv å gjere. Ein har funne det nødvendig å skaffe betre grunnlag for å kunne fastslå utviklingstendensen i den einskilde bestanden. Det er no valt ut 6 vassdrag (referansevassdrag) fordelt over fylket, kor det årleg blir gjennomført granskingar for å få eit mål på produksjon pr. arealeining av laks og sjøaure. Desse vassdraga er : Velledalselva (Sykkylven), Ørstaelva og Bondalselva (Ørsta), Vistdalselva (Rauma), Oselva (Molde) og Moaelva/ Sylte-elva (Fræna). Granskingane blir gjennomført i samarbeid med NINA. I samband med overvaking av lakseparasitten *G. salaris* blir det årleg granska ei rekkje vassdrag.

7.6.1. Mål

Det har ofte vist seg at det er nødvendig å ha eit stadig betre fagleg grunnlag for å kunne forvalte det einskilde vassdraget sine fiskestammer på ein best mogleg måte. Overvakinga har m.a. som mål å få fram ein oversikt over sjukdomssituasjonen hos ferskvassfisk i fylket.

7.6.2. Tiltak

Prøvefiske med elektrisk fiskeapparat vert årleg gjennomført i ei rekkje vassdrag. Slike prøver blir tatt på faste stasjonar, slik at ein skal kunne påvise endringar over tid. I dei utvalde referansevassdraga vert prøvene tatt årleg på fleire stasjonar, men i samanheng med overvaking av fiskesjukdomar, da særleg *G. salaris*, vert prøvene tatt etter ei fagleg prioritering. I nokre vassdrag tar ein t.d. prøver tre gonger pr. år, mens det i andre blir tatt prøver kvart tredje år.

7.6.3. Resultat

I 1991 blei det tatt kontrollprøver i 78 vassdrag. Totalt blei det gjennomført 208 prøver. Arbeidet blir gjennomført i samarbeid med veterinærstyresmaktene. I 1991 vart det påvist *G. salaris* i enda eit vassdrag i fylket, nemleg i Innfjordelva, Rauma kommune. Det vart gjennomført gyteregistrering i Eira (527 groper) våren 1991, og Litledalselva (321 groper) høsten 1991. I nokre vassdrag vart det registrert unormalt store angrep av lakselus både på laks- og sjøaure.

7.7. LAKSEPARASITTEN GYRODACTYLUS SALARIS

Etter det ein kjenner til i dag er *G. salaris* den største trusselen laksebestandane våre har blitt utsette for. Ein frykter at fleire stammer av laks vil bli utrydda. Til saman 20 vassdrag er eller har vore ramma av denne parasitten her i fylket. I heile landet er talet på infiserte vassdrag 35.

7.7.1. Mål

Det rår brei einigheit om at ein må prøve å stanse spreinga av denne parasitten, likeeins at utbreiingsområda skal reduserast og i størst mogleg grad utryddast frå dei angripne vassdraga.

7.7.2. Tiltak

I arbeidet som vedkjem *G. salaris* her i fylket, blir det i størst mogleg grad tatt sikte på å følgje planane som kjem fram i "Handlingsplan for tiltak mot lakseparasitten *G. salaris*" utarbeidd av DN. Bruken av stoffet rotenon, som tar livet av fisk, har vist seg effektivt for å utrydde parasitten. Med det ein kjenner til i dag, er det ikkje mogleg å utrydde parasitten utan at ein for ein periode og fjernar verten, nemleg laksen. Til saman er tre personar engasjerte i arbeidet med overvaking av og tiltak mot denne parasitten.

7.7.3. Resultat

DN sin handlingsplan for tiltak mot *G. salaris* er følgd her i fylket, og dei tre engasjerte samt fiskeforvaltaren gjennomførte tiltak mot parasitten i Storelva, Tingvoll kommune. Tiltaka mot denne parasitten synest lovande. Ei oversikt over vassdrag i fylket som er eller har vore infiserte av *G. salaris*, er vist i fig. 3. Etter DN sin handlingsplan skulle dei *G. salaris*-infiserte vassdraga i Rauma kommune rotenonbehandlast i 1991. Denne behandlinga vart utsett til høsten 1992. Kartlegging av dei infiserte vassdraga i Sunndal kommune vart starta opp høsten 1991.

Pr. d.d. er, etter det ein kjenner til, 11 vassdrag infiserte av *G. salaris*. Tiltak for å bli kvitt parasitten er gjennomført i 9 vassdrag, og to vassdrag er til no erklært parasittfrie. Ei grafisk framstilling av oppfylgginga av DN sin handlingsplan her i fylket til no, er vist i fig. 4.

7.8. SIKRING AV TRUA FISKESTAMMER

Som tidlegare omtalt, er det ulike grunnar til at ei rekkje stammer av laks, men og nokre aurestammer, er trua med utrydding. Etter det ein i dag kjenner til, har kvar elv sin særleine stamme.

7.8.1. Mål

Det er dei siste to åra tatt sikte på å sikre dei mest verdfulle og dei mest trua stammene av laks i fylket. Målet er å ta hand om desse stammene inntil tilhøva i dei respektive vassdraga tillet naturleg reproduksjon.

7.8.2. Tiltak

I samarbeid med DN er laksestamma i fleire vassdrag i fylket representerte i "Genbank for laks, som er ei lagring av arveanlegg i form av nedfrysing av melke, og i DN sin "Levende genbank for laks" på Haukvik, Hemne kommune i Sør-Trøndelag. Dette er eit anlegg kor ein tar sikte på å halde ulike stammer av laks sikra ved generasjonsveksling.

7.8.3. Resultat

24 vassdrag i fylket er representerte i "Genbank for laks", og 9 vassdrag representerte i "Levende genbank for laks" på Haukvik. Sjølv om den einskilde laksestamma ikkje er tilstrekkeleg representert i dei to typene genbank til at ein kan seie at breidda i genvariasjonen i stamma er sikra, er likevel i hovudsak fleire av våre mest trua laksestammer no mellombels trygt forvara.

7.9. KARTLEGGING AV FERSKVASSFISKRESSURSEN I FYLKET

Møre og Romsdal har store ressursar knytt til laks, sjøaure og innlandsfisk. Det finst dessverre inga oversikt over artsutbreiing, produksjon, avkastingspotensiale, organisering, tilgjenge til sportsfiske osv.

7.9.1. Mål

Fylkesmannen har som mål å utarbeide ei ressurskartlegging når det gjeld ferskvassfisk i fylket. Fleire fylke er i ferd med å gjennomføre ei slik kartlegging, og nokre fylke er allereie ferdige med dette arbeidet. Det har synt seg at ei slik kartlegging er nødvendig for å kunne gjennomføre ei god forvaltning av ferskvassfisk, og dei interesser som er knytte til denne ressursen.

7.9.2. Tiltak

Det er komme igang ei ressurskartlegging, etter et forprosjekt, i fylket. Ein person er engasjert på dette prosjektet. Finansieringa av ressurskartleggingsprosjektet skjer tildels ved hjelp av eksterne midlar.

7.9.3. Resultat

Tingvoll kommune er prøvekommune i ressurskartleggingsprosjektet. Data er innsamla og under bearbeiding.

7.10. KONSESJONSPÅLAGTE KULTIVERINGSTILTAK

I konsesjonen til reguleringane er det gitt pålegg om kompensasjonstiltak, og det er ofte heimlar til å utvide kompensasjonstiltaka. Avhengig av kor gammal og kor omfattande reguleringa er, er det gitt forskjellige vilkår til konsesjonane. Kompensasjonstiltaka kan omfatte utsetjing av fisk, biotopforbetrande tiltak og å koste fiskebiologiske undersøkingar. Pålegga og utviklinga i vassdraga må følgjast opp, noko som er forsømt i Møre og Romsdal. Pålegga omfattar både strekningar for laks og sjøaure og område med innlandsfisk. Det er i dag gitt pålegg om utsetjing av fisk i 51 vatn og elvar i fylket, og vidare er det heimlar til å pålegge utsetjingar i like mange vatn og elvar.

I Møre og Romsdal er det 18 regulantar som til saman har regulert 29 større og mindre vassdrag. Prosjektet "Betre bruk av fiskeressursane i regulerte vassdrag i Møre og Romsdal" blei starta av Fylkesmannen i siste halvdel av 1991 med ein gjennomgang av konsesjonsvilkåra knytt til vassdragsreguleringane i fylket.

7.10.1. Mål

Fylkesmannen ønskjer å oppdatere og gi ein oversikt over alle konsesjonspålagde kultiveringstiltak i dei regulerte vassdraga til dagens kunnskapsnivå og strategi. Dette fell saman med DN sin virksomhetsplan om å etablere ein plan for gjennomgang av vilkår i samband med vassdragskonsesjonar. Fylkesmannen ønskjer også å få ein meir rasjonell og effektiv innsats mot dei negative konsekvensane av naturinngrepa, vidare at regulantane blir likt vurdert og at prosjektet har ein positiv nytte/kostnad. Prosjektet fell også saman med DN sine prioriterte miljømål på laks og innlandsfisk om å sikre stammar av anadrome lakse- og innlandsfiskar mot negative påverknader av leveområda samt satsinga på sportsfiske og friluftsliv.

7.10.2. Tiltak

Gjeldande konsesjonspålagte kultiveringstiltak vil bli oppdaterte i samsvar med dagens strategi og kunnskapsnivå. Biotopforbetrande tiltak og fiskebiologiske undersøkelser vil bli utførte. Informasjonen mellom regulant, offentleg mynde og allmenta blir betra gjennom rapportar og brosjyrar. Kultiveringa av vassdraga vil følgje dei nye fylkesvise kultiveringsplanene. Prosjektet vil hjelpe til å organisere eit samarbeid mellom dei ulike regulantane.

7.10.3. Resultat

Fylkesmannen ønskjer å formalisere eit samarbeid med regulantane i fylket våren 1992 for å finansiere eit prosjekt som går over fleire år for å oppdatere alle konsesjonspålagte kultiveringstiltak. Før dette samlast det inn informasjon som blir arbeidd vidare med, og dei formelle sidene med prosjektet blir ordna.

Eit vatn i Tafjordreguleringa er til no prøvafiska. Forslag til biotopforbetrande tiltak i Årdalselva i Ørstavassdraget er sendt til DN. Undersøking av Norddalselva med omsyn til parasittar og nye fiskeartar i forhold til Ørstavassdraget, er utført for å klargjere sjølve

overføringa. Eit samarbeid med Statkraft er innleidd i Surnavassdraget for å undersøke utsetjingsbehovet i vassdraget, samt høvet til å flytte kultiveringa av fisk frå Lundamo til Surnadal.

8. VILTFORVALTNING

Alle villlevande landpattedyr og fuglar, amfibiar og krypdyr blir definerte som vilt. Viltlova av 29. mai 1981 slår fast at alt vilt er freda, dersom ikkje noko anna er fastsett i lova eller med vedtak etter lova.

Med eit sær sars vekslande naturgrunnlag frå hav og skjergard over kulturlandskap og skogområde til seterdalar og høgfjell, har Møre og Romsdal rike og varierte forekomstar av viltartar. Vi finn alle dei fire villlevande hjorteviltartane i landet i livskraftige bestandar, eit rikt tilbod av jaktbare småviltartar og viktige forekomstar av fleire artar som på landsplan eller i Europeisk samanheng er sjeldsynte, sårbare eller truga.

8.1. VERN OM VILTARTANE OG DEIRA LEVEOMRÅDE

Formålsparagrafen i viltlova slår fast at viltet og viltet sine leveområde skal forvaltast slik at produktivitet og artsrikdom blir tatt vare på. Vern om leveområda eller sjølve grunnlaget for viltet har følgjeleg høgste prioritet innafor viltforvaltninga ved sida av artsvernet.

8.1.1. Mål

Sikring av leveområde for samtlege viltartar både for å oppretthalde grunnlaget for dei artane som er trua eller sårbare, og for å sikre ein god produksjon hos dei artane som er talrike.

8.1.2. Tiltak

Første utgåva av Naturatlas - vilt, vart ferdig 15.04.89. Etter denne tida har vi samla inn nye data til viltkartet for å sikre at det er mogleg å ta omsyn til viltinteressene ved planlegging av arealbruk. Overvaking av bestandane av trua og sårbare artar i samarbeid med ideelle organisasjonar er og ein viktig del av arbeidet.

Ei lang rekkje kommune- og reguleringsplanar samt større regionale planar for arealbruk, er behandla ut frå omsynet til viltet. Det blir og gitt råd om plassering av akvakulturanlegg i høve til viltinteressene. Samarbeid med skogbruksstyresmaktene og skogeigarlaget for å få til eit viltvennleg skogbruk er styrka i året som gjekk, bl.a. gjennom deltaking i eit seminar om sårbare artar og økosystem i skog. Samtlege søknader om statstilskott til skogsveggar er vurdert ut frå viltomsyn.

8.1.3. Resultat

Det er samla inn og systematisert ei lang rekkje nye opplysningar til viltkartet. Hovudvekta av dei nye opplysningane gjeld sjøfugl og trua eller sårbare artar.

Det er arbeid inn omsyn til viltet i fleire kommune- og reguleringsplanar. Samarbeid med skogbruksstyresmaktene og med skogeigarlaget er betra.

8.2. FAGLEG STYRKING AV VILTNEMDENE

Viltnemndene i kommunane er den offentlege viltforvaltninga sitt distriktsapparat. Viktige oppgåver, som er lagt til nemndene, er å ivareta viltomsyn i plan- og inngrepssaker og å stå for avvikling av jegerprøven. Det som legg beslag på mest kapasitet for dei fleste nemndene, er likevel lokal forvaltning av hjorteviltstammene gjennom rettleiing til jevgrar og jaktrettshavarar, godkjenning av vald, tildeling av kvoter, synfaring av beiteskader samt organisering av og deltaking i ettersøk etter skada vilt. Nemndene er folkevalgte organ der medlemene har behov for løpande skolering både i viltfaglege og forvaltingsrettslege spørsmål. Ulike tradisjonar og haldningar saman med ulikt kunnskapsnivå og engasjement i dei forskjellige nemndene, gjer at arbeidet blir lagt opp forskjellig og forskjellige problem blir ulikt prioritet og løyst på forskjellig måte av nemndene. Dette er ikkje berre av det gode.

Prøveprosjektet med miljøvern i kommunane (MIK) har mellom anna ført til at viltnemnda i Surnadal har vorte kommunal.

8.2.1. Mål

Viltnemndene og kommunane må få betre kunnskap om viltforvaltning. Opplæring i saksbehandling, vurdering av arealsaker og storviltforvaltning har høgast prioritet. Alle viltnemnder bør ha eiga sekretærordning.

8.2.2. Tiltak

I løpet av 1991 vart det avvikla fellesmøte for viltnemndene over to dagar med stor deltaking. I tillegg har det vore avvikla to regionale møte, m.a. i samband med jakttds-høyringa. Elles har hovudtyngda av rettleiinga vore gitt gjennom løpande direkte kontakt og noko gjennom brev og rundskriv. I samband med hjorteviltforvaltninga har det vorte behandla 12 klagesaker på vedtak fatta av viltnemndene.

8.2.3. Resultat

Det har vore få utskiftingar av sekretærar for viltnemndene i fylket. I løpet av 1991 hadde i alt 35 av nemndene tilsett sekretær, medan formannen hadde sekretærfunksjonen i dei tre resterande nemndene. Vel halvparten av dei eksterne sekretærane er rekruttert frå landbrukskontora.

Informasjonen som blei formidla på fellesmøte og i andre samanhengar, har gjeve resultat, men dette er vanskeleg å måle.

8.3. HJORTEVILTFORVALTNING

Møre og Romsdal har produktive bestandar av alle dei fire viltlevande hjortedyrartane. Dette er viktige komponentar i dei naturlege økosystema og representerer store ressursar for naturoppleving og jakttilbod. For mange jaktrettshavarar gir og dette viltet verdfull avkastning i form av kjøt eller utleigeinntekter. Etter at dei store rovdyra er så godt som utrydda, er det jakta som regulerer bestandsnivået hos artane. Der jaktuttaket ikkje er høgt nok, vil det være utarming av næringsgrunnlaget og vintersvolt som set grenser for bestandsnivå. For store bestandar vil og føre til beiteskader på jordbuksvekster og skog.

8.3.1. Mål

Bestandane av dei ulike artane må tilpassast næringsgrunnlaget slik at ein kan hauste maksimalt av bestandane på lang sikt, og slik at skadane på næringsverksemd blir haldne på eit akseptabelt nivå. Det må arbeidast for å få til ei meir heilheitleg forvaltning over større område i såkalla hjorteviltregionar.

Målet med hjorteforvaltninga vil vere å stabilisere bestanden gjennom eit høgt og vedvarande uttak av yngre dyr.

Det må sikrast at rådyret får høve til å spreie seg til dei områda i fylket der det har naturlege føresetnader for å leve. I mange rådyrtette område bør det leggjast opp til ei vesentleg auke i avskytinga slik at ikkje vintersvolt i vanskelege vintrar, trafikkulukker o.a. regulerer bestandane.

Det må sikrast at elgen får spreie seg til område i fylket der han har naturlege føresetnader for å leve, bl.a. gjennom ei meir forsiktig jakt i marginalområda for stammene si utbreiing. Produksjonen bør sikrast ved ei sterk vekt på unge dyr i jaktuttaket.

I Snøhetta villreinområde er det ei sterk utfordring å auke reinen sin bruk av areal vest for sivilisasjonslinja gjennom ei restriktiv arealforvaltning og styring av jaktuttaket til vinterbeiteområda.

I Ottadalen villreinområde er det klare indikasjonar på at kondisjonen hos dyra, viser ei negativ utvikling. Det vil være eit prioritert mål å skaffe sikre data for dette og tilpasse dyretalet til næringsssituasjonen. Området har stort behov for ein forvaltingsplan.

8.3.2. Tiltak

I løpet av 1991 vart materiale samla inn gjennom "Sett elg" i perioden 1986-90 bearbeidd og sendt alle elgvalda i fylket. Elles har det gått mykje tid til å gje annan informasjon om storviltforvaltning til ulike målgrupper gjennom direkte henvendelsar og deltaking på ulik møteverksemd.

Fylkesmannen i Møre og Romsdal er utpeika som hovudansvarleg fylkesmann når det gjeld Snøhetta og Ottadalen villreinområde. Ein har her vore representert på årsmøte i villreinutvala og bidratt med informasjon og vegleiing til villreinnemnder og villreinutval i den utstrekning det har vore nødvendig.

Overvakingsprogrammet for hjortevilt som er sett i gang av DN/NINA, omfattar her i fylket kommunane Aure, Surnadal og Rindal samt villrein i Snøhetta villreinområde. Elles har NINA i løpet av 1991 starta opp innsamling av materiale frå rådyr på Gossen i Aukra kommune som eit ledd i den forskninga på arten som instituttet driv. Desse prosjekta krev ei viss tilrettelegging og oppfølging av fylkesmannen.

Førebuande datainnsamling i ei metodeutvikling som er meint å gje lokale interesser eit reidskap til å overvake beiteslitasjen i vinterområde for hjort, vart avslutta i 1991.

I løpet av 1991 vart det delt ut kr. 71 800,- til erstatning for hjorteviltskade eller som tilskot til førebyggjande tiltak til 12 søkarar for skade valda i 1990. Elles kom det i løpet av året ein søknad om løyve til å starte hjorteviltoppdrett som er teken under behandling.

Telefonisk rettleiing skjedde gjennom heile året.

8.3.3. Resultat

Viltnemnder, villreinnemnder og jaktrettshavarar får stadig betre kunnskap for å ta riktige avgjerder. Villreinforvaltninga kviler på det beste grunnlaget, men forvaltninga av elg, hjort og rådyr blir og stadig betre fundert.

Utprøving av ei registrering av beiteslitasje på vinterbeiter for hjort er i hovudsak ferdig.

Det ser ut til at rådyra etter kvart blir noko betre utnytta. Fellingsstatistikk for storvilt for 1991 og 1990 er vist i vedlegg.

8.4. BETRING AV JAKTTILGANG

For mange er jakt ein viktig del av friluftslivet. Fleire omsyn gjer det ønskjeleg at mykje av behovet bør dekkast i rimeleg avstand frå heimstaden. Rundt halvparten av jegrane her i fylket eig ikkje sjølv grunn som gir høve til jakt, og dei må såleis skaffe seg jakttilbod gjennom kjøp av jaktkort eller andre avtalar med jaktrettshavarar. Ei intervjuundersøking som gjer greie for tilbod og etterspørsel etter jakt i fylket, vart ferdigstilt og publisert i 1990.

8.4.1. Mål

Det vil vere eit langsiktig mål at alle som er interessert i å jakte, får dekka dette behovet på lovleg måte i rimeleg avstand frå heimstanden. Fylkesmannen ser det derimot ikkje som si oppgåve å få grupper som i utgangspunktet ikkje driv jakt, til å begynne med denne aktiviteten.

8.4.2. Tiltak

For å oppfylle målsettinga er det arbeidd med å auke jakttilbodet og å gjere eksisterande tilbod betre kjent.

I dette arbeidet vil fylkesmannen spele ei rolle som informasjonsgjevar særleg til grunneigasida og til viltnemnder for å få i gang organiseringstiltak. Viktige alliansepartnarar er grunneigarorganisasjonane, særleg fylkesbondelaget/skogeigarlaget som alt er sterkt engasjert i denne oppgåva. Det er naturleg at desse organisasjonane driv hovudtyngda av organiseringsarbeidet, og at fylkesmannen kjem inn ved tildeling av midlar og som rettleiar.

Ein brosjyre om jakt i Møre og Romsdal vart gjort ferdig til trykking i løpet av 1991.

8.4.3. Resultat

Arbeidet er av langsiktig karakter der det er vanskeleg å måle resultat frå år til år.

8.5. STORE ROVDYR

Vi reknar bjørn, jerv, ulv og gaupe som store rovdyr. Her i fylket er det truleg jerven som er den mest talrike, idet vi har del i den einaste livskraftige jervestamma i Sør-Noreg. Vi reknar ikkje med at vi har hatt ulv her i fylket dei siste åra.

8.5.1. Mål

Få best mogleg oversyn over kva vi har av dei ulike rovviltartane og kartleggje kva skade dei gjer på bufe. Arbeide for å redusere konfliktane mellom rovvilt og bufehald.

8.5.2. Tiltak

Informasjon gjennom viltnemnder, presse, informasjonsmøte og direkte kontakt med einskildpersonar.

Innsamling og vurdering av rovviltmeldingar for å betre oversyn med kva vi har av rovvilt. Undersøking av kadaver av bufe for å finne kva som var årsak til at dyra har dødd.

Vi gav ut rapport om rovviltregistreringar og skade som freda rovvilt valda på bufe i 1990.

På grunn av store tap av sau i Grøvudalsområdet i Sunndal i 1990, vart det organisert tilsyn i området finansiert av viltfondet og arbeid for trygd. Tilsynet kan ikkje dokumenterast å ha redusert tapet, men ein har fått ei god kartlegging av utviklinga i tapa og årsaker til tapa. P.g.a. tapsomfanget vart det gitt løyve til å felle ein jerv i området frå midten av august. Det lukkast ikkje å utnytte dette løyvet.

Det har og vore tilsyn på beite i Folldalen i Trollheimen i Rindal og Sunndal kommunar etter relativt store tap i 1990. Her vart tapet i 1991 redusert med 50 % i høve til året før. Det vart ikke konstatert skade grunna rovvilt i dette tilsynsområdet i 1991.

Det har og vore meir tap av sau og lam enn det som har vore vanleg på begge sider av Romsdalen i Rauma kommune og Valldal i Norddal kommune der rundt 150 dyr ikkje er attfunne. Lokalt held ein her og jerv for å vere skadevaldar, men dette er ikkje dokumentert eller sannsynleggjort i eit einaste tilfelle.

8.5.3. Resultat

Haldningsendringar er vanskelege å måle, men vi trur at det etter kvart er auka forståing for at rovviltet er ein del av den norske naturen.

I 1991 har det vore store tap av sau på sørsida av Sunndalen der vel 310 sau og lam er sakna etter beitesesongen. Undersøking av 64 kadaver har vist at 50 med sikkerheit er tekne av jerv, 3 skuldast sannsynleg jerv, medan 11 har uoppklara dødsårsak. Tilsvarande kadavertal i fjor var 31, 10 og 11. Totaltapet då var 176.

Rovviltmeldingane frå 1991 passar stort sett inn i det same mønsteret som har vist seg tidlegare år, jfr. vedlegg. Eit hår som vart funne på ein liggeplass ved Velle i Sykkylven først på august, er dokumentert å stamme frå bjørn. Sjølv om ei enkel hårprøve kan vere lite å dra sikre slutningar frå, er dette det sikrast handfaste prov som er gjort dei seinare åra på at det kan finnast bjørn i fylket.

Etter sporregistrering i regi av NINA våren 1991 blei det konstatert minimum 13 - 16 jerv innafor Snøhettaområdet, og minimum 5 - 6 av arten i kringliggjande område. Dette er ikkje vesentleg forskjellig frå dei bestandstal som har kome fram gjennom liknande registreringar dei siste ti åra.

8.6. JEGERPOPPLÆRING

Frå og med 1. april 1986 måtte alle førstegongsjegerar ta jegerprøva for å kunne jakte lovleg. Her i fylket er det viltnemndene som står for avviklinga av den teoretiske jegerprøveeksamenen. Jeger- og fiskerforbundet står for utdanning av instruktørar til den praktiske delen av jegerprøva, medan ulike studieforbund står for det obligatoriske praktiske kurset.

8.6.1. Mål

Sikre at alle som er interesserte i å ta jegerprøva får tilbod om å ta ho rimeleg nær der dei bur.

8.6.2. Tiltak

Informasjon om jegerprøva og utsending av jegerprøvemateriell til viltnemndene og studieorganisasjonane.

8.6.3. Resultat

Jegerprøveavviklinga fungerte tilfredsstillande. 510 kandidatar bestod jegerprøva, og eksamen vart avvikla i 24 av dei 38 kommunane i fylket.

8.7. BETRING AV JAKTMORALEN

All jaktutøving inneber ein viss fare for skadeskyting eller fare for menneske. Kravet til aktsemd er slått fast i § 19 i viltlova. Det er grunn til å streke under at dersom jakta skal ha levelege vilkår i eit samfunn der eit lite mindretal er direkte engasjert i jakt, må utøvinga leggjast opp slik at rimelege krav til sikker og human jakt vert godt ivareteke.

Både frå forvaltninga og blant ålmenta er det storviltjakta som vert sterkast fokusert når det gjeld dette temaet. Det er likevel vanskeleg å peike på saklege argument for at ikkje andre artsgrupper og har same krav til ei human avliving. Eit uttrykk for samfunnet si prioritering på dette området er innføring av eit krav om at alle som jaktar på elg, hjort eller rådyr skal ha tilgang på sporhund frå 1. januar 1994. Bruk av hund under jakt har elles svært svak tradisjon i fylket.

Det er grunn til å peike på at ein har inntrykk av det er ein aukande tendens til hjortejakt under svært dårlege lystilhøve i den skume tida av døgnet. Dette er ei uheldig utvikling med tanke på sikker og human jaktutøving.

8.7.1. Mål

Betre jaktmoralen slik at jakta skjer på ein måte som gjer at viltet ikkje lir i utreningsmål, og slik at jakta ikkje kjem i unødig miskreditt i samfunnet.

Bidra til at målsettinga om tilgang på godkjent sporhund til storviltjakt frå 1994 kan oppfyllest.

Arbeide for at bruk av hund generelt under jakt vert meir utbreidd og akseptert her i fylket.

8.7.2. Tiltak

Eit hovudtiltak på dette området vil vere informasjon gjennom ulike kanalar. Vidare må samarbeidet med politietaten byggast ut med sikte på å avdekke og straffeforfølgje tilfeller av inhuman jakt. Økonomiske stimulansar og organisering av oppsynsordningar vil vere viktige stikkord.

Det er etablert ei ordning med sesongvise samrådsmøte med politietaten, og det er gitt uttale til fleire saker som politiet har sendt over til uttale. Ni viltnemnder har fått i alt kr. 13 500 til oppsyn, medan politiet/lensmennene fekk tildelt ei ramme på kr. 75 000 til å følgje opp saker som gjeld brot på viltlova eller mistanke om slike brot.

Eit svært viktig tiltak i planperioden vil elles vere samarbeid med og støtte til ulike organisasjonar som driv trening av sporhundar, og elles bidra på ulike måtar til at ein kan oppfylle kravet om tilgangen til sporhund frå 1994. I løpet av 1991 vart det gitt i alt kr 59 000 til dette arbeidet.

Samarbeid med viltnemndene om å etablere vaktordningar for sporhund før dette vert ei obligatorisk ordning.

Støtte til sau/hund dressur for å dempe potensielle konflikter mellom jakthundar og næring.

Informasjon til kommunar og utmarkslag for om mogleg å redusere ikkje reelle konflikter når det gjeld bruk av hund til småviltjakt.

8.7.3. Resultat

Utbreiinga av sporhundar og organisert trening av desse har auka. Fleire viltnemnder har aktivisert seg i arbeidet med å få sporhundar i bruk på storviltjakt og til ettersøk av trafikkskadd vilt.

8.8. LOKALE VILTTLILTAK

Jegrar betalar kvart år inn jegeravgift. For jakt på hjort, elg og villrein blir det betalt inn fellingsavgifter. Saman med inntektene av fallvilt, hovudsakleg trafikkdrept storvilt, utgjer dette hovudinntektene til viltfondet. Møre og Romsdal fekk kr. 467 000,- frå viltfondet i 1991 til lokale vilttiltak.

8.8.1. Mål

Fordele midlane på ein måte som tener viltet og jegrane best mogleg på lang sikt. Dette vil mellom anna omfatte oppgåver som tek sikte på å bevare artsmangfaldet og produksjonen av vilt i fylket, betre tilgangen på jakttilbod for allmenta og sikre at jakta foregår på ein sikker og human måte.

8.8.2. Tiltak

Innhenting av synspunkt på fordeling av midlane frå foreiningar og frå arbeidsutvalet for viltnemndene, og fordeling av midlar og oppfølging av dei ulike prosjekta som fekk midlar.

Av i alt 57 prosjekt som vart presentert frå eksterne søkarar, fekk 37 innvilga tilskudd med til saman kr 294 000.

8.8.3. Resultat

Midlane til lokale vilttiltak blei brukt på ein tenleg måte for viltet og jegrane.

9. VASSDRAGSFORVALTNING

Offentleg forvaltning av vassressursane handlar i brei tyding eigentleg om korleis det offentlege skjøtter vassressursene. I praksis dreier dette seg om det sett av verkemiddel, planar, lover, konsesjonar, forskrifter, organisering, økonomiske og informative tiltak som den offentlege sektor nyttar for å forvalte vassressursane.

På sentralt nivå er ansvaret for vassdragsforvaltninga delt på fleire departement (særleg MD og OED) og direktorat (DN,SFT,NVE mv). NVE sine regionkontor, fylkeskommunen og fylkesmannen har viktige oppgåver på regionalt nivå, medan kommunane har primæransvaret på lokalt nivå.

Planlegging etter Plan-og bygningslova gir lovheimel til å gjennomføre ei samordna planlegging av vassressursane. I tillegg er det ei rekke andre sektorlover som styrer bruken av vatn, og som det er knytt konsesjonsordningar til: Vassdragslova, Vassdragsreguleringslova, Industrikonsesjonslova, Laks- og innlandsfiskelova, Naturvernlova, Forureiningslova m.v.

Dei seinare åra er det gjennomført ei rekke landsomfattande prosjekt som har karakter av vassressursforvaltning. Det gjeld t.d. Samla Plan for vassdrag og "Byen, vassdrag og sjøen" som har gått i regi av Miljøverndepartementet, og verneplanane (I-IV) for vassdrag som Olje- og energidepartementet har stått for. Gjennom desse prosjekta er i stor grad rammegrunnlaget lagt for dagens vassdragsforvaltning. Samtidig er det utvikla metodar og verktøy som dannar ein viktig basis for ei samordna forvaltning av vassressursane våre.

Det gjenstår likevel mykje arbeid med utarbeiding av retningslinjer og informasjonsmateriell og ikkje minst når det gjeld modernisering av lovverket. Det vil kunne auke engasjementet og effektiviteten i vassdragsforvaltninga. Tilsetning av miljøvernkonsulentar i kommunane og større satsing på vassdragsplanar-/kommunedelplanar for vassdraga vil likevel kunne vere enno viktigare.

9.1. VERNEPLAN FOR VASSDRAG

Arbeidet med vern av vassdrag starta i slutten av 60-åra, og ved tre vedtak i Stortinget , i 1973, 1980 og 1986 (verneplan I, II, III) er tilsaman 10 vassdrag i fylket vårt verna mot kraftutbygging: Bondalselva (Ørsta), Norangsvassdraget (Ørsta), Vesteråselva (Stranda), Valdøla (Norddal), Stordalselva (Stordal), Istra (Rauma), Driva (Sunndal), Ålvunda (Sunndal), Todalselva (Surnadal), Søya (Surnadal).

Vassdraga er formelt verna mot kraftutbygging, men Stortinget har bedt alle om ikkje å øydelegge verneverdiane i desse vassdraga ved andre typer inngrep. Ansvaret for å leve opp til dette ligg på kommunane ved bruk av Plan- og bygningslov og statlege organ sin bruk av særlover, t.d. vassdragslov og forureiningslov. Under Stortinget si behandling av Verneplan III vart det vedtatt at arbeidet skulle førast vidare i ein Verneplan IV.

9.1.1. Mål

Målet med Verneplan IV har vore å få supplert tidlegare verneplanar gjennom å verne eit tverrsnitt av den typiske og den spesielle vassdragsnaturen i fylket, og syte for å få ei rimeleg geografisk fordeling av verna vassdrag. I dette opplegget har målet også vore å ivareta omsynet til kulturminne, friluftsliv, jakt, fiske, naturvitskap og anna ein har hatt dokumentasjon om. Målet har også omfatta ønskje om å få med kystvassdrag i verneplanen.

9.1.2. Tiltak

På oppmoding frå NVE har miljøvernavdelinga og andre etatar utarbeidd forslag til vassdrag som kunne supplere tidlegare verna vassdrag. Etter ei totalvurdering kom kontaktutvalet for verneplan IV til at 18 vassdrag i fylket vårt skulle vurderast med tanke på vern. Dei faglege innspel om Møre og Romsdal-vassdraga er utført av: NVE/kraftselskapa (kraftressursen), NINA (botanikk), UiT (limnologi), UiB (geofag), DN (fisk, vilt, friluftsliv og rekreasjon), Riksantikvaren (kulturminnevern), Fylkeslandbrukskontoret (jord-og skogbruk).

Miljøvernavdelinga har deltatt på møter, synfaringar og i vurderingar av det faglege materialet, samt i høyringa av innstillinga frå kontaktutvalet jfr NOU 1991:12A.

9.1.3. Resultat

Svært mykje av arbeidet med VP IV har skjedd i 1990/1991. Innstillinga frå kontaktutvalet, det såkalla Mellquistutvalet, er samrøystes om at 10 nye vassdrag bør varig vernast, medan det er dissens om Raumavassdraget. Oversikt over innstillingsresultatet er gitt i tabell 17. Høyringa avdekte at det er sterke ønskjer om vern av fleire vassdrag enn det Mellquist-utvalet har foreslått. Det gjeld særleg Geirangervassdraget, Måna og Vågselva, medan også høyringsorgana er usamde når det gjeld Rauma. Til dømes gikk fylkestinget inn for vern berre av øvste delen av vassdraget, medan kommunen vil verne heile vassdraget. Olje- og energidepartementet vil no utarbeide ein Storingsproposisjon om saka.

9.2. SAMLA PLAN FOR VASSDRAG

Stortinget har behandla Samla Plan både i 1986 (St.meld. nr 63) og i 1988 (St. meld. nr 53). Resultatet for fylket vårt er 15 kraftverksprosjekt (445 GWh/år) til no plassert i kategori I (gruppe 1-5), og at 4 Raumaalternativ og 9 andre kraftverksprosjekt (ca 838 GWh/år) førebels er plassert i kategori II (gruppe 6 - 8), jfr tabell 18 A.

Av kategori I-prosjekta er 2 prosjekt allereie utbygd (Dale i Volda og Vatne i Ørsta) og ytterlegare 1 prosjekt har fått konsesjon (Grøa i Sunndal), medan 1 prosjekt er under konsesjonsbehandling (Storfossen i Geiranger). I tillegg er det avgjort at 1 prosjekt ikkje får konsesjon (Botnaelvprosjektet i Volda) Også einskilde av dei øvrige prosjekta i kategori I vil bli problematisk å realisere. jfr tabell 18 A.

Under Stortingsbehandlingen av Samla Plan i 1988 stod Raumavassdraget nokså sentralt i debatten og Stortinget ba spesielt om at Raumavassdraget blei vurdert på nytt ved neste rullering av planen.

9.2.1. Mål

Samla plan har hatt som mål gjennom fagleg utveksling om mogleg å utkrystallisere meire optimale prosjekt med omsyn til konsekvensar og økonomi i tidlegare vurderte vassdrag. Dessutan har det vore aktuelt å vurdere prosjektplanar i vassdrag som ikkje har vore med i Samla Plan tidlegare. Elles har målet vore at vassdrag med prosjekt plassert i kategori III eller II skulle vere klare aspirantar til verneplanen.

9.2.2. Tiltak

På denne bakgrunnen bestemte prosjektleiinga at det skulle utarbeidast nye vassdragsrapportar på grunnlag av nye eller justerte utbyggingsalternativ for Raumavassdraget, Bygdaelva, Austefjordvassdraget og for (Jora-og) Litledalselva. Arbeidet med desse 4 vassdragsrapportane og høyringa av dei har vore ei prioritert oppgåve i 1991.

9.2.3. Resultat

Dei 4 vassdragsrapportane som er utarbeidd i 1991, omfattar i alt 16 prosjektalternativ som alle fikk ei førebels klassifisering, jfr tabell 18 B. På grunnlag av den førebelse klassifiseringa, høyringsresultat og nasjonale prioriteringar, kan det skje justeringar av klassifiseringane i stortingsmeldinga. Venteleg vil Austefjordprosjektet bli plassert i kategori II eller III i stortingsmeldinga og slik ikkje bli klarert for konsesjonsbehandling. I Bygdaelva vil truleg eit eller fleire alternativ med utgangspunkt i Vatnedalsvatnet kome i kategori I, medan opprustningsplanane for Aura kraftverk m.a. vil avhenge av kva som skjer med Jora vassdraget i vernesamanheng. I Raumavassdraget har arbeidet med i alt 3 vassdragsrapportar (10 alternativ) klart utkrystallisert alternativ V2F1 (515 GWh/år) som det beste, men har også avdekkja dei store verneinteressene i vassdraget. Det same har skjedd gjennom arbeidet med verneplanane. Konklusjonen no vil vere at situasjonen er avklart så langt det er mogleg i Raumavassdraget og at det berre er eit politisk val som gjenstår.

9.3. INNGREPS- OG PLANSAKER

Etter føremålsparagrafen i plan- og bygningslova er vern om naturressursar jamnstilt med bruk. Lova er såleis sentral for å kunne styre inngrep og forvaltning av areal- og naturressursene våre. Miljøvernavdelinga uttaler seg om arealplanar som blir utarbeidd av kommunane, og prøver å få kommunane til å ta rimeleg omsyn til natur- og miljø.

9.3.1. Mål

Vi legg vekt på at miljøverninteressene skal få ei mer overordna rolle i arealplansaker, og særleg gjennom kommunalt oversiktsplanarbeid. Det er eit mål å verne om genetisk mangfald og biologisk produksjon. Vi ser behov for at kommunal planlegging i høgare grad må vere i stand til å møte slike og andre rammevilkår som miljøutfordringane inneber.

Etter virksomhetsplanen for avdelinga er det eit prioritert mål å betre forvaltinga av dei natur- og kulturverdiar som er knytt til kyst- og fjordområda i fylket, slik at omfang, funksjon og variasjon av desse verdiane kan oppretthaldast. Vi har såleis lagt større vekt på å unngå utbygging og andre naturinngrep i og ved overgangssona sjø-land, samt å sikre biologisk høgproduktive område som våtmark, elvemunningsområde, strandengar og andre naturelement av vesentleg verdi for dyre- og plantelivet.

Vi har vidare lagt vekt på at byar og tettstadar må utviklast med meir tilfredsstillande miljøstandard med omsyn til bunmiljø, utbyggingsmønster, transportsystem, bustadnært friluftsliv, naturvernomsyn, mindre vegtrafikkstøy og luftforureining. I dette arbeidet er dei nye rikspolitiske retningslinjene for å ivareta barn og unges interesser i planlegginga ein viktig reiskap for alle styresmakter.

9.3.2. Tiltak

Miljøvernavdelinga har først og fremst arbeid for å nå måla gjennom førehavinga av kommuneplanar og reguleringsplanar. Vi har lagt vekt på å informere planleggarar om miljøfaglege spørsmål tidleg i einkvar planleggingsfase. I dette arbeidet er vår naturdataserie sentral. I arealsaker legg vi elles vekt på eit godt samarbeid med Møre og Romsdal fylkeskommune.

9.3.3. Resultat

Miljøvernavdelinga bruker mykje tid til førehaving av arealsaker, men vi har ikkje hatt kapasitet til å komme med innspel og følgje opp samarbeidsplikta fullt ut med alle kommunane.

Resultatet for miljø og natur ved forvaltning etter plan- og bygningslova har variert, og nokre konfliktsaker måtte sendast Miljøverndepartementet for avgjerd. Det blei i prinsippet gjeve medhald i alle konfliktsakene, der det lå føre miljøfagleg motsegn frå fylkesmannen, som blei avgjort i departementet i løpet av året. Dette gir signal om at kommunane ikkje i tilstrekkeleg grad følgjer opp nasjonalt ambisjonsnivå.

Vi ser behov for at det i byane og tettstadene må leggast større vekt på meir samla planlegging både når det gjeld grøntstrukturnett, samfersel og byggjeområde. Med unnatak av betre vern om regulerte friområde, er framgangen liten. Vi har inntrykk av at dei rikspolitiske retningslinjene for barn og unge sikrer eksisterande regulerte friområde

på ein tilfredsstillande måte, men dei har i alt for liten grad fått gjennomslagskraft som eit offensivt verkemiddel innan kommunal planlegging.

Det er fleire kommunar som ikkje har godkjend kommuneplan (arealdelen), og som med unntak av detaljplanområda, kan styre naturressursbruken på ein tilfredsstillande måte. Vi har ikkje detaljert innsikt i korleis kommunar med godkjend kommuneplan følgjer desse opp i praksis, men vi har inntrykk av at i nokre kommunar er dispensasjon frå vedteken plan ofte vel så aktuell praksis som det å iverksette vedteken plan. Ei av forklaringane kan vere at vedteken arealdel har for liten forankring i bygningsråda.

I løpet av det siste året har vi merka ei auka satsing innan turistnæringa. Dette fører til eit sterkt press for å utvikle attraktive opplevelses- og reisemål, samt turistanlegg. Vi har vore inne i fleire konfliktsaker som gjeld utbygging av hytte- og turistanlegg i naturområde som vi meiner det heller burde vernast om. Vi ser ei urovekkande utvikling i at det vert planlagd utbygging i sårbare og attraktive område der dei natur- og landskapsverdiar som det er ønskeleg å vise fram for turistane blir reduserte eller øydelagde. Vi har i det heile inntrykk av at store delar av reiselivsnæringa mangler ein overordna strategi på dette feltet ut over det å støtte opp om eitkvart utbyggingsinitiativ. Dersom ein skal unngå forflating av naturopplevinga, ser vi eit klart behov for ein meir nøktern presentasjon av natur- og kulturlandskapet. Dette er ein presentasjon som mellom anna bør bygge på naturens eigenart og meir kvalitetsbevisst og fagleg forsvarleg arealplanlegging på oversiktsplannivå. Vi må såleis etterlyse ei meir målretta kommunal styring av turistnæringa.

10. ADMINISTRATIVE TILHØVE

Miljøvernavdelinga har kontorbudsjett og personelladministrasjon saman med fylkesmannen. Dette gjeld for dei fast tilsette. Administrative omkostningar for personar engasjert på prosjekt, skal dekkjast av prosjektet. Sidan omlag ti årsverk i miljøvernavdelinga er utført av femten prosjektengasjerte personar, er det lett å forstå at det kan bli kompliserte tilsetting- og budsjett-tilhøve for kontorpersonalet.

10.1. PERSONALE

Pr 01.01.92 hadde miljøvernavdelinga desse fast tilsette:

TITTEL:	NAMN:	DIR. TLF.NR:
Fylkesmiljøvernsljef	Odd Høgset	58422
Fylkesingeniør	Kolbjørn Megård	58423
Overingeniør	Per Fredrik Brun	58424
Overingeniør	Noralv Bell	58421
Avdelingsingeniør	Ola Betten	58471
Avdelingsingeniør	Reidun Sem Kallestad	58470
Naturforvaltar	Harald Ørsahl	58425
Naturvernkonsulent	Alv Ottar Folkestad	58469
Naturvernkonsulent	Kjell Lyse	58426
Viltforvaltar	Asbjørn Børset	58467
Fiskeforvaltar	Trond Haukebø	58427
Vassdragsforvaltar	Oddvar Moen	58472
Førstekonsulent	Jon Ivar Eikeland	58468

Pr 01.01.92 var desse engasjerte i miljøvernavdelinga:

TITTEL:	NAMN:	ARB. OMRÅDE	DIR. TLF.NR:
Konsulent	Odd Arild Bugge	Verneplanar	58761
Førstekonsulent	Ulf Lucassen	Viltforvaltning	58428
Konsulent	Ove Eide	G. salaris	58858
Konsulent	Hilde Aspås	G. salaris	58857
Konsulent	Kjell Arne Dolmseth	G. salaris	58856
Førstekons.	Kirsti M. Oterhals	Verneplanar	58513
Konsulent	Pernille Bruun	Fisk	58859
Førstekons. (80 %)	Siv Akسدal	Naturbase	58514
Førstekons.	Michael Eklo	Vassdr.forvaltn.	58476
Ekspedisjon/opplysning			58475

Kontorpersonalet til avdelinga er:

Førstesekretær	Aslaug Magerøy Grimstad	58474
Førstefullmektig	Synnøve Ulleland Hoel (permisjon)	
Førstefullmektig	Åse-Britt Sporsheim (vikar)	58511
Sekretær (50 %)	Synnøve Ulleland Hoel	58473

Kontorpersonalet er løna over Fylkesmannen/Arbeids- og administrasjonsdepartementet sitt budsjett.

I tillegg jobbar Turid Huse halv tid på ekspedisjonen. Ho går på attføring, så ho er ikkje med på fylkesmannen sitt budsjett. Sekretær Synnøve Ulleland Hoel er engasjert i 10 % stilling. Fullmektig Marit Grønningsæter er engasjert i 40 % stilling og jobbar dei dagane sekretær Synnøve Ulleland Hoel har fridag. Dei blir lønna av prosjektmidlar. I 1991 var det i miljøvernavdelinga utført om lag ti årsverk av engasjert personale. I alt 15 personar har vore engasjerte.

Dei ti årsverka utført av dei engasjerte saman med 13 årsverk utført av fagstillingane utgjer 23 årsverk med fagarbeid. I tillegg kjem kontorstillingane med tre og eit halvt årsverk.

10.2. REKNESKAP 1991

I 1991 er løyvingane over kap 1406 i statsbudsjettet brukt slik:

01.1	Løn til faste medarbeidarar	kr	3.142.500
11.1	Maskiner, inventar, utstyr	"	271.400
11.2	Forbruksmateriell	"	25.500
11.3	Reiser	"	495.500
11.4	Kontortenester	"	70.500
11.7	Drift av maskiner	"	9.800
11.9	Bygningers drift, lokalleie	"	151.200
	Samla varer og tenester	kr	1.023.900
21.1.1	Fagleg bistand/kjøp av tenester - løn	kr	483.400
21.2.1	Fagleg bistand/kjøp av tenester - drift	"	39.600
21.2.2	Faglege analyser	"	3.000
21.2.3	Faglege prosjekt/overvaking	"	21.000
21.2.4	Faglege forvalt. oppg./områdeforvalt.	"	250.000
	Sum spesielle driftsutgifter	kr	797.000
	Arbeidsgjevaravgifta er berekna til		80.700

Løyvingane over kap 1441 i statsbudsjettet er brukt slik:

6.1	Tilsk. komm. avfalls- og gjenvinn.tiltak	kr	45.000
-----	--	----	--------

I tillegg har miljøvernavdelinga i 1991 fått overført ein del midlar for ymse prosjekt og særøppgåver. Midlane er stilt til rådvelde som posteringsfullmakter.

FRÅ FORMÅL	kr BEVILGA	kr BRUKT
MD MIK - kurs	130.000	129.835
MD MIK - Tilskot til kommunane	1.142.700	1.142.666
DN Forvaltning av naturvernområde	480.000	479.889
DN Tilrettelegging i naturvernområde	130.000	129.540
DN Tilrettelegging m.v. i friluftsområde	400.000	399.820
DN Tilskott til friluftsområde	300.000	303.485
DN Erstatningar etter naturvernlova	4.400.000	3.957.276
DN Brev til båtserviceanlegg	80.000	80.000
DN Viltnevdene	870.000	870.000
DN Utgifter til fallvilt	104.200	104.200
DN Bestandsreg./skadedok. rovvilt	66.000	66.000
DN Erstatn/forebygg.tilt. hjorteviltskader	254.600	254.600
DN Jegerprøven	31.002	31.002
DN Lokale vilttiltak	467.000	467.000
DN Villreintiltak	63.000	63.000
DN Forebyggende tiltak/erstatn. rovvilt	100.000	100.000
DN Gyrodactylus salaris, Prosjekt 604	2.000.000	2.000.000
DN Tilskot til fiskeformål	60.000	60.000
MD Planlegging av slamdisponering	208.387	131.457
SFT Overvaking av vassforekomstar	150.000	150.000
SFT LORAKON/Overv.radioakt.nær.midd	100.000	100.000
MD Avløpsplan Møre og Romsdal	100.000	
DN Kontr. av oppdr.anlegg, prosj. 607	60.000	60.000
DN Vassdr.planl. M & R, 374.911	30.000	30.000
Til saman	11.726.889	10.988.543

10.2.1. Rekneskapssamandrag

I tillegg til det som er tilvist, har vi berekna arbeidsgjevaravgift på løn og godtgjersler som er betalt ut frå kapittel 1406 post 21.1 og post 21.3.

Eit samandrag for heile rekneskapen er vist nedanfor:

<u>Kapittel 1406</u>		
tilvist post 01	3.142.500	
tilvist post 11	1.026.700	
tilvist post 211	483.400	
tilvist post 212	<u>313.600</u>	
Sum tilvist ordinært	4.966.200	
arb.g.avg post 211	<u>80.700</u>	
Sum utgifter ordinært		5.046.900
Posteringsfullmakter:		
tilvist post 01+213	1.212.900	
tilvist post 214	<u>9.549.700</u>	
Sum tilvist		
Posteringsfullmakter	10.762.600	
arb.g.avg	<u>202.600</u>	
Sum utgifter posteringsfullmakter		10.965.200
tilvist kap. 1441	45.000	
Sum tilvist belastningsfullmakter		45.000
Arbeid for trygd:		
tilvist post 01	2.048.000	
tilvist post 11	6.700	
tilvist post 211	42.500	
tilvist post 212	<u>250.000</u>	
Sum tilvist	2.347.200	
arb.g.avg.	<u>349.000</u>	
Sum utgifter arbeid for trygd		2.696.200

Utgifter totalt:		18.753.300

Tilvist til inntekt kap. 4406		- 13.703.300

10.3. YMSE

Arbeidstilhøva i miljøvernavingdelinga er prega av at dei fast tilsette ikkje har kapasitet til å utføre alle oppgåvene som er lagt til avdelinga, og mykje av arbeidet må utførast av engasjert personale. Omlag halvparten av fagarbeidet i avdelinga er utført av engasjerte. Det er klare grenser for kor lenge engasjement kan vare, og at ein så stor del av arbeidet blir utført av folk som ikkje har permanent tilknytning til avdelinga, går ut over både kvalitet og effektivitet.

Dei permanente kontorlokala som miljøvernavingdelinga disponerer i fylkeshuset, er avpassa til den permanente staben. Det vil seie at det er plass til omlag 15 personar, og avdelinga mangler frå 10 til 15 kontorplasser. For å halde hjula i gang har det blitt leid kontorplass etter behov på byen. Avdelinga har i 1991 disponert nokre kontorplassar i Storgt. 8, leid av Fylkesskattesjefen, nokre plassar i Forum bygget og nokre i 5. etg i fylkeshuset. Det seier seg sjølv at å ha ei avdeling på 25 til 30 personar spreidd på fire lokal, fører til ei sær sursjonell drift. Miljøvernavingdelinga har eit akutt behov for å finne ei permanent løysing på plassproblemet.

I 1991 fekk alle tilsette sin eigen PC. Men sidan det ikkje var pengar til å investere i nettverk og server, kunne det ikkje etablerast kommunikasjon mellom PC-ane, men dei vart knytt direkte til skrivar og var til stor nytte likevel. Programvarene som er brukte er Windows som grensesnitt, Word for Windows til tekstbehandling og Excel regneark.

I 1991 kom stortingsmeldinga om miljøvern i kommunane, og våren 1991 arrangerte miljøvernavingdelinga i samarbeid med Kommunenes Sentralforbund, Møre og Romsdal eit møte i Geiranger den 23. og 24. april 1991 og eit i Sunndal den 25. og 26. april der kommunane vart orienterte om den nye ordninga og dei vart oppfordra til å ta til med å førebu ei sterkare satsing på miljøvern allereie i 1991. Møtene var innretta mot ordførarar og rådmenn og andre i toppleiinga i kommunane. Dei hadde god oppslutnad og bidro til at arbeidet med miljøvern i kommunane fikk ein god start.

I 1991 deltok representantar frå avdelinga på fleire møter og tilstellingar i samband med miljøvern i skolane, og samarbeidet med skolestyresmaktene er godt. Det er ein auka etterspurnad etter folk frå miljøvernavingdelinga til å halde foredrag, innlegg, kåseri, delta på paneldebattar, osb. i ymse organisasjonar og lag. Slike tilstellingar er ofte på kveldstid. Avdelinga prøver å etterkomme slike førespurnader så godt som råd, men denne aktiviteten er i ferd med å vokse avdelinga over hovudet.

Dekking av utgifter med erstatningar av vern etter naturvernlova post 30, tilstått
kr 4.400.000

Ymse lønsutgifter, honorar og andre godtgjærdsler	163.812
Erstatningar, juridisk bistand, skjønnskostander, kart/oppmåling m.v.	<u>3.793.465</u>
I alt kroner	3.957.277

Tabell 2

	OPPSYNSREGION	REGNSKAP	BUDSJETT	MERKNADER
NR	Verneområde i regionen	1991	1992	
01	Raudehaugen		32.000	
	Helgehornvatnet			
02	Kallskaret	10.210	32.000	Oppsyn etablert
03	Storevik		12.000	
	Sandsvågen			
04	Runde fredingsområde	141.940	105.000	Oppsyn etablert
	Myklebustvatnet			
05	Stokksund/Blikkvågane	15.698	55.000	Oppsyn delv.etab.
	Flø			
	Grimstadvatnet			
	Hjördalsvatnet			
06	Nysætervatnet			
07	Djupvikvatnet/Kringlevatnet	70.452	36.000	
	Lerstadvatnet			
	Ratvikvatnet			
08	Giske vestsida	63.963	81.000	
	Blindheimsvik			
	Roaldsanden			
	Rørvikvågen			
	Rørvikvatnet			
	Synnesvågen			
09	Ullasundet	7.200	12.000	
	Rogneholmen			
10	Løvsøyrevet	6.300	9.200	
11	Malesanden/Huse			
	Lønstjønn			
	Selvikvågen			
	Lyngholmane			
12	Smågevatnet	5.500	9.200	
	Røabukta			
13	Aureosen	30.754	55.000	Oppsyn etablert
	Sylteosen			
	Osen			
	Einsetvågen/Nåsvatnet			
	Hustadvatnet			
	Hostadvatnet			
	Vassgårdsvatnet			
	Sandblåstvågen/Gaustadvågen			
14	Hendvågen	3.200	5.600	
15	Heggemsvatnet/Holåvatnet	3.100	15.000	
	Aspåmyran			
16	Gløsvågen	10.200	7.000	
17	Langvatnet		7.000	
18	Mellandsvågen	15.000		

Framhald tabell nr. 2

	OPPSYNSREGION	REGNSKAP	BUDSJETT	MERKNADER
19	Suma	20.200	45.000	
20	Lomundsjøen	13.600	30.000	
21	Vegøy	61.789	75.000	Oppsyn etablert
22	Trollheimen/Innerdalen	416.351	450.000	Oppsyn etablert
	Sum	903.063	1.081.000	

Tabell 3 Kommuneplanar og kommunedelplanar behandla i 1991

	KOMMUNEPLAN- STATUS PR 1.1.1992		Innspeil, førebels behandling	Tilfrådd godkjent	Motsegn ikkje endeleg avgjort	Motsegn, men særje etter dialog/ nye opplysningar	Endeleg motsegn (sendt til Miljøverndept.)
	Godkjent kommuneplan	Godkjent kystsoneplan					
Aukra							
Aure	1					1	
Averøy	1			1			
Eide	1						
Frei	1	1					1
Fræna	1						
Giske	1						
Gjemnes	1	1					
Halsa					1		
Haram							
Hareid	1	1					
Herøy			1				
Kristiansund	1				1		
Midsund	1	1					
Molde	1		1				
Neset					1		
Norddal							
Rauma	1						
Rindal	1					1	
Sande			1				
Sandøy					1		
Skodje	1						
Smøla			1				
Stordal	1						
Stranda					1		
Sula	1						
Sunndal	1		1				
Surnadal	1						
Sykkylven	1			1			
Tingvoll							
Tustna	1	1					
Ulstein					1		
Vanylven			1				
Vestnes				1			
Volda	1						1
Ørskog	1						
Ørsta	1	1				1	
Ålesund				1			
Sum	23	6	6	4	6	3	2

Tabell 4 Regulerings- og bebyggelsesplanar behandla i 1991

	Tilrådd godkjent utan merknad	Frårådd/ tilrådd godkjent med merknad	Motsegn ikkje endeleg avgjort	Motsegn, men særje etter dialog/ nye opplysningar	Endeleg motsegn (sendt til Miljøverndept.)	Sum saker i kvar kommune
Aukra	1			1		2
Aure	1	1				2
Averøy						0
Eide	8					8
Frei	1	2	1	1		5
Fræna	3	1		1		5
Giske	1	2	1			4
Gjemnes	2	1		1		4
Halsa		1				1
Haram		1				1
Hareid	9	1	2			12
Herøy						0
Kristiansund						0
Midsund	1	1		1		3
Molde	8	1	1	1	1	12
Neset	3	1				4
Norrdal	9					9
Rauma	8	4	2	1		15
Rindal			1	3		4
Sande	1	1				2
Sandøy	1	1				2
Skodje	1			1		2
Smøla	2	1				3
Stordal	2					2
Stranda						0
Sula	4	2				6
Sunndal	1		1			2
Surnadal	2	1		4		7
Sykkylven	4		2	1		7
Tingvoll	2	1				3
Tustna	1	1				2
Ulstein	5	2	2			9
Vanylven	4					4
Vestnes	1		1	2	1	5
Volda	4					4
Ørskog		1				1
Ørsta	3	1				4
Ålesund	3	3	1	1	1	9
Sum	96	32	15	19	3	165

TRUA OG SÅRBARE ARTAR

- Planteartar

På kalkberggrunn, marinavsetningar, serpentenbergartar og stader med gunstig lokalklima er det førekomstar av fleire trua eller sårbare planteartar, bl.a. er Talstadhesten i Fræna og Grøvudalsområdet kjend for slik planterikdom.

På strandflateområda på kysten finst avgrensa førekomstar av sørlege og vestlege, varmekjære planteartar som breidt dunkjevle, bendeltjønnaks, pupurlyng, havburkne og hinnebregne. I strandkanten veks marehalm, strandkveke og dikesvineblom, alle med nordgrense for sitt utbreiingsområde i Møre og Romsdal.

Varmekjære treslag har og nordgrense her, som lind i Ørsta/Volda, eik i Tingvoll, eføy i Ulstein og kristtorn i Smøla. Mange artar er vanlege i delar av fylket, men trua i yttergrensene mot nord eller innlandet, som t.d. kusymre.

- Dyrelivet

Kjennskapen til den lågare faunaen er svært mangelfull. Sommarfuglarten Mnemosyne har det eine av sine to område i Noreg i Møre og Romsdal. Arten er freda. Sjeldne snegleartar er registrerte på kysten og på spesielt gunstige område, og blodigle har ein av sine få, norske lokalitetar i Skodje. I Rindal finst både liten og stor salamander, og liten salamander finst og i Surnadal.

Best er kunnskapen om dei fuglane som kjem inn under kategorien sårbar og trua. Såleis er minst 3/4 av dei kjende hekkepara av dvergdykkar å finne i Møre og Romsdal, knytt til frodige dammar og tjern i tettbefolka område.

Begge lomartane har gått sterkt attende i fylket i nyare tid, det same har toppskarven, den siste med 65 % tilbakegang frå 1975. Alle desse er i kategorien sårbare. Fleire av dei sjeldnaste andeartane har nokre av sine viktigaste lokalitetar i Noreg i Møre og Romsdal, så som knekkand, skeiand og taffelend, alle knytte til frodige, vegetasjonsrike tjøenner og småvatn.

Av rovfugl merkar ein seg særleg havørn, kongeørn og vandrefalk med etter måten bra bestandar i fylket, medan situasjonen for landet elles og særleg internasjonalt har vore vanskeleg i nyare tid. For riksefuglane høyrer Møre og Romsdal og med til dei viktigaste og mest årvisse hekkeområda for alle artane som hekkar i landet vårt. Dette er særleg viktig for åkerrikse, som i dag er heilt på kanten av å forsvinne. Særleg merkar Myklebustvatnet i Herøy seg ut som sentral rikselokalitet.

Framhald vedlegg nr 1

Endringane i naturskogane har medført dramatisk endring i livsvilkåra for mange skogsbundne fugleartar. I større grad enn dei fleste andre fuglegrupper gjeld dette hakkespettene, og stort sett alle spetteartane er derfor på retur. I nasjonal og internasjonal samanheng er såleis både kvitryggspett og gråspett på lista over sårbare og trua fugleartar. For begge artane framtrer Møre og Romsdal som eitt av sentralområda ikkje berre i Noreg, men i heile Europa.

Av pattedyra er det først og fremst rovdyr som kjem i den aktuelle kategorien. Registreringar dei siste åra syner at det kanskje finst spreidd forekomst av bjørn i fylket, meir gaupe, men også *den* svært lokalt og sjeldan, medan grensetraktene mot Oppland og Sør-Trøndelag held dei einaste levedyktige, sømorske jervestammene fram til om lag 1970-80. Etter ein periode med sterk tilbakegang syner registreringar dei siste åra at også øterbestanden er i framgang i fylket, ein art som er trua eller utrydda over store delar av Europa.

Møre og Romsdal har såleis bestandar av ei rekkje trua og sårbare plante- og dyreartar. Sjølv om nokre av desse kan nyte godt av vedtatte eller framtidige verneplanar, står det mykje att før datagrunnlag og forvaltingsprinsipp for trua og sårbare artar tilfredstiller behovet tilstrekkeleg vern.

Tiltak 1990

I samsvar med pkt. I. ovanfor, blei følgjande prosjekt med økonomisk tilskott frå Viltfondet gjennomført 1990:

Prosjekt Havørn

Delprosjekt for Møre og Romsdal under det landsomfattande prosjektet. Dette omfattar kartlegging av nye hekkeplassar og reirplassar, samt overvaking av etablerte hekkeplassar som grunnlag for bestandsovervaking. Ringmerking av reirungar, studier på åteplass.

Prosjekt Kongeørn

Overvaking av bestanden i Ørsta og Volda kommunar etter same metodikk som for havørn.

Prosjekt Falk

Delprosjekt for Møre og Romsdal, stort sett etter same mønster som for Prosjekt Havørn, men utan åtestudier.

Storspove/småspove

Trekktelling av begge artane på trekklokalitetar på Hustadvika som grunnlag for overvaking av bestandstendensar.

Kvitryggspett

Overvaking av hekkebestand i Surnadal kommune, dels også tilgrensande område. Økologiske studier

ATLAS-prosjektet

Vidareføring av ATLAS-kartlegging av hekkefugl ved meir detaljerte lokaliseringar av sjeldne og trua artar.

Sjøfuglovervaking

Delprosjekt under det nasjonale programmet i form av to prosjekt:

Rundeprosjektet - overvaking av krykkje, lomvi og lunde på hekkeplass. Vinterfugltelling - overvaking av overvintrande sjø- og vassfugl på Smøla

Oterprosjektet

Delprosjekt på kartlegging og miljøgiftstudier av oter i form av eit landsdekkande prosjekt under NINA.

Havørn: 119 havørnlokalitetar blei undersøkte i Møre og Romsdal 1991. Det vart konstatert fugl til stades på 82 av desse, men berre 30 av para gjennomførte vellukka hekking, med i alt 42 ungar på vengane. Av desse blei 41 ringmerkte. Med 0,62 ungar pr. par totalt, er dette eit betre produksjonsår enn i 1990, og resultatet ligg nokså nær gjennomsnittet for prosjektet.

Kongeørn: 26 lokalitetar undersøkte i Volda/Ørsta 1991 av desse er 12 vurderte som aktuelle hekketerritorier. Det vart konstatert fugl på 9 av lokalitetane, og 8 av para bygde reir. Berre 4 par fekk fram ungar, og med berre ein unge pr. par. Dette gjev ein ungeproduksjon på 0,44 pr. par, eit noko lågt tal, men likevel langt betre enn i 1990 då det berre blei påvist ein flygedyktig unge i dette området. Konklusjonen er såleis at 1991 var eit moderat år for ungeproduksjon hos kongeørn.

Vandrefalk: 22 lokalitetar vart undersøkte 1991, av desse konstatert fugl på 15. Vellykka hekking blei påvist på minst 10 lokalitetar, med minst 23 ungar flygedyktige. Dette er godt produksjonsår både totalt sett og særleg i kontrast til 1990.

Spover: Det blei gjennomført trekkteiling på Male i Fræna for andre år på rad. Dette som eit ledd i bestandsovervaking av arten.

Kvitryggspett: Hovudvekt er lagt på hekkebiologiske studiar av arten i Surnadal kommune ved oppfølging av 43 ringmerkte, vaksne fuglar og søk etter 26 ringmerkte reirungar. I undersøkingane er det og lagt inn vegetasjonskartlegging av hekkeområda.

ATLAS-prosjektet: Som oppfølging av ATLAS-prosjektet under Norsk Ornitologisk Foreining er det gjennomgått grunnlagsmateriale frå 1980-1985 for nærare kartfesting og talfesting av forekomstane av eit utval av sårbare og trua fugleartar, konsentrert hekke-forekomst av lommar, rovfugl, spetter, samt brushane og hubro.

Sjøfuglovervaking: Feltarbeid er utført som delprosjekt under det nasjonale sjøfuglprosjektet, og for Møre og Romsdal omfattar det følgjande:

a) Runde-prosjektet: Overvaking av krykkje, lomvi og lunde, bygt på kontrollfeltteilingar av hekkande fugl. Resultata frå 1991 syner stort sett stabil eller svakt aukande krykkjebestand, lomvibestand synte litt høgare tal enn i 1990 og lundebestanden var grovt sett stabil. For alle artane var 1991 ein etter måten bra hekkesesong, om enn ikkje topp, men enkelte av artane kom svært seint i gang (krykkje).

Smølatellingane: Dette gjeld optelling av overvintrande sjøfugl rundt Smøla, blant andre også fleire innan gruppa av sårbare og trua, som islom, gulneblom, sjøorre og alkefugl. Resultata frå dei einskilde åra har verdi i overvakingssamanheng berre når dei blir sett i samanheng med årrekker.

Jervundersøkingar: Høgfjellsøkologiprojektet i regi av NINA og i samarbeid med naturforvaltinga i dei tre fylka omfattar og jervundersøkingar delar av Møre og Romsdal. Bestandskartlegging og -overvaking er i hovudsak bygt på sporing av dyr på snø.

Oterregistreringar: Dette er òg delar av eit landsomfattande prosjekt som går over fleire år. Nyregistreringar av oterlokalitetar går automatisk inn i viltregistereret, men i prosjekt-samanheng vart 1991 eit kvileår for Møre og Romsdal, i det det delprosjektet som var planlagt, fall ut. Resultata forøvrig blir først oppsummert etter at prosjektet er fullført. Siktemålet er òg å finne årsaker til bestandsnedgang hos oter i nyare tid.

Tabell nr 5

Møre og Romsdal vart tilstått i alt kr 9.238.000 til naturvern- og friluftsmål over dei ulike fagbudsjett i 1991, og pengane er nytta slik:

Heil dekning til utgiftene til opparbeiding og vedlikehald av friluftsområde, post 31.2 - tilstått kr 400.000:

Kommune	Prosjekt	Sum
Herøy	Folier m/temaer - Runde	8.500
Ålesund og omland friluftsråd	Opparbeiding diverse friluftsområde	100.000
Herøy	Plastskilt og informasjonstavler	10.320
Stranda Skisenter A/S	Opparbeiding parkeringsplass Hevsdalen	50.000
Rauma	Opparbeiding Kollmannsneset	60.000
Ålesund og omland friluftsråd	Opparbeiding div. friluftsområder	91.000
Molde	Opparbeiding Skaret	40.000
Ulstein	Opparbeiding Borgarøya	<u>40.000</u>
	I alt kr	399.820

Tilskott til dekking av utgifter ved kjøp av lokale friluftsområde, post 62, tilstått med kr 184.000

Kommune	Prosjekt	Sum
Molde	Skaret	150.000
Fræna	Skaret	<u>34.000</u>
	I alt kroner	184.000

Bevilgingar til båtserviceanlegg, post 31.3, tilstått kr 80.000

Kommune	Prosjekt	Sum
Giske	Båtserviceanlegg Roald Småbåthamn, Vigra	80.000

Framhald tabell nr 5

Tilskott til planlegging og opparbeiding av natur- og friluftsområde, post 62, tilstått kr 300.000

Kommune	Prosjekt	Sum
	Ymse lønsutgifter	104.656,15
Hareid	Turkart Hareidlandet (588/90)	20.000,00
Sula	Parkeringsplass Solevågsfjellet	7.000,00
Tingvoll	Drift Årsundøya friluftsområde	1.935,00
Surnadal	Bygging av toalett/omkl. Svisholmen friluftsområde	40.000,00
Molde	Vedlikehold adkomstveg Julneset friluftsområde	14.894,80
Ulstein	Opparbeiding Borgarøy friluftsområde	20.000,00
Fellesutv for bevaring Rauma/Ulvåa	Arbeid med vern Rauma/Ulvåa	10.000,00
Gjemnes	Opparbeiding Øre småbåthamn	20.000,00
Stranda	Utarbeid. prosjektanalyse, Geirangerprosjektet	25.000,00
Stranda	Gjestebrygge/kai Myklebust småbåthavn	10.000,00
Giske	Tilskott "Arbeid for trygd"-prosjektet, Sambrukshuset	20.000,00
Naturvernforbundet i Møre og Romsdal	Driftstilskott	<u>10.000,00</u>
	I alt	303.4485,95

Utgifter til opparbeiding og skjøtsel i verna område, post 31.1 - tilstått kr 130.000:

Innkjøp diverse utstyr og informasjonsmateriell	53.192
Skjøtsel på Veøya	39.741
Drift Trollheimen	31.567
Ny Runde-brosjyre	<u>5.040</u>
I alt kr:	129.540

Framhald tabell nr 5

Utgifter til merking, oppsyn m.v. i verna område, post 11.5, tilstått med kr 480.000

Løn oppsynsmenn inkl. arbeidsgjevaravgift	122.449
Løn engasjert personell inkl. arbeidsgjevaravgift	67.127
Varer og tenester	<u>290.313</u>
I alt kroner	479.889

TABELL 6 : Oversyn over midlar nytta i AFT-prosjekt "Sysselsetting - miljø" i Møre og Romsdal i 1991.

PROSJ. NR.	TILS. MNDV.	NYTTA MNDV.	DISP. LØNN	DISP. DRIFT	AFT. TOTALT	ANDRE TILSKOT	TOTALT PROSJEKT
1	20	17,90	195.610,55	54.013,90	249.624,45	26.000	275.624,45
2	50	46,00	498.717,02	173.371,00	672.088,02		672.088,02
3	6	6,00	65.587,75	22.200,00	87.787,75	100.000	187.787,75
4	22	21,97	239.782,79	78.400,00	318.182,79	191.000	509.182,79
5	8	7,80	81.455,62	27.234,60	108.690,22	60.000	168.690,22
6	30	28,40	307.521,26	181.002,97	488.524,23	559.000	1.047.524,23
7	10	9,53	103.752,95	35.804,00	139.556,95		139.556,95
8	40	40,17	415.199,41	140.000,00	555.199,41		555.199,41
9	15	14,93	164.045,74	50.290,88	214.336,62		214.336,62
10	15	15,23	165.520,73	63.024,17	228.544,90	40.000	268.544,90
11	9	8,97	96.924,11	31.240,00	128.164,11		128.164,11
12	5	5,00	54.656,44	18.650,00	73.306,44	100.000	173.306,44
				28.096,20			
TOT.:	230,00	221,90	2.388.774,37	903.327,72	3.264.005,89	1.076.000	4.340.005,89

*) Tilskot frå DN kr 80.000, FM-MVA kr 20.000

***) Tilskot frå FM-MVA kr 46.000, Romsdalsmuseet kr 363.000, Molde kommune MD-sysselsetningsmidlar kr 150.000

****) Tilskot frå DN kr 100.000

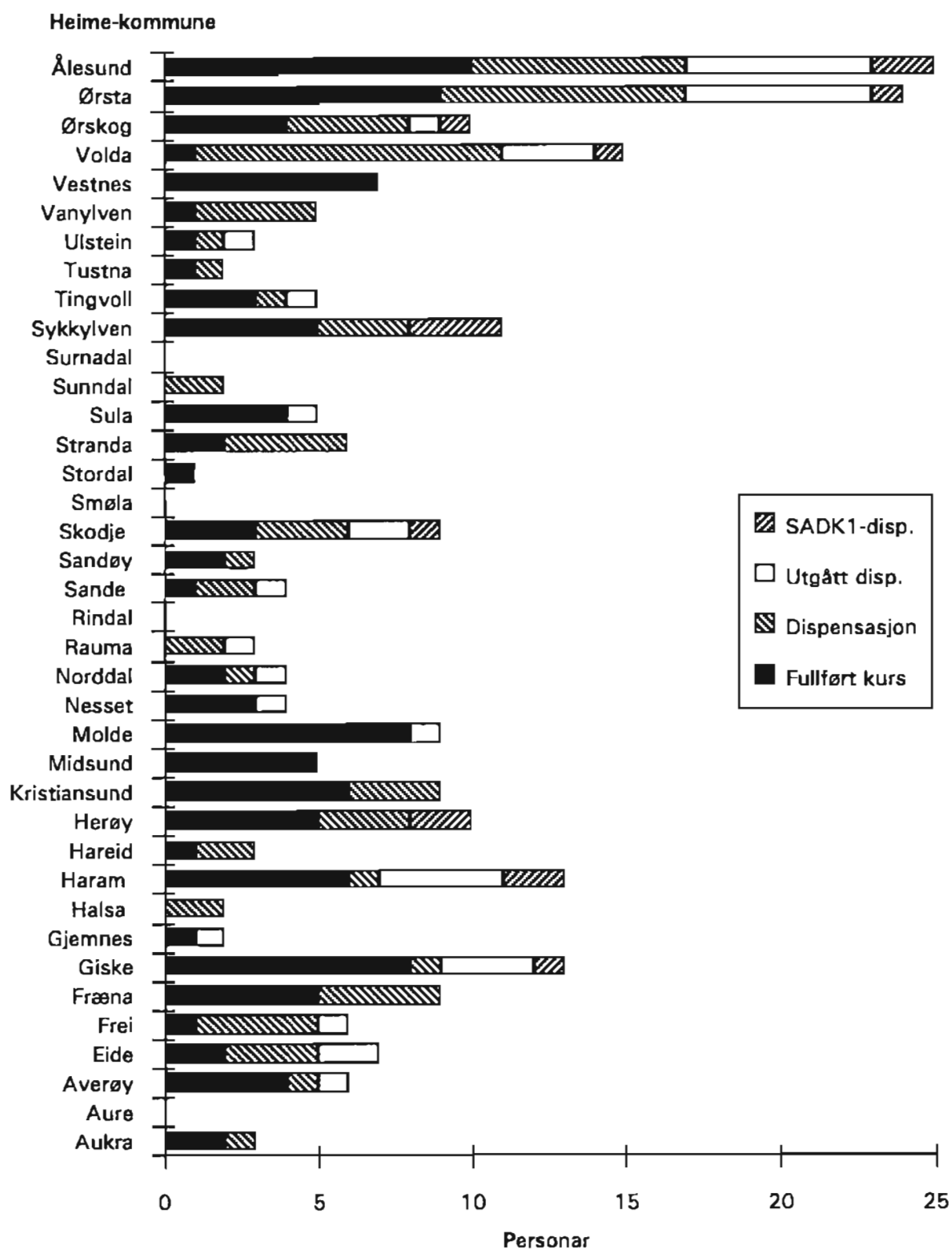
Tabell nr 7 Statsbudsjettet 1991 kap. 1442 post 63 - Opprydding

Kommune	Prosjekt	Tilskott	Kostnad
Tustna	Avløpsrammeplan	38.000	75.000
Fylkesmannen	Avløpsplan for Møre og Romsdal	100.000	100.000
Fylkesmannen	Oppfølging av slamplan for Møre og R.	100.000	100.000
	Sum planlegging	238.000	275.000
Aukra	Hovudkloakk Sporsem	120.000	600.000
Eide	Separering avløp Eidsbergvegen	75.000	15.000
Fræna	Avløpsanlegg Hustad, 2. etappe	100.000	500.000
Fræna	Avløpsanlegg Tornes	60.000	300.000
Gjemnes	Overføringsledning Batnfjordsøra	60.000	290.000
Gjemnes	Pumpestasjon Storbrua	23.000	115.000
Gjemnes	Hovudledning Nástadbakken	10.000	48.000
Gjemnes	Hovudledning Indergard	38.500	194.000
Hareid	Hovudkloakk Hareid sentrum - overløp	60.000	580.000
Herøy	Sanering Lisjebøvegen - Eggesbønes	105.000	521.000
Kristiansund	Vågen vest 3, hovudledning Vågevegen	360.000	1.785.000
Kristiansund	Sanering Vågen - Hagelin	400.000	2.000.000
Midsund	Sanering Midsundbukta	100.000	500.000
Midsund	Sanering Rakvåg	50.000	260.000
Molde	Ledning Tøndergård - RA 2	235.000	1.186.000
Molde	Ledning Nøisombed - Kometvegen	160.000	805.000
Molde	Separering kloakk i Romsdalsgata	120.000	620.000
Molde	Pumpeledning Skolevegen	110.000	535.000
Molde	Sanering av kloakk i Bergvegen	60.000	301.000
Molde	Sanering S. Jørgensensv. - O. Hansensv.	400.000	1.986.000
Rauma	Div. prosjekt etter rammeplanen	250.000	1.220.000
Rindal	Avløpsledning Gryta - reinseanlegget	160.000	800.000
Sande	Sanering Sandshamn - Helland	240.000	1.207.000
Sande	Kloakksanering Sandshamn	120.000	600.000
Sande	Sanering Gjerdsвика, 2. etappe	210.000	1.052.000
Skodje	Sanering Skodje sentrum	60.000	300.000
Stordal	Kloakkutbygging Midtbust - Øvrebust	115.000	577.000
Sula	Leidningsanlegg M-J, sone B	130.000	635.000
Sula	Leidningsanlegg 16, sone D	75.000	365.000
Sunnadal	Reinseanlegg Sunndalsøra, 1. etappe	640.000	3.200.000
Sunnadal	Rehabilitering av kloakk, Sandbrekkagata	170.000	850.000
Surnadal	Sanering Østre Skei	145.000	713.000
Surnadal	Leidningsanlegg Øye	75.000	380.000
Sykkylven	Leidningsanlegg Stongarneset - P33	70.000	340.000
Sykkylven	Sanering U 332 ved Straumen	90.000	430.000
Sykkylven	Sanering U 146, Haugneset	20.000	110.000
Sykkylven	Sanering U 151 og U 152, Haugbukta	45.000	220.000
Sykkylven	Overføringsledningar i Aure sentrum	180.000	900.000
Ulstein	Div. prosjekt Sundgotvatn, Ulstein m.v.	200.000	1.011.000
Vanylven	Hovudkloakk Syvde	280.000	1.410.000
Vestnes	Reinseanlegg Vestnesbukta, 3. etappe	170.000	830.000
Ørsta	Åmdalskloakken	720.000	3.600.000
Ørsta	Førebuing Vikeøyrane RA, Ørsta sentrum	100.000	500.000
Ørsta	Sanering Vikeøyrane, Ørsta sentrum	180.000	920.000
Ålesund	Reinseanlegg Åse, RA 4	2.200.000	11.000.000
Ålesund	Leidningsanlegg 3028, sone D	520.000	2.600.000
Ålesund	Sanering sone c, prosjekt 3026	160.000	780.000
Ålesund	Rehabilitering av silanlegg, Breivika	240.000	1.200.000
	Sum anlegg	10.211.500	50.891.000

Tabell 8 - Kommunale avgifter 1991

Kommune	Vassavgift		Kloakkavgift		Renovasjon
	Tilkn	Årsavg	Tilkn	Årsavg	Årsavgift
Aukra	7.237	765	8.000	480	685
Aure	7.010	940	7.780	880	580
Averøy	8.864	1.185	8.864	650	905
Eide			12.240	1.320	920
Frei	7.620	1.530	7.620	600	783
Fræna	5.400	963	5.400	963	953
Giske	13.200	1.080	26.400	1.188	810
Gjemnes	11.770	1.050	9.440	1.050	918
Halsa	8.000	1.500	9.780	740	610
Haram	9.975	1.000	5.000	270	1.000
Hareid			11.020	377	975
Herøy			11.875	740	950
Kristiansund	3.100	1.040	3.100	450	915
Midsund	6.175	880	6.175	880	830
Molde	1.700	875	2.000	650	730
Neset	3.795	524	3.795	524	727
Norddal			5.675	460	700
Rauma	4.150	830	3.280	656	725
Rindal	9.130	1.040	9.460	1.222	555
Sande	8.633	877	10.464	605	705
Sandøy	4.300	964	4.320	405	849
Skodje	14.000	1.280	11.300	1.240	810
Smøla	9.275	1.400	5.777	380	687
Stordal			8.500	1.000	869
Stranda	3.800	860	4.600	650	1.080
Sula	5.600	1.400	11.400	728	980
Sunndal	3.000	695	3.000	590	750
Surnadal	2.500	371	2.500	551	550
Sykkylven	3.721	1.034	3.476	460	727
Tingvoll	7.560	850	7.560	850	750
Tustna			6.921	587	750
Ulstein	6.330	967	9.587	720	950
Vanylven	5.613	770	7.135	724	955
Vestnes			8.300	1.180	630
Volda	5.480	642	9.325	340	1.200
Ørskog	10.160	954	11.687	636	781
Ørsta	6.354	810	10.762	981	1.200
Ålesund	10.000	1.206	25.000	875	850
Gjennomsnitt	6.886	977	8.382	726	825
Minimum	1.700	371	2.000	270	550
Maksimum	14.000	1.530	26.400	1.320	1.200

Figur 1 ADK1-status pr 1.1.92 for Møre og Romsdal.
Kursstad: Vestnes Vidaregåande Skule

Tabell 9

Slammengder ved tvungen tøming:

Kommune	Private sept.t.		Felles slamavsk.		Sum råslam m ³ /år	Avvatna slam m ³ /år
	stk	m ³ /år	pers.	m ³ /år		
Aukra	690	1035	560	170	1205	181
Aure	500	750	230	70	820	123
Averøy	1300	1950		250	2200	330
Eide	390	585	-	-	585	88
Frei	170	255	600	180	435	65
Fræna *	1300	1950	1100	390	2340	351
Giske	550	825	530	160	985	148
Gjemnes *	500	750	70	30	780	117
Halsa	450	675	700	210	895	134
Haram	1600	2400	50	15	2415	360
Hareid	300	450	-	-	450	163
Herøy	150	225	400	120	345	52
Kristiansund	30	45		230	275	41
Midsund	430	645	50	15	660	99
Molde	283	425	-	-	425	64
Neset	1000	1500	400	120	1620	243
Norddal	200	300	650	200	500	75
Rauma	500	750	30	10	760	114
Rindal *	400	600	120	340	940	141
Sande *	860	1290	-	-	1290	193
Sandøy	410	615	60	20	635	95
Skodje	400	600	185	55	655	98
Smøla	700	1050	375	110	1160	174
Stordal	285	430	-	-	430	65
Stranda	110	165	-	-	165	25
Sula	850	1275	-	-	1275	191
Sunndal	150	225	710	215	440	66
Surnadal	600	900	390	120	1020	153
Sykkylven	1450	2175	500	150	2425	363
Tingvoll*	500	750	780	230	980	147
Tustna	370	555	200	60	615	92
Ulstein	1330	1995	45	15	2010	302
Vanylven	900	1350	400	120	1470	220
Vestnes	1000	1500	-	-	1500	225
Volda	400	600	75	25	625	94
Ørskog	310	465	250	75	540	81
Ørsta	1010	1515	140	40	1555	233
Ålesund*	989	1483	-	324	1810	272
Sum	23367	35053	9600	4069	39235	5978

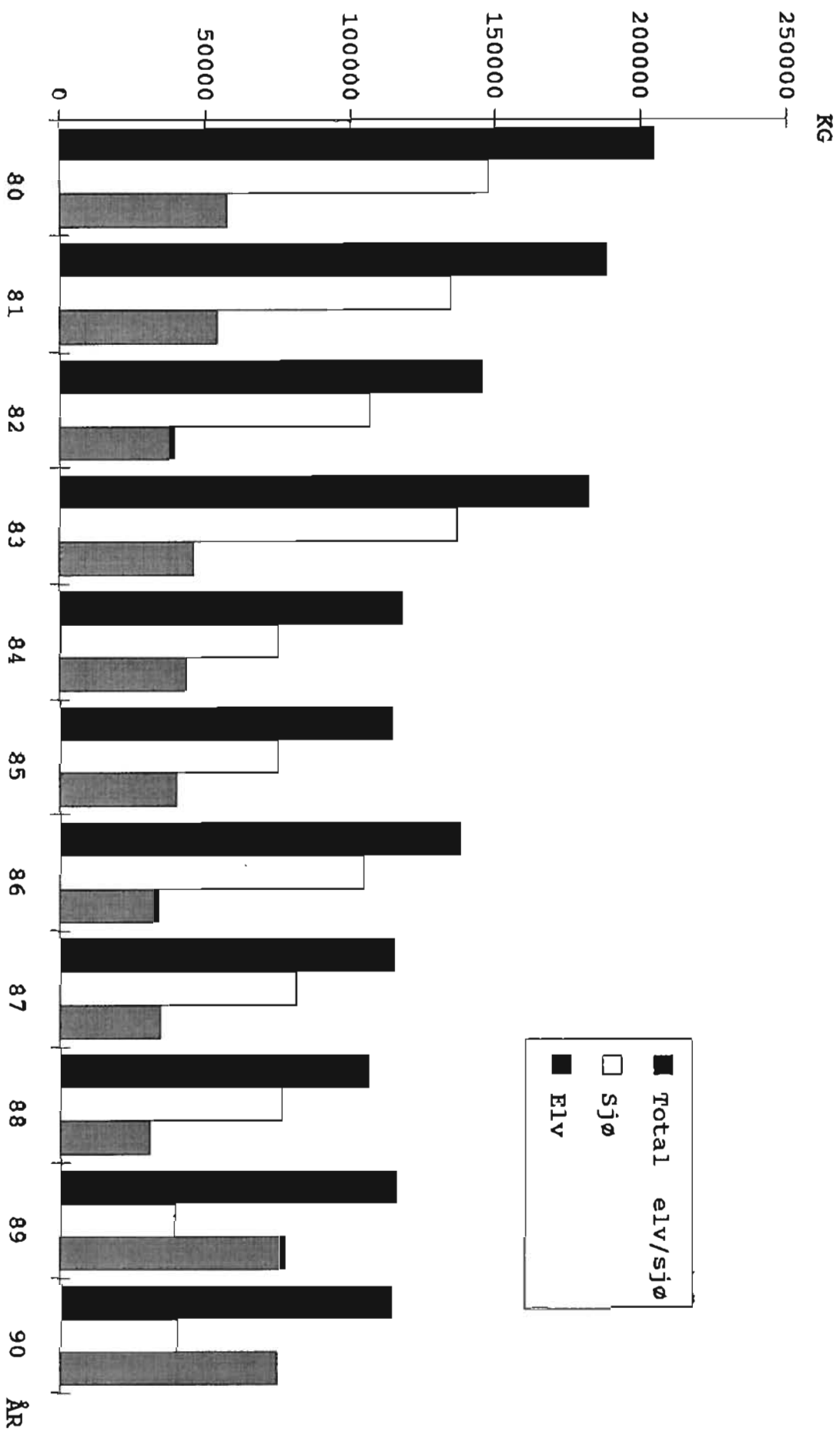
For kommunar merka * er slam frå biol.anlegg og silanlegg tatt med under "felles slamavsk."
 For Sande kommune manglar opplysningar om større slamavsk.

Tabell 10 - Større kommunale renselanlegg i Møre og Romsdal (slamavskillarar er ikkje med).

Kommune	Anlegg	Anleggstype	Dimensjon(Pe)	Tilknytting (Pe)
Vanylven	Fiskå	Silanlegg	1.050	350
Ålesund	Breivika	Silanlegg	4.000	1.500
	Larsgården	Silanlegg	4.500	3000
	Åse	Kjemisk	20.000	7.000
Vestnes	Vestnes	Silanlegg	2.500	400
Fræna	Farstad	Biologisk	380	206
Gjemnes	Osmarka	Biologisk	165	45
	Batnfjordsøra	Silanlegg	1.000	300
Kristiansund	Dale	Silanlegg	5.000	1.500
Tingvoll	Tingvoll	Silanlegg	1.800	1000
Surnadal	Surnadal	Silanlegg	8.300	5100
Rindal	Rindal	Biol./kjem.	2.740	2.140
Aure	Aure	Silanlegg	900	700

Tabell 11. Mottatte bilvrak i Møre og Romsdal 1989-1991

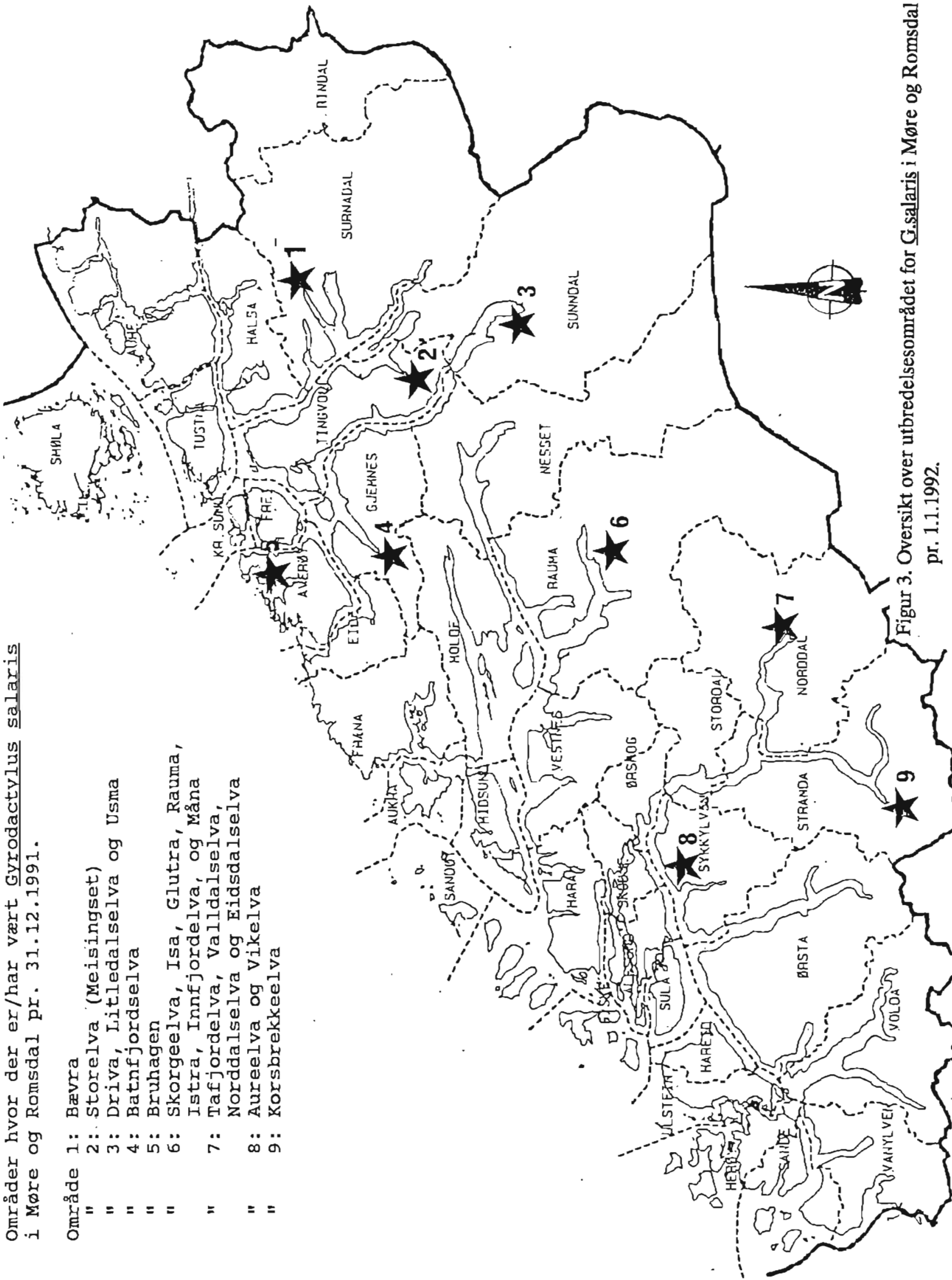
Oppsamlingsplass	Postadresse	1989	1990	1991
A/S JEMA, Rørgt 12C	Pb 2109, 6501 Kristiansund	537	429	420
Iver B Kjørsvik Årøseterv 2B	6400 Molde	721	795	877
Vartdal Gjenvinning A/S	6170 Vartdal	794	601	632
Am Car Club Sunndalsøra	6600 Sunndalsøra	230	161	151
Vest-Miljø A/S	6060 Hareid	801	720	824
Sum		3083	2706	2904

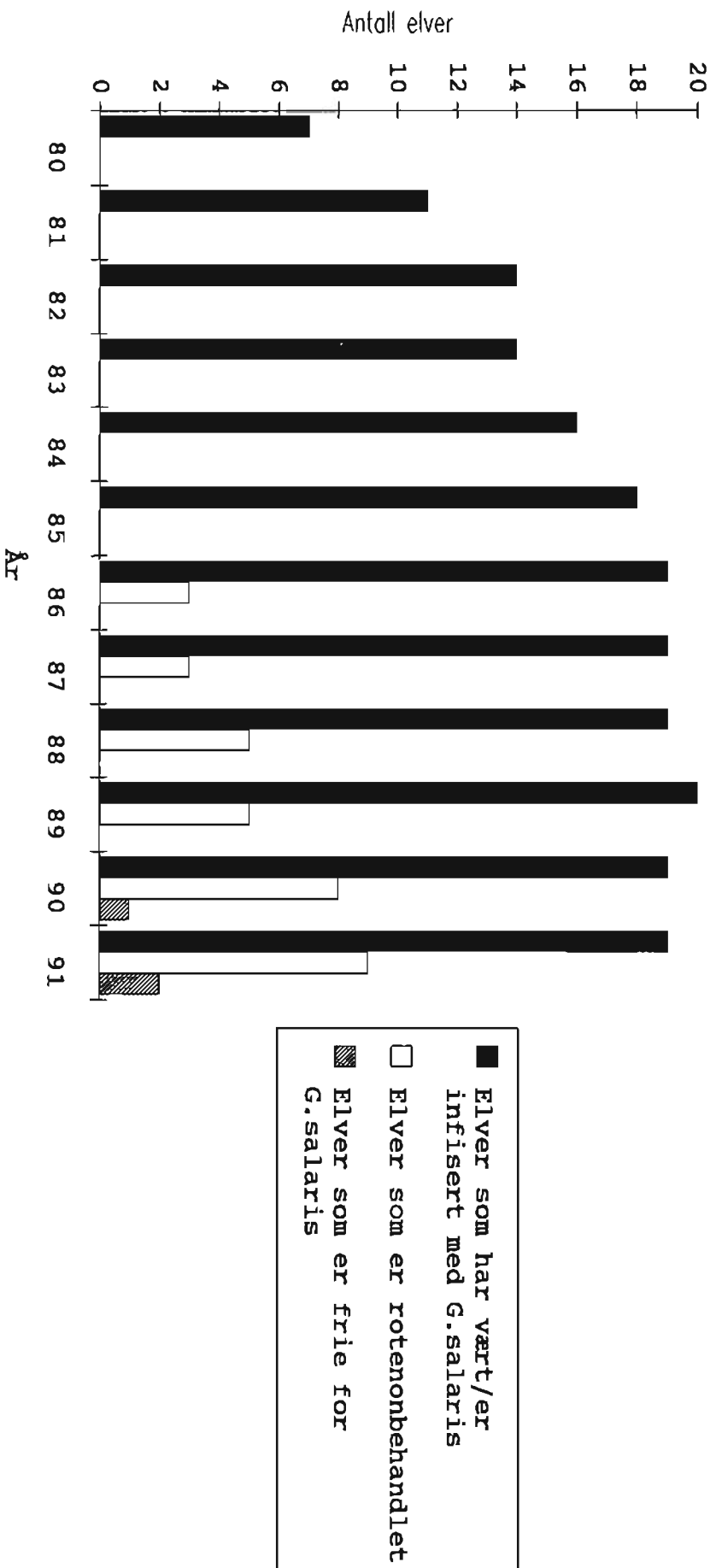
Figur 2. Fangst av laks og sjøaure i Møre og Romsdal, årene 1980 - 1990.

Områder hvor der er/har vært *Gyrodactylus salaris* i Møre og Romsdal pr. 31.12.1991.

- Område 1: Bævra
- " 2: Storelva (Meisingset)
- " 3: Driva, Litledalselva og Usma
- " 4: Batnfjordselva
- " 5: Bruhagen
- " 6: Skorgeelva, Isa, Glutra, Rauma, Istra, Innfjordelva, og Måna
- " 7: Tafjordelva, Valldalselva, Norddalselva og Eidsdalselva
- " 8: Aureelva og Vikelva
- " 9: Korsbrekkeelva

Figur 3. Oversikt over utbredelsesområdet for *G. salaris* i Møre og Romsdal pr. 1.1.1992.

Figur 4. Antall elver som har vært/er infisert med G.salaris, elver som er rotenonbehandlet og elver som er fri for G.salaris.

Tabell 12

Fellingsstatistikk for hjort, rådyr, elg og villrein for 1991 og 1990. Der det ikkje er opna for jakt etter dei ulike artana står det blankt. Tala for hjort, elg og villrein er frå SSB sin offisielle jaktstatistikk. Det finst ikkje offisiell jaktstatistikk for rådyr for dei seinare åra.

KOMMUNE	HJORT		RÅDYR		ELG		VILLREIN		
	1991	1990	1991	1990	1991	1990	1991	1990	
Molde	37	32	149	116					
Kristiansund									
Ålesund	38	28	2	1					
Vanylven	156	129							
Sande	52	43							
Herøy	53	51							
Ulstein	42	38							
Hareid	59	63							
Volda	171	142							
Ørsta	316	255							
Ørskog	44	39	14	10					
Norddal	79	71	24	6	3	5	53	48	**
Stranda	170	129	2	4			31	21	**
Stordal	54	45	9	*					
Sykkylven	145	117							
Skodje	86	76	6	9					
Sula	29	27							
Giske	27	20							
Haram	113	106	15	12					
Vestnes	128	107	23	*					
Rauma	193	166	121	97	21	15	104	92	***
Neset	90	64	116	82	0	0	15	7	****
Midsund	52	49	18	*					
Sandøy									
Aukra	20	11	218	116					
Fræna	105	79	91	*					
Eide	22	19	32	23					
Averøy	60	51	56	51					
Frei			10	11					
Gjemnes	88	82	137	88					
Tingvoll	124	158	158	163	1	1			
Sunndal	118	97	110	81	7	8	108	62	****
Surnadal	123	145	107	105	15	13			
Rindal	26	20	72	49	60	55			
Aure	273	235	76	66	11	12			
Halsa	97	84	83	70	24	21			
Tustna	95	89	33	31	0	1			
Smøla	25	20							
S U M:	3310	2887	1682		142	131	311	230	

- * Tal manglar
- ** Villrein innafor villreinområdet Ottadalen nord
- *** Villrein innafor villreinområda Ottadalen nord og Snohetta
- **** Villrein innafor villreinområdet Snohetta

Tabell 13 Registrerte rovviltmeldingar i Møre og Romsdal i 1991 fordelt på art og vurdering.

Art	Vurdering av rovviltmeldingar 1991					Sum
	Godtatt	Sannsynleg	Uoppklart	Forkasta	Feil	
Jerv	71	3	17		6	97
Bjørn	1	3	8		1	13
Gaupe	7	1	4			12
Totalt	76	7	29		7	122

Tabell 14 Oversikt over rovviltmeldingar i perioden 1987-91.

År	Art			Totalt
	Jerv	Bjørn	Gaupe	
1987	17	10	3	30
1988	19	10	10	39
1989	24	9	7	40
1990	66	11	10	87
1991	97	13	12	122

Tabell 15 Oversikt over kadaver som vart undersøkt med tanke på rovviltskade i perioden 1987-91.

År	Kadaverart							Sum
	Sau	Geit	Storfe	Rein	Rådyr	Elg	Hjort	
1987	23	5	3		1			32
1988	15							15
1989	27			1	1			29
1990	71					1		72
1991	77		1				1	79

Tabell 16 Sikker eller sannsynleg dødsårsak for undersøkte kadaver i 1991.

Dødsårsak	Sum
Jerv	53
Gaupe	1
Kongeørn	2
Hundedyr	5
Sjukd./avmag.	1
Anna	1
Uoppklart	16
Totalt	79

Tabell 17**VASSDRAG VURDERT I VERNEPLAN IV FOR VASSDRAG
(NOU 1991:12A OG 12 B)****A) FRAMLEGG OM VARIG VERN AV VASSDRAG**

<u>Vassdrag</u>	<u>Kommune</u>	<u>Areal km²</u>
Stigedalsvassdraget	Volda, Eid	124
Bygdaelva	Stranda	152 **
Nordalsvassdraget	Norddal	104
Solnørvassdraget	Ørskog, Skodje, Vestnes	42
Hjelsteinelva	Vestnes	15
Visa	Neset	126
Osvassdraget	Molde, Neset, Gjemnes	138
Fuglevågsvassdraget	Smøla	27
Todalselva	Aure	47
Gjelavassdraget	Aure	41

B) DISSENS-VASSDRAG

<u>Vassdrag</u>	<u>Kommune</u>	<u>Areal km²</u>
Raumavassdraget (nedafor Verma)	Rauma	1136

C) FRAMLEGG OM IKKJE-VERN

<u>Vassdrag</u>	<u>Kommune</u>	<u>Areal km²</u>
Vågselva	Sande	11
Geirangerelva	Stranda	65
Tennfjordelva	Skodje, Haram	41
Hildreelva	Vestnes	16
Månavassdraget	Rauma	109
Stavikelva	Fræna	13
Sagelva (Nåsvassdr)	Eide	55

Tabell 18 A

SAMLA PLAN FOR VASSDRAG ST. MELD NR 63 (1984-85) OG NR 53 (1986-87)

A) KATEGORI I - PROSJEKT (GRUPPE I- 5)

<u>PROSJEKT</u>	<u>KOMMUNE</u>	<u>GRUPPE</u>	<u>PROD (gwh/år)</u>	<u>MERKNAD</u>
Innfjordelva	Rauma	2	55	
Grøa	Sunndal	2	113	Gitt konsesjon
Framsetra	Sykkylven	2	14	
Storfossen I	Stranda	2	7	Under kons. beh.
Dale	Volda	3	22	Utbygd
Botnaelva	Volda	3	24	Nektet konsesjon
Glutra	Rauma	3	32	
Reinsvatn T	Sunndal	3	16	
Småvoll B	Sunndal	3	25	
Sandå	Halsa	3	32	Konflikt settefisk
Vatne	Volda	4	22	Utbygd
Dyrkorn	Stordal	4	41	Nytt prosjekt
Isa	Rauma	4	22	
Videild	Vanylven	4	15	
Svendsli	Halsa	4	5	Uaktuelt

B) KATEGORI II - PROSJEKT (GRUPPE 6-8)

<u>PROSJEKT</u>	<u>KOMMUNE</u>	<u>GRUPPE</u>	<u>PROD(gwh/år)</u>
Tungeelva	Volda/Eid	6	68
Bævra	Surnadal	6	12
Søa-Toråa	Rindal	6	16
Tenneelv **	Vanylven	6	10
Rauma D	Rauma	6	252
Rauma VF1**	Rauma	7	580
Rauma VE **	Rauma	7	650
Rauma VF2**	Rauma	7	624
Meisal	Neset	7	25
Herjevatn	Rauma	7	69
Eidselva T	Norrdal	7	44
Bjøringen **	Aure	7	17
Åmæla	Vanylven	7	7

(** =førebels plassert inntil neste storingsbehandling)

Tabell 18 B

**C) KATEGORI III - PROSJEKT (GRUPPE 9-16) SOM IKKJE ER FORESLÅTT
VARIG VERNA I VERNEPLAN IV (NOU 1991:12A)**

PROSJEKT	KOMMUNE	GRUPPE	PROD(gwh/år)	MERKNAD
Austefjord	Volda	10/11	165/116	
Bygdaelva	Stranda	10		Nedre del
Geiranger	Stranda	10	141/31	
Eidselva	Norddal	10	63	
Rauma D	Rauma	6	252	
Rauma VF1**	Rauma	7	580	
Rauma VE **	Rauma	7	650	
Rauma VF2**	Rauma	7	624	
Stettevik	Haram	10	7	
Bakkedalselva	Ørsta	13	34	
Måna	Rauma	13/15	50/101	

**D) SAMLA- PLAN PROSJEKT I MØRE OG ROMSDAL SOM HAR VORE
VIDAREFØRT I 1991 I FORM AV NYE VASSDRAGSRAPPORTAR**

PROSJEKT	GRUPPE *	KATEGORI *	PRODUKSJON (GWh/år)
(alternativ)	(1 -16)	(I - III)	
<u>Rauma:</u>			
Rauma V2F1	5	I	515
<u>Bygdaelva:</u>			
Bygdaelva A1	6	II	120
Bygdaelva A2	4	I	86
Bygdaelva A3	4	I	89
Bygdaelva A4	4	I	55
Bygdaelva B1	8	II	88
Bygdaelva B2	6	II	69
Bygdaelva B3	7	II	64
Bygdaelva B4	7	II	44
Bygdaelva C	4	I	31
Bygdaelva D	5	I	25
<u>Austefjordvassdraget:</u>			
Austefjord V	8	II	68
<u>Jora/Litledalselva:</u>			
Jora A1	3	I	124
Jora A1	3	I	146
Jora B1	9	III	506
Jora B2	9	III	528

* Gruppe- og kategori plassering i tabellen er førebelse og basert på økonomi- og konsekvens plassering i vassdragsrapportane. Den sentrale behandlinga av prosjekta på bakgrunn av fagdokumentasjon, høyringsfråsegner og nasjonale prioriteringar vil kunne føre til andre kategori plasseringar.